

**İNSANİ YARDIM KURULUŞLARININ YEREL FAALİYETLERİNİN
ULUSLARARASILAŞMASI: TÜRK KIZILAY ÇORLU ÖRNEĞİ**

Serdar TURAN

Yüksek Lisans Tezi

Küreselleşme ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Müzehher YAMAÇ

2020

T.C.
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KÜRESELLEŞME VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

İNSANİ YARDIM KURULUŞLARININ YEREL FAALİYETLERİNİN
ULUSLARARASILAŞMASI: TÜRK KIZILAY ÇORLU ÖRNEĞİ

Serdar TURAN

KÜRESELLEŞME VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
DANIŞMAN: DOÇ. DR. MÜZEHHAR YAMAÇ

Tekirdağ-2020
Her Hakkı Saklıdır.

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığımı taahhüt ederim.

22.01.2021

Serdar TURAN

T.C.
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
..... ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Serdar TURAN tarafından hazırlanan “**İnsani Yardım Kuruluşlarının Yerel Faliyetlerinin Uluslararasılaşması; Türk Kızılay Çorlu Örneği**” konulu YÜKSEK LİSANS Tezinin Sınavı, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliği uyarınca 22 01 2021 günü saat 14:30’da yapılmış olup, tezin OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

Danışman	Doç.Dr.Müzeher YAMAÇ	Kanaat:	İmza:
Üye:	Prof. Dr. Nurcan METİN	Kanaat:	İmza:
Üye:	Doç.Dr. Halit Burç AKA	Kanaat:	İmza:

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu adına

...../...../20.....

Dr.Öğr. Üyesi Ali Faruk AÇIKGÖZ

Enstitü Müdürü V.

ÖZET

Kurum, Enstitü, : Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü,
A.B.D. : Küreselleşme ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı
Tez Başlığı : İnsani Yardım Kuruluşlarının Yerel Faaliyetlerinin
Uluslararasılaşması: Türk Kızılay Çorlu Örneği
Tez Yazarı : Serdar TURAN
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Müzehher YAMAÇ
Tez Türü, Yılı : Yüksek Lisans Tezi, 2020
Sayfa Sayısı : 102

Tarihten günümüze insanlık birçok nedenden dolayı yardıma ihtiyaç duymuş ve çok sayıda uluslararası insani yardım kuruluşu ve sivil toplu örgütü bu ihtiyacı karşılamaya yönelik faaliyet göstermiştir. Kızıllaç ve ülkemizdeki adıyla Türk Kızılay, insani yardım alanında her durumda aktif bir şekilde görev almış; koruma ve önleme faaliyetleri ile de zor zamanlarında ihtiyaç sahiplerinin yanında olmuştur. Bu çalışma, tarihten günümüze insani yardım faaliyeti için bir araya gelmiş çeşitli uluslararası yardım kuruluşlarını tanıtmakta, Türk Kızılayın yürüttüğü yardım faaliyetlerini Birinci Dünya Savaşı ve sonrası tarihsel gelişimi çerçevesinde aktarmakta ve yerel bir örnek olarak Türk Kızılay Çorlu Şubesinin 2020 yılı faaliyetlerini incelemektedir. Ulusal ve uluslararası makale, tez, rapor ve kitaplar kullanılarak hazırlanmış bu çalışma, geniş ölçekte insani yardım olgusunu ve yerelde Türk Kızılayın bugüne kadar yürüttüğü yardım faaliyetlerini Çorlu Şubesi özelinde sunmaktadır. Bu tez kapsamında belirtilen yerel faaliyetler, insani yardımın uluslararası bir ölçüğe ulaşabilmesinde yerel kuruluşların taşıdığı önemi de açıkça örnelemektedir. Yerelde Çorlu Şubesi tarafında yürütülen faaliyetlerin, uluslararası bir kuruluş olan Kızıllaç için kılcal damar görevi görmesi açısından bu çalışma, aynı zamanda insani yardım alanında yerelde gerçekleşen faaliyetlerin uluslararası ölçekteki hedeflere ne denli katkıda bulunduğuna dair bir fikir ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çorlu, İnsani Yardım, Hilal-i Ahmer Cemiyeti, Kızıllaç, Türk Kızılay

ABSTRACT

Institution, Institute, : Tekirdağ Namık Kemal University,
Institute of Social Sciences,

Department : Globalization and International Relations

Thesis Title : Internationalization of the local activities of Humanitarian Aid Organizations: The Example of Corlu Branch of the Turkish Red Crescent Association

Thesis Author : Serdar TURAN

Thesis Adviser : Assoc. Prof. Dr. Müzehher YAMAÇ

Type of Thesis, Year : MA Thesis, 2020

Total Number of Pages: 102

Throughout history, humanity has needed help for various reasons and several international humanitarian aid organizations as well as non-governmental organizations have actively taken part in meeting this need. Red Cross and Turkish Red Crescent - as it is named in our country - have always played a key role in the field of humanitarian aid under every condition. This study introduces a number of international aid organizations that have come together throughout history with an aim of humanitarian aid, covers the activities that have been carried out by Turkish Red Crescent within a historical framework as of the First World War and after, and analyzes the activities of Turkish Red Crescent Çorlu Branch in 2020 as a local example. Prepared based on local and international research papers, theses, reports and books, this study presents the notion of humanitarian aid on a larger scale in addition to the aid activities that have been locally carried out by Turkish Red Crescent so far through Çorlu Branch activities in specific. The local activities that have been included within the scope of this study also exemplify the importance of local organizations for the concept of humanitarian aid to reach a global measure. Considering that the aid activities of Çorlu Branch followed at a local scale function as capillary vessels for an international organization like Red Cross, this study also demonstrates how crucial local humanitarian aid activities are in contributing to the international targets.

Keywords: Corlu, Humanitarian Aid, Ottoman Red Crescent Society, Red Cross, Turkish Red Crescent

ÖNSÖZ

Bu çalışmada ülkemizde insani yardım faaliyetlerinin yürütülmesinde önemli ve tarihi bir fonksiyonu olan Türk Kızılayın kuruluşu ve tarihsel gelişimi ele alınarak 2020 yılında Tekirdağ ilinin Çorlu ilçesinde yaptığı çalışmalar incelenmiştir.

Bu çalışmanın ilk aşamasından sonuçlandığı ana değin desteğini hiç esirgemeyen ve akademik katkıları ile yol gösteren değerli tez danışmanım Doç. Dr. Müzehher Yamaç'a teşekkürlerimi sunarım. Çalışmada verdikleri destek için Türk Kızılay Çorlu Şubesine ve aileme çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	i
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
GRAFİKLER LİSTESİ.....	x
HARİTALAR LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR.....	xii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
İNSANİ YARDIM VE ULUSLARARASI YARDIM KURULUŞLARI.....	4
1. İNSANİ YARDIM KAVRAMI.....	4
1.1. İnsanı Yardımın Tarihi ve Gelişimi	5
1.2. Örgütlü Yardım Kuruluşlarının Oluşumu	6
2. ULUSLARARASI YARDIM KURULUŞLARI.....	8
2.1. Yardım Faaliyetlerinde BM	9
2.1.1. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)	9
2.1.2. Birleşmiş Milletler İnsani İşler Koordinasyon Ofisi (UNOCHA)	10
2.1.3. Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu (UNICEF).....	11
2.1.4. Dünya Gıda Programı (WFP)	12
2.1.5. Dünya Sağlık Örgütü (WHO)	12
2.2. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO)	13
2.3. Uluslararası Sivil Toplum Örgütleri: Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi	13
2.3.1. Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC)	14
2.3.1.1. Yardım Faaliyetleri	15
2.3.1.2. Koruma Faaliyetleri	17
2.3.1.3. Önleme Faaliyetleri.....	17
2.3.2. Ulusal Kızılay ve Kızılhaç Dernekleri	19
2.3.3. Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (IFRC)	19
İKİNCİ BÖLÜM.....	21
ÜLKEMİZDE İNSANİ YARDIM GİRİŞİMLERİ	21

1. OSMANLI DEVLETİ TARAFINDAN CENEVRE SÖZLEŞMESİNİN İMZALANMASI VE ATILAN ADIMLAR.....	21
2. HİLAL-İ AHMER CEMİYETİNİN KURULUŞU.....	23
2.1. Osmanlı-Rus Savaşı Sonrası Derneğin Tekrar Teşkilatlanması	23
2.2. Sembolün Farklılaşması.....	24
2.3. Hilal-i Ahmerin Kuruluşu ve İlk Faaliyetleri.....	25
2.4. II. Meşrutiyet Dönemi.....	26
3. HİLAL-İ AHMER KADINLAR MERKEZİ.....	28
3.1. Kuruluş ve 1. Dünya Savaşı Dönemi	28
3.2. Millî Mücadele ve Sonrası	31
4. TRABLUSGARP VE BALKAN SAVAŞLARI DÖNEMİ'NDE HİLAL-İ AHMER.....	32
4.1. Trablusgarp Savaşı.....	32
4.1.1. Trablusgarp Savaşı Başladığında Hilal-i Ahmer Cemiyetinin Görünümü.....	33
4.1.2. Hilal-i Ahmer Cemiyetinin Trablusgarp Savaşı'ndaki Faaliyetleri ve Karşılaştığı Güçlükler.....	34
4.2. Balkan Savaşları.....	36
4.2.1. Savaş Başladığında Cemiyetin Genel Görünümü	37
4.2.2. Hilal-i Ahmer Cemiyetinin Balkan Savaşları'ndaki Faaliyetleri	37
4.2.3. Balkan Savaşları'nda Hilal-i Ahmere Yapılan Dış Yardımlar ve Bağışlar.....	40
5. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA HİLAL-İ AHMER.....	41
5.1. Savaş Başladığında Cemiyetin Genel Görünümü	41
5.2. Hilal-i Ahmer Cemiyetinin Birinci Dünya Savaşı'ndaki Faaliyetleri.....	42
5.3. Hilal-i Ahmer Cemiyetinin Birinci Dünya Savaşı'nda Mali Durumu	45
6. MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİ'NDE HİLAL-İ AHMER.....	45
6.1. Millî Mücadele Dönemi Öncesinde ve Sırasında Cemiyetin Genel Görünümü	46
6.2. Hilal-i Ahmer Cemiyetinin Millî Mücadele Dönemi'ndeki Faaliyetleri	48
6.2.1. Sağlık ve Yardım Faaliyetleri	48
6.2.2. Muhacirlere Yönelik Faaliyetler	50
6.2.3. Esirlere Yönelik Girişimler	51
6.3. Hilal-i Ahmer Cemiyetinin Millî Mücadele Dönemi'nde Mali Durumu	53
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	56
TÜRK KIZILAY	56
1. TÜRK KIZILAYIN YAPISI	57
1.1. Türk Kızılayın İdari Yapısı.....	57

2. TÜRK KIZILAYIN İLKELERİ VE DEĞERLERİ	59
2.1. Temel İlkeleri.....	59
2.2. Kurumsal Değerleri.....	60
3. TÜRK KIZILAYIN AMAÇ VE GÖREVLERİ	62
3.1. Türk Kızılayın Amacı	62
3.2. Türk Kızılayın Görevleri.....	62
4. TÜRK KIZILAYIN FAALİYETLERİ.....	65
4.1. Ulusal Afet Yönetimi	65
4.2. Kan Hizmetleri.....	66
4.3. Sosyal Hizmetler	67
4.4. Halk Sağlığı ve Psikososyal Hizmetler	68
4.5. Gençlik Hizmetleri.....	69
4.6. Göç ve Mülteci Hizmetleri.....	70
4.7. Uluslararası Programlar ve Operasyonlar	78
4.8. Mineralli Su İşletmeleri	79
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	80
KIZILAYIN TEKİRDAĞ İLİ ÇORLU İLÇESİ FAALİYETLERİ	80
1. Çorlu'nun Tarihçesi	80
2. Türkiye Kızılay Derneği Çorlu Şubesinin Tarihsel Gelişimi ve Mevcut Durumu	85
3. Çorlu Şubesinin 2020 Yılında Yürüttüğü Faaliyetler	86
3.1. İlk Yardım Eğitimi	87
3.2. Kan Bağışı Kampanyaları	87
3.3. Sosyal Yardımlar	88
3.4. Covid-19 İle İlgili Faaliyetler	91
3.5. Ramazan Ayı Faaliyetleri	93
3.6. Kurban Bayramı Faaliyetleri.....	93
3.7. Diğer Faaliyetler	94
SONUÇ	95
KAYNAKÇA.....	98

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1: Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi Yapısı.....	14
Şekil 3.1: Türk Kızılay Organizasyon Yapısı	58
Şekil 3.2: Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Geçici Barınma Merkezlerine Göre Dağılımı.....	77

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 3.1: Türkiye’de Kayıt Altına Alınmış Yabancı Sayısı.....	72
Grafik 3.2: Türkiye’de Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı	72
Grafik 3.3: Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Yıllara Göre Dağılımı	75
Grafik 4.1: Tekirdağ İli Demografik Bilgileri	81
Grafik 4.2: Tekirdağ Alt Bölgesi İstihdam ve İşsizlik Oranları.....	82
Grafik 4.3: 2015-2019 Yılları Arası Çorlu Nüfusu.....	84

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 3.1: 2013 Yılı İtibariyle Sınırdaki Bulunan Mültecilerin Dağılımı.....	74
Harita 3.2: Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Dağılımı	74
Harita 4.1: Tekirdağ İli Haritası	80
Harita 4.2: Çorlu Haritası.....	83

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
BM	: Birleşmiş Milletler
ICRC	: Uluslararası Kıızılhaç Komitesi
IFRC	: Uluslararası Kıızılhaç ve Kıızılay Dernekleri Federasyonu
İYEM	: İlk Yardım Merkezi
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TL	: Türk lirası
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu
UNOCHA	: Birleşmiş Milletler İnsani İşler Koordinasyon Ofisi
WFP	: Dünya Gıda Programı
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü

GİRİŞ

Yardımlaşma insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. Tarihsel süreçte savaştan açlığa, salgın hastalıklardan doğal felaketlere uzanan yelpazede pek çok olumsuz durumla karşılaşan insanoğlu, başkalarının yardımına ihtiyaç duymuştur. Gerek dinsel öğretiler gerekse bireysel inisiyatiflerle yapılan yardımlar, zaman içinde etkinliğinin ve sürdürülebilirliğinin sağlanması ve insanlığı kapsayacak şekilde genişletilmesi adına sistematik bir hal almıştır.

Bu çerçevede yardımlaşma çalışmaları kurumsallaşmaya başlamış ve bunun bir sonucu olarak 19. yüzyıl sonlarına doğru Hristiyan toplumlarında “Salib-i Ahmer Cemiyeti” yani “Kızılhaç”; Müslüman toplumlarında ise “Hilal-i Ahmer Cemiyeti” faaliyete geçmiştir. Savaşta hasta olan ya da yaralanan askerlere herhangi bir dil, din, ırk ayrımı gözetmeksizin yardım edilmesi fikri ile ortaya çıkan bu yapıların faaliyet alanı zamanla genişlemiş ve çalışmaları askerî alanla sınırlı kalmayıp bütün insanlara yardım etmeyi hedefleyen bir görünüme ulaşmıştır.

Günümüzde yaşanan doğal afetler, silahlı çatışmalar ve bunun doğurduğu mülteci krizi gibi durumlara ek olarak, 2020 yılı itibariyle küresel düzeyde yaşanan salgın nedeniyle tüm dünyada ve ülkemizde yardıma ihtiyaç duyan kişilerin sayısının artması muhtemeldir. Bu nedenle Kızılay ve Kızılhaç gibi ulusal ve uluslararası yardım kuruluşları yardıma ihtiyaç duyan kişilere ulaşılması bakımından önemli görevler üstlenmektedir.

Ülke genelinde Kızılayın yaptığı çalışmaların yerel düzeyde yürütücüsü olan Kızılay Şubeleri, doğrudan insanlara dokunurken hizmetlerin en uç noktalara ulaşmasını da sağlamaktadır. Lojistik potansiyeli ile dikkat çeken bir yerde bulunan Tekirdağ ilinin Çorlu ilçesi, Kızılayın yürüttüğü faaliyetlerin etkinliğini ve insani boyutunu değerlendirme ve yerel faaliyetlerin uluslararası boyuta taşınması açısından âdeta küçük bir prototip sunmaktadır.

Bu durumla bağlantılı olarak bu araştırmanın temel hipotezi şudur; geçmişten günümüze ülkemizin önemli bir geleneği olan yardımlaşmada Türk Kızılayın yürüttüğü faaliyetler ön plandadır.

Bu temel hipotez çerçevesinde aşağıdaki araştırma hipotezler sınanacaktır:

Hipotez 1: Türk Kızılay Kızıllaçtan farklı olarak Müslüman nüfusu temsil eden faaliyetlerde bulunur. İftar yemekleri ve Kurban Bayramı yardımları bunun örneğini oluşturur.

Hipotez 2: Türk Kızılay Çorlu Şubesi coğrafi konumu ve tarihsel geçmişiyle Türk Kızılayın faaliyetleri açısından stratejik önem arz etmektedir.

Hipotez 3: Türk Kızılay Çorlu Şubesinin faaliyetleri toplumsal dayanışma ve yardımlaşma için oldukça önemlidir.

Bu araştırma, sıralanan hipotezler ve amacına uygun olarak Türk Kızılayın tarihsel geçmişi ve Türk Kızılay Çorlu Şubesinin faaliyetleri çerçevesinde sınırlandırılarak açıklanmaya çalışılmıştır.

Bu sınırlılıklar uyarınca, birinci bölümde insani yardım kavramı tanımlanıp insani yardımın tarihi ve geçmişi açıklanacaktır. Ayrıca, örgütlü yardım kuruluşlarının oluşumundan bahsedilerek bazı uluslararası yardım kuruluşlarına değinilecektir.

İkinci bölümde ülkemizde insani yardım girişimleri kapsamında Osmanlı Devleti tarafından Cenevre Sözleşmesi'nin imzalanması ve atılan adımlar aktarılacak, Hilal-i Ahmer Cemiyetinin kuruluşu, gelişimi ve yaptığı çalışmalar tarihsel perspektif içinde sunulacaktır.

Üçüncü bölümde Türk Kızılayın günümüzde teşkilat yapısı, amacı, ilkeleri ve kurumsal değerleri anlatılacak, Türk Kızılayın görevleri ve yürüttüğü faaliyetler açıklanacaktır.

Son bölümde ise Çorlu'nun tarihçesi hakkında sunulan kısa bilgi sonrasında Türkiye Kızılay Derneği Çorlu Şubesinin tarihsel gelişimi ve mevcut durumundan bahsedilecek ve şubenin 2020 yılında gerçekleştirdiği faaliyetler sıralanacaktır.

A. YÖNTEM

Bu çalışmanın amacını gerçekleştirebilmeye yönelik olarak ulusal ve uluslararası yazılmış olan makale, tez, rapor ve kitaplar kaynak tarama tekniği kullanılarak toplanmıştır. Toplanan bu kaynaklar tezin amacı çerçevesinde sistematik olarak değerlendirilip analiz edilmiştir. Ayrıca Çorlu Şubesinin yürüttüğü faaliyetlere ilişkin olarak Türk Kızılay Genel Merkezi ve şube bünyesinde derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

B. AMAÇ

Bu çalışmanın amacı Kızılayın geçmişten günümüze üstlendiği rol ve yerine getirdiği görevler hakkında okuyucuyu bilgilendirmek ve 2020 yılında Kızılay Çorlu Şubesinin yürüttüğü faaliyetleri derlemektir.

C. ÖNEM

Bu çalışmanın önemi ülkemizde yardımlaşma örneğinin en yaygın ve en önemli kurumu olan Kızılayın geçmişten günümüze gelişimini ve özelde de Çorlu Şubesinin faaliyetlerini detaylandırarak sunmasıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İNSANİ YARDIM VE ULUSLARARASI YARDIM

KURULUŞLARI

1. İNSANİ YARDIM KAVRAMI

Yardım kavramı, Türk Dil Kurumu'nun yayınlamış olduğu Güncel Türkçe Sözlük'te "Kendi gücünü ve imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanma, muavenet; bir ülkeye bağış veya ödünç olarak verilen para ve ihtiyaç maddeleri; etki; bağış, iane; işlerin daha etkin ve verimli olabilmesi için sağlanan katkı, destek" olarak tanımlanır. İnsani yardım savaş, çatışma, yerinden etme gibi insan kaynaklı krizler ile doğal afet zamanlarında insanların acılarının dindirilmesi ve bu durumların yol açtığı ölüm, yaralanma ya da maddi kayıp gibi olumsuz sonuçların en aza indirilmesine yönelik yapılan faaliyetler olarak kavramsallaştırılmaktadır (İnan, 2012, s. 8). İnsani yardım, Birleşmiş Milletler (BM) dokümanlarında ise krizden etkilenen nüfusun acılarını hafifletmek ve insanların hayatını kurtarmak amacıyla yapılan yardım şeklinde tanımlanmaktadır (https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/4F99A3C28EC37D0EC12574A4002E89B4-reliefweb_aug2008.pdf, Erişim Tarihi;16.11.2020). Bu tanımlamanın daha çok modern dönem yardımlara işaret ettiği gözlense de yardım etme ya da yardımlaşmanın insanlık tarihi kadar eski olduğunu savunmak yanlış olmayacaktır. Nitekim tarih süresince doğal afet, çatışma ya da savaş gibi pek çok yıkıcı durum karşısında bazı insanların muhtaç duruma düştüğü diğerlerinin de onlara destek olduğu ve yardımda bulunduğu örneklerle karşılaşmıştır.

Buna paralel olarak toplumsal yaşamı düzenleyici kurallar da içeren dinlerde yardımlaşma önemli bir mefhum olarak tezahür etmekte ve farklı dinlerin benimsendiği topluluklarda farklı yardımlaşma usullerinin geliştiği görülmektedir. Örneğin Hristiyanlığın yaygın kabul edildiği Batı toplumlarında hayırseverlik (charity), İslamiyet'in kabul edildiği toplumlarda ise sadaka, zekât, fitre gibi uygulamalarla yardımlaşmanın teşvik edildiği dikkat çekmektedir (Davey, Borton ve Foley, 2013, s. 5).

1.1. İnsanı Yardımın Tarihi ve Gelişimi

Dinsel öğretiler ve uygulamalar insani yardım için önemli bir mihenk taşı oluşturmuştur. Bu öğretilerin ve uygulamaların yanı sıra bireysel bazda da diğer insanlara yardım çalışmaları ile karşılaşılan tarihsel olaylar söz konusudur. Örneğin Avrupa’da, 1576 yılında yaşanan veba salgınında Milano Başpiskoposu Saint Charles Borromeo hastalığın bulaşma riskine rağmen hastalara yardım etmek adına çok büyük çaba sergilemiştir. Yine Rahibe Marthe’ın 1813-1815 yılları arasındaki savaşta Fransız askerlerinin yanı sıra karşı ordunun yaralı askerlerini de tedavi etmesi insancıl/insani yardım çalışmalarına örnek teşkil etmiştir (Örgel, 2018, s. 8).

Her ne kadar savaşların askerler üzerindeki tahribatını gidermeye yönelik çabalar daha yakın tarihli dönemlere işaret etse de tarihin önceki dönemlerinde de savaş sonrasında askerlere yardım edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Yardım teşebbüslerinin ilk emarelerine XII. yüzyılda rastlanmaktadır. Buna göre 1189-1192 yılları arasında yaşanan III. Haçlı Seferi’nde Saint Jean Şövalyeleri’ne Selahattin Eyyubi tarafından Müslüman karargâhlarına girmeleri izni verilmiş ve burada yaralı Hristiyan askerlerin ve esirlerin bakımlarını ve tedavilerini yapmaları sağlanmıştır (Çelik, 2015, s. 1).

İnsanlık (humanitarianism) kavramının terminolojik olarak modern dünya tarihinde kullanımına 17. yüzyıl başlarında rastlanmakta ve “insanların ve insanlığın acılarını dindirme, azaltma amaçlı çalışma” olarak tanımlandığı görülmektedir (Örgel, 2018, s. 8). Modern anlamda insani yardım anlayışının ortaya çıkışı ise 19. yüzyılda Avrupa’da gerçekleşen Sanayi Devrimi etkisiyle gözlenmiştir. Batı’da gerçekleşen Sanayi Devrimi, öncelikle Avrupa, sonrasında da onunla ilişkili olan diğer toplumları etkileyecek bir süreci tetiklemiştir. Nitekim Sanayi Devrimi ve ona eşlik eden teknolojik gelişmelerin bir yansıması olan savaşlardan daha büyük insan kitleleri etkilenmeye ve zarar görmeye başlamıştır (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2002, s. 1).

Bu zararı azaltmak amacıyla 1581-1864 yılları arasında savaşta yaralılara gösterilen muamelelerin daha iyi hale getirilmesi amacıyla 291 uluslararası anlaşma imzalanmıştır (Örgel, 2018, s. 8). Bu hukuki adımların atılmasında dünya genelinde ağırlık kazanan hümanist düşünce yapısının izlerini görmek mümkündür.

Mevzubahis düşünce yapısı devletlerin takip ettikleri savaş stratejileri üzerinde etkinlik kazanmış, savaş meydanlarında tarafsız olarak nitelendirilen ve dokunulmazlığa sahip yardımseverlerin varlığına uygun zemini yaratmaya başlamıştır. Bu anlayışın ortaya çıkmasıyla beraber savaş alanlarında “insan olma” hususunun önemli hale gelmesini sağlayan ve ülkelerin birbiri ile silahlı çatışmasında insanlık kurallarının gözetilmesinin gerekliliğine vurgu yapan eserler yayınlanmaya başlamıştır (Polat, 2007, s. 3). Bunlardan önde geleni, Jean Jacques Rousseau'nun (1762) savaşın insanlar değil devletlerarası bir olgu olduğu ve silahsız askerin düşman olarak varsayılamayacağına altını çizen eseri Toplum Sözleşmesi'dir. Bu durum uygulamada ise modern hemşireliğin kurucusu kabul edilen İngiliz Miss Florence Nightingale'in Kırım Savaşı sırasında gösterdiği fedakârlıklarla ve çabalarla pekiştirilmiştir (Çelik, 2015, s. 1).

1859 yılında Fransızların Avusturya güçlerine yenildiği Solferino Savaşına tanıklık eden ve buradaki gözlemlerini 1862 yılında “Bir Solferino Hatırası” adıyla yayınlayan İsviçreli Jean Henry Dunant'ın bu eseri, uluslar üstü bir yardım kuruluşunun oluşturulması fikri açısından bir dönüm noktası olmuştur. Avrupa'da yaşanan savaşlar ve çekilen insanî acılar nedeniyle Dunant (1862), barış zamanında yetiştirilecek ve savaş zamanlarında herhangi bir ayırım gözetmeksizin yaralıların tedavisiyle ilgilenecek bir cemiyet kurulması önerisinde bulunmuştur. Bu öneri Avrupa'dan karşılık bulmuş, Dunant'ın görüşlerine destek veren Cenevre Halk İdaresi Derneği Başkanı Gustave Moynier'nin öncülüğünde askeri yaralılara yardım derneği kurmak amacıyla Cenevre'de Dunant, Dr. Louis Appia, Dr. Theodore Maunoir, General Guillaume-Henri Dufour ve hukukçu Gustave Moynier'nin oluşturduğu 5 kişilik bir komite oluşturulmuştur. Kızılhaçın temeli olarak kabul edilen bu komite 17 Şubat 1863 tarihinden itibaren “Uluslararası Askeri Yaralılara Yardım Derneği” ismiyle dernekleşmiş ve çalışmalarına başlamıştır (Örgel, 2018 s. 9; Polat, 2007, s 3).

1.2. Örgütlü Yardım Kuruluşlarının Oluşumu

Tarihsel süreçte doğal afet, salgın ya da savaş gibi çeşitli yıkıcı durumlarla karşılaşan insanlık bu durumların yarattığı acıları deneyimlemiş ve bu acıları en aza indirmek için farklı mücadele yolları geliştirmiştir. Hümanist anlayışın etkili olmaya

başlaması, coğrafi keşiflerle dünyanın daha bilinir hale gelmesi ve Sanayi Devrimi ile erişimin ve üretimin artması gibi insanlığın kaydettiği ilerlemelere benzer olarak, gerek düşünsel gerekse maddesel alanda ortaya çıkan gelişmeler, insanlığın bütünü kapsayan bir yardım organizasyonu fikrinin de temellerini atmıştır. Bu çerçevede yardımlaşma çalışmalarının kurumsallaşması 19. yüzyıl sonlarına doğru batı toplumlarında “Salib-i Ahmer Cemiyeti” yani “Kızılhaç” ile vücut bulmuş, bunun doğu toplumlarındaki izdüşümü ise “Hilal-i Ahmer Cemiyeti” olmuştur (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2002, s. 1).

Bu cemiyetlerin kuruluş felsefesindeki temel unsur savaş meydanlarında hastalanan ya da yaralanan askerlere herhangi bir dil, din, ırk ayrımı gözetmeksizin yardım edilmesidir. Bu doğrultuda başlangıçta sadece askeri alanla sınırlı olan faaliyet alanları, zaman içinde hem teşkilat yapılarında ortaya çıkan genişleme hem de yerine getirilen görevlerin artışı ile tüm insanlığa yardım gibi kapsamlı bir boyuta taşınmıştır.

Bu çalışmanın yazıldığı dönemde ülkemizin yanı başında yaşanan çatışma ortamı ve bunun ortaya çıkardığı mülteci akını büyük bir insanlık dramı olarak cereyan ederken, COVID-19 salgını dünyayı tehdit eder bir noktaya ulaşmıştır. Salgın nedeniyle ülkelerin birer birer ilan ettiği sokağa çıkma yasağı ve ona eşlik eden sağlık sistemlerinin karşılaştığı aşırı yük gibi hususlar göz önünde bulundurulduğunda, tüm dünyada yardıma ihtiyaç duyan kişilerin sayısının hızla arttığını ve artacağını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu noktada, Kızılhaç ve Kızılay gibi ulusal ve uluslararası kuruluşlarının yardıma ihtiyaç duyan kişilere ulaşılması bakımından üstleneceği önemli rol yadsınamayacaktır.

Bu çerçevede zaten kültürel ve dinsel bir mefhum olarak hayatın içinde olagelen yardımlaşmanın geçmişe dönük örgütlenmesine dair izlere bakıldığında, daha önce değinildiği gibi Cenevre’de oluşturulan ve gönüllü nitelik taşıyan “Uluslararası Askeri Yaralılara Yardım Derneğine uzanmak gerekmektedir. Söz konusu Dernek, 1864’te uluslararası sözleşmelere dayanan temel ilkeleri benimsemiştir. 22 Ağustos 1864 tarihinde kabul edilen mevzubahis Cenevre Sözleşmesi’nin bu ilkelerinden bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz: Uluslararası yardım derneklerinin kurulması, savaş alanında ele geçirilen yaralı ve esir askerlerin milliyet ayrımı olmaksızın tedavi edilmesi, ölen askerlerin defnedilmesi ve

kimliklerine dair bilgilerin ülkelerine bildirilmesi, yaralı veya hasta olanlara ait belgelerin ve eşyaların muhafaza ya da iade edilmesi, esirlere gösterilen muamelenin sağlık heyetine gösterilmemesi, aksine kendilerine gereken saygının gösterilmesi ve heyetin korunması (Sarıkaya, 2015, s. 107).

Benimsenen bir diğer ilke ise, Cemiyetin sembolü olarak Sözleşme'nin imzalandığı ülke olan İsviçre'nin bayrağının tersi şekilde, beyaz bir zemin üzerine kırmızı bir haç imgesinin seçilmesidir. Anılan ilkelerin resmileşmesinin ardından Cenevre'ye delege göndermeyen ve Sözleşme'de imzası bulunmayan ülkelere imzalamaları için bir yıllık bir süre tanınmış, takip eden süreçte katılım oldukça yoğun bir düzeyde gerçekleşmiştir. Osmanlı İmparatorluğu da ilk toplantıda Cenevre'deki komisyona delege göndermeyen bir ülke olmakla birlikte, imza için tanınan bir yıllık süre zarfında harekete geçmiş ve 5 Temmuz 1865 itibariyle Sözleşme'ye taraf olmuştur (Polat, 2007, s. 4).

İlk kez “Uluslararası Askeri Yaralılara Daimî Yardım Cemiyeti” adı ile bir araya gelmeye başlayan Cemiyet, 20 Aralık 1875 tarihinden itibaren adını “Uluslararası Kızılhaç Komitesi” olarak değiştirmiştir (Özaydın, 2002, s. 689).

2. ULUSLARARASI YARDIM KURULUŞLARI

İnsanlık tarihi boyunca yaşanan savaşlar, afetler ya da çeşitli zorluklar, bunlarla etkili bir şekilde başa çıkılabilmesi için uluslararası dayanışmanın ve yapılan müdahalelerin bütüncül bir biçimde ortaya konmasının önemine işaret etmektedir. Böylesi zorlu tecrübelerde başta bireyin hayatı olmak üzere, sağlığı ve mülkünün korunması devletin görevidir. Devlet de bu görevi kurum ve kuruluşları aracılığı ile yerine getirmektedir. Diğer taraftan, uluslararası dayanışmanın sağlanabilmesi adına yardım etme davranışına uluslararası ilişkiler açısından bakıldığında, devletler tarafından kurulan konfederatif ya da federatif organizasyonlar, Birleşmiş Milletler Teşkilatı (BM) ve onun uzmanlık kuruluşları, Avrupa Birliği (AB) ve onun bu birliğe dahil kurumları gibi ulus ötesi girişimlerle karşılanmaktadır. Bu durum, modern dünyada pek çok uluslararası kuruluşu tüzel kişilik olarak uluslararası aktör haline getirmiştir. Ayrıca bunlara, çeşitli alanlarda çalışmalar yürüten ve devlet dışı yapılar olan sivil toplum kuruluşları da

eklendiğinde, uluslararası alanda yardım faaliyeti yürüten aktörlerin sayısı daha da artmaktadır (Şahin, 2013, s. 5-6).

Bu bölümde dünya genelinde yardım faaliyeti yürüten belli başlı uluslararası kuruluşlara değinilmektedir. Bu kapsamda yardım faaliyetlerini yürüten ana aktörler olarak Birleşmiş Milletler, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO), Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi gibi sivil toplum örgütlerinden bahsedilecektir.

2.1. Yardım Faaliyetlerinde BM

Birleşmiş Milletler, İkinci Dünya Savaşı sonrasında 1945 yılında kurulan bir uluslararası organizasyondur. İnsanlığın 21. yüzyılda karşılaştığı acil sağlık ve insani yardım durumları, gıda üretimi, güvenlik, barış, iklim değişikliği, sürdürülebilir kalkınma, terörizm, silahsızlandırma, insan hakları, cinsiyet eşitliği ve yönetim gibi konularda faaliyet yürütmektedir (<https://www.un.org/en/about-un/>, Erişim Tarihi, 12.11.2020).

Birleşmiş Milletler, anılan alanlarda ortaya çıkan özel gereksinimlere odaklanan uzmanlık kurumları ile sıklıkla merkezi koordinasyonu sağlayan yapı olarak rol üstlenmektedir. Bu konulara ilişkin müdahalelerde bulunma, yeni nesilleri koruma ve yaşam şartlarını iyileştirme amacıyla küresel düzeyde proje, program geliştiren ve uygulayan Birleşmiş Milletler, hükümetler arası bir kuruluştur (Doğan, 2019, s. 86).

2.1.1. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) 170 ülke ve bölgede yoksulluğun ortadan kaldırılması, dışlanma ve eşitsizliklerin azaltılması amacıyla faaliyetlerini sürdürmektedir. Kuruluş, kalkınma sonuçlarının sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla ülkelere politikaların, liderlik yeteneklerinin, ortaklık becerilerinin ve kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesi konularında yardım etmekte ve ülkelerin kalkınma önceliklerine uygun, pratik çözümler geliştirmeye odaklanmaktadır. Bu bağlamda insanları yoksulluktan koruma, barışçıl, adil ve kapsayıcı yönetim, krizin önlenmesi ve direncin artırılması, kalkınmada doğa temelli çözümler üreterek çevrenin korunması, ekonomik ve temiz enerji, kadınların güçlendirilmesi ve cinsiyet eşitliğinin sağlanması alanlarında bir yaklaşım çerçevesi

belirlemiştir (<https://www.undp.org/content/undp/en/home/about-us.html>, Erişim Tarihi, 12.11.2020).

Bu alanlardaki ekonomik, sosyal ve fiziksel nitelikteki savunmayı geliştirmek için çalışan UNDP; yetersiz fiziksel altyapı, çevresel kaynakların yönetimi, toprak kullanımı, yoksulluk, dışlanma, kentleşme ve nüfus artışı, yanlış planlama, zayıf idari kontrol sistemleri, sivil çatışmalar ve ekonomik durumlara bağlı olarak ortaya çıkan sorunların çözümünde aktif rol üstlenmektedir (Doğan, 2019, s. 86). Bu kapsamda hükümetler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve özel sektör de dahil olmak üzere birçok kuruluşla iş birliği yapmaktadır.

Bu doğrultuda, UNDP Türkiye temsilciliği de sürdürülebilir büyüme, kapsayıcı ve demokratik yönetim ile iklim değişikliği ve çevre olmak üzere üç ana alanda ilerleme sağlamak için çalışmaktadır. 1986 yılından itibaren ülke çapında 80'i aşkın projenin hayata geçirilmesinde katkı sağlayan UNDP, ülkemizde ve komşu ülkelerde yaşanan krizler ile doğal afetlere cevap verilmesinde önemli görevler üstlenmiştir (<https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/about-us/>, Erişim Tarihi, 12.11.2020).

2.1.2. Birleşmiş Milletler İnsani İşler Koordinasyon Ofisi (UNOCHA)

Birleşmiş Milletler İnsani İşler Koordinasyon Ofisi (UNOCHA), iç savaş ve doğal afet gibi acil eylemi zorunlu kılan hallerde insan hayatının kurtarılması ve insanların korunması amacıyla BM'nin çalışmalarını yönetmekle ve koordine etmekle sorumlu kuruluştur. Çatışma ve felaketten etkilenen insanlar için etkili ve ilkel insanî eylemi herkes için savunmaktadır. Uluslararası yardım ve desteğin koordinasyonunu sağlayan örgüt, faaliyetlerini BM'nin diğer kuruluşları (UNDP, WHO, UNICEF veya WFP) ile Kızılay ve Kızıllaç gibi ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları ile iş birliği halinde sürdürmektedir (<https://www.unocha.org/>, Erişim Tarihi, 12.11.2020).

UNOCHA tarafından yapılan yardımlar, afetten ya da çatışmadan etkilenen ülkenin talebiyle ve o ülkeyi destekleyecek biçimde gerçekleştirilmektedir. Kuruluş, afet ya da çatışma durumunda uluslararası yardım ve müdahale çalışmalarını üç düzeyde koordine etmektedir (Doğan, 2019, s. 86);

- 1) Müdahale ve yardımda bulunan ülke ve örgütler arasında, ulusal seviyede,
- 2) Afetten ya da çatışmadan etkilenen ülkenin başkentinde ülke seviyesinde,
- 3) Afet ya da çatışma bölgesinde.

2.1.3. Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu (UNICEF)

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), 190'ı aşkın ülke ve bölgede çocukların yaşamlarını kurtarmak, haklarını korumak ve potansiyellerini gerçekleştirmek konusunda gerekli koşulları sağlamak amacıyla çalışmalar yürütmektedir. UNICEF, her çocuğun güvenli ve kapsayıcı bir çevrede yetişmesi hakkına sahip olduğu noktasından hareketle, dünya genelindeki ortakları ile çocukları koruyan politikalar geliştirmek ve bunlara erişimi kolaylaştırmak için çalışmaktadır

Çocukların yaşam, eğitim, sosyal politika, acil durumlarda erişim, cinsiyet eşitliği gibi haklara sahip olduğu anlayışı ile hareket UNICEF, dünyanın her yerinde en savunmasız çocuklara ulaşarak çocuk ölüm oranlarının azaltılmasına, büyümelerinin ve sağlıklı bir yaşam sürmelerinin desteklenmesine odaklanmaktadır. Özellikle çeşitli nedenlerle risk altında olan ya da dezavantajlı konumda bulunan çocukların eğitim imkânlarını geliştirme, sağlık ihtiyaçlarını karşılama ve onları sosyal politikalarla destekleme konusunda uzmanlaşmış Birleşmiş Milletler kurumudur (<https://www.unicef.org/what-we-do>, Erişim Tarihi, 12.11.2020).

UNICEF Türkiye de 1951 yılından itibaren, ülkemizde zor koşullarda yaşayan çocukların eğitim öğretim programlarına ulaşarak kaliteli eğitime tabi olabilmelerini, sağlık ve beslenmeye ilişkin koşullarının iyileştirilmesini, ergenlerin gelişimini ve potansiyellerini tam bir biçimde gerçekleştirmelerini sağlamaya çalışmaktadır. Ayrıca mülteci ve göçmen statüsündeki çocuklar da dahil olmak üzere çocukları her türlü sömürü, istismar ve şiddetten uzak tutmak için ulusal çocuk koruma sistemlerini yaygınlaştırmakta, var olan sosyal koruma mekanizmalarını kuvvetlendirmekte ve çocuklar ile ailelerinin dayanıklılıklarını arttırmaya odaklanmaktadır (<https://www.unicef.org/turkey/ne-yap%C4%B1yoruz>, Erişim Tarihi, 12.11.2020).

2.1.4. Dünya Gıda Programı (WFP)

Dünya çapında savaş, doğal afet, kıtlık gibi ivedi şartlarda insanlara gıda yardımı yapan örgüt, gıda güvenliğinin sağlanması ve açlıkla mücadele edilmesi alanında faaliyet yürüten dünyanın önde gelen insani yardım kuruluşlarından. Halen dünya üzerindeki dokuz insandan birinin yeterli gıdaya erişemediği göz önünde bulundurulduğunda yaptığı çalışmaların önemi daha da artan kuruluş, 2020 yılında açlığın önlenmesi ve beslenmenin geliştirilmesi konularında gösterdiği çabalar nedeniyle Nobel Barış Ödülü ile taltif edilmiştir. WFP kayıtlarına göre 2019 yılında 88 ülkede 97 milyon insana yardım götürülmüştür. WFP çalışmaları acil yardım, rehabilitasyon, özel operasyonlar ve kalkınma yardımlarına odaklanmaktadır (<https://www.wfp.org/overview>, Erişim Tarihi, 12.11.2020).

WFP, yürüttüğü çalışmalar kapsamında, 2020 Ocak ve 2021 Aralık döneminde Türkiye'ye toplam maliyeti 225.085.132 USD olan yardım yapmayı taahhüt etmiştir (<https://docs.wfp.org/api/documents/WFP-0000108573/download/>, Erişim Tarihi, 12.11.2020).

2.1.5. Dünya Sağlık Örgütü (WHO)

Dünya Sağlık Örgütü; toplum sağlığı alanında çalışmalar yapan bir örgüt olarak dünya çapında sağlığın geliştirilmesi, sağlığın korunması ve en hassas olanlara hizmet sağlanabilmesi amacıyla çalışmalar yapmaktadır (<https://www.who.int/about/what-we-do>, Erişim Tarihi, 12.11.2020).

Özellikle üye ülkelerle iş birliği içinde bölgesel, ulusal ve toplumsal mekanizmaların geliştirilmesi ve güçlendirilmesi için çalışan WHO, sağlık sektörünün acil durum yönetim kapasitesinin artırılması faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Hükümetler, diğer makamlar ve bölgesel kuruluşlar ile iş birliği içinde çalışan kuruluş, sınırlı kaynakların koordineli ve uygun maliyetli yollarla ulaştırılmasını temin etmektedir. Dünya Sağlık Örgütü, acil durum ve afetlerle bağlantılı ani ve uzun dönemde oluşabilecek sakatlıklar, ölüm ve hastalıkların azaltılması çalışmalarını yürütürken, bu olumsuz durumların etkilerini sektörler arası iş birliği çalışmaları ile azaltmaya çalışmaktadır (Doğan, 2019, s. 86).

2.2. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO)

NATO, BM Şartnamesi'nin bağımsız ülkelerin bireysel ve toplu savunma hususundaki doğal haklarını doğrulayan 51. maddesi uyarınca 12 üye ülke tarafından 1949 yılında kurulmuştur. Amacı politik ve askeri araçlar ile kendisine üye olan ülkelerin özgürlük ve güvenliğini güvence altına almak olan NATO, Kuzey Atlantik sahasında barışçıl ve dostane ilişkiler geliştirmeyi hedeflemektedir. NATO pozisyon açısından üye ülkelerin üzerinde olan hükümetler arası bir örgüttür (https://www.nato.int/nato-welcome/index_tr.html, Erişim Tarihi, 12.11.2020).

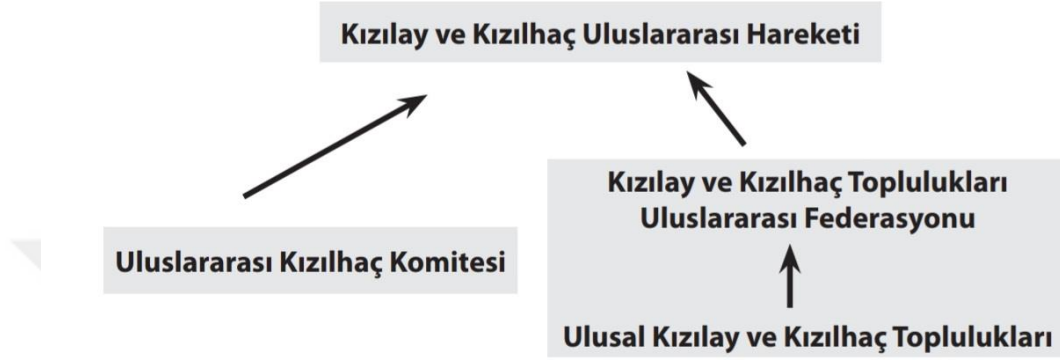
Bilindiği gibi askeri örgütler, sahip oldukları insan kaynağı ve imkânlar açısından çeşitli konularda hükümetlere yardım sağlama potansiyeline sahiptirler. Hükümetler destek talep ettiğinde askerler sivil yetkililere destek sağlayabilmektedirler. Bu bağlamda NATO'nun barış dönemlerindeki görevlerinden biri de afet ya da acil durumlara yönelik girişimlerde sivil otoritelere yardım etmektir. Bu noktada yaşanan bir afet ya da acil durum sonrasında NATO bünyesinde görev yapan hekimler, afetzedelere sağlık hizmeti sunabilmekte, mühendis gibi teknik personel ise yeniden yapılanma faaliyetlerinde görev alabilmektedir. NATO'nun afetlere ilişkin müdahale kapasitesini geliştirmesinin bir nedeni de potansiyel bir kimyasal, biyolojik ve nükleer terör saldırısını takiben üstlenmesi gereken rol gereğidir. NATO afetlerde yürüttüğü yardım çalışmalarında, BM'nin, özellikle de UNOCHA'nın ve afete uğrayan ülkenin yetkili mercilerinin birlikte liderlik edeceği kabulü ile hareket etmektedir. NATO yapısı içerisinde faaliyet gösteren 26 müttefik ülke ile 20 ortak ülkeyi de içeren, kısa adı EADRCC olan Avrupa-Atlantik Afet Yardımı Eşgüdüm Merkezi, ittifakın afet ve krizlere yönelik temel müdahale mekanizmasıdır. NATO, UNOCHA irtibat personelini ihtiyaç duyduğunda bilgi almaya yönelik olarak bünyesinde bulundurabilmektedir (Doğan, 2019, s. 87).

2.3. Uluslararası Sivil Toplum Örgütleri: Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi

Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi; insanlar arasında herhangi bir dil, din, ırk, sınıf ve siyasi görüş ayrımı yapmaksızın insani yardım faaliyetleri

gerçekleştirmektedir. Kapsamında üç farklı kurumsal yapı bulunmaktadır (<https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/publications/icrc-002-0173.pdf>, Erişim Tarihi, 12.11.2020).

Şekil 1.1: Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi Yapısı

Kaynak: Katıman, 2016.

Yukarıda özetlendiği gibi, Kızılay ve Kızılhaç Uluslararası Hareketi, Uluslararası Kızılhaç Komitesi, Kızılay ve Kızılhaç Toplulukları Uluslararası Federasyonu ve Ulusal Kızılay ve Kızılhaç Topluluklarından meydana gelmektedir. XXV. Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Konferansı'nda (1986) kabul edilen Tüzüğü'ne göre, Kızılay ve Kızılhaç Uluslararası Hareketinin organlarını, Kızılay ve Kızılhaç Uluslararası Konferansı, Delegeler Konseyi ve Daimî Komisyon oluşturur (Katıman, 2016).

2.3.1. Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC)

Silahlı çatışmalardan etkilenen askerlere ve sivil mağdurlara yardım etme amacıyla 1863 yılında kurulmuş bağımsız bir insani yardım örgütüdür. Merkezi İsviçre'nin Cenevre kentindedir. 100'ü aşan ülkede 20.000 dolayında çalışanla savaş ve çatışmaların yanı sıra afetlerden zarar görenlere yönelik insani müdahalelerde bulunmaktadır. Yardım ettikleri kişiler arasında siviller, çocuklar, tutuklular, ülkesinde yerinden edilmiş insanlar, engelliler, kayıplar, kadınlar ile mülteci ve göçmenler yer almaktadır (<https://www.icrc.org/en/who-we-are>, Erişim Tarihi, 12.11.2020).

ICRC Genel Merkez dışında dünyanın farklı noktalarında delegasyon, bölgesel delegasyon ve misyon temsilcilikleri aracılığıyla faaliyetlerini

yürütmektedir. ICRC'nin 2019 yılına ait yıllık raporunda (https://www.icrc.org/sites/default/files/wysiwyg/ar2019_facts_and_figures.pdf, Erişim Tarihi, 25.11.2020) geçen yılki faaliyetler için toplamda 2.008.1 milyon dolar harcandığı görülmektedir. En fazla harcamanın yapıldığı ilk üç ülke yaklaşık 174 milyon dolarla Suriye Arap Cumhuriyeti, 133 milyon dolarla Güney Sudan ve 112 milyon dolarla Irak'tır. Bölge düzeyinde bakıldığında ise en büyük miktarın yaklaşık 720 milyon dolar ile Afrika bölgesinde gerçekleştirilen hizmetlerde harcandığı dikkat çekmektedir. Yakın ve Orta Doğu için yaklaşık 510; Asya ve Pasifik için 265; Avrupa ve Merkez Asya için 137 ve son olarak Amerika için 118 milyon dolara yakın tutarda harcama gerçekleştirilmiştir. Faaliyetler açısından incelendiğinde ise en büyük pay 1 milyar 753 milyon dolar ile saha faaliyetlerine harcanmıştır. Bu kapsamda sahada yardım (assistance) hizmetleri için yaklaşık 1 milyar 105 milyon; koruma (protection) için 334 milyon; önleme (prevention) için 185 milyon ve iş birliği (cooperation) faaliyetleri için 101 milyon İsviçre Frangına yakın para harcanmıştır. Söz konusu raporda sıralanan başlıklarda öne çıkan faaliyetler aşağıda detaylandırılmıştır.

2.3.1.1. Yardım Faaliyetleri

ICRC yardım hizmetleri bağlamında ülke içinde yerinden edilmişler, mülteciler ya da zor koşullarda yaşayanlar gibi savunmasız insanların ve hane halklarının ekonomik güvenliğinin geliştirilmesine yönelik girişimlerde bulunmuştur. Ayrıca özgürlüğünden yoksun olan kişilerin koşullarının iyileştirilmesi amacıyla malzeme desteği sağlamıştır. Bu doğrultuda 4.759.135 kişiye doğrudan yiyecek dağıtımını, para transferi, ya da ücretsiz yiyecek kartı gibi desteklerle yiyecek yardımı ulaştırılmıştır. 4.009.014 kişiye hayat şartlarının iyileştirilmesi amacıyla hijyen kitleri, eve ait temel parçalar ya da diğer yardımlar sağlanmıştır. 4.976.333 kişi gıda üretimine yönelik olarak desteklenmiş ve bu kişilere tarım, hayvancılık ve balıkçılık konularında teknik destek, malzeme ya da finansal yardım verilmiştir. 47.150 kişi kapasite geliştirici girişimlerden faydalanmıştır. Bu kişilere geçimlerini sağlama ve iş bulma olanaklarını artırmaya yönelik beceri eğitimleri gibi fırsatlar sağlanmıştır. 898.452 kişi ise doğrudan gelir desteği imkânından faydalanmıştır.

ICRC'nin yürüttüğü yardım hizmetlerinin bir diğer ayağını su ve doğal çevreye yönelik faaliyetler oluşturmaktadır. Bu kapsamda su sağlama sistemlerinin inşası ya da rehabilitasyonu, kanalizasyon sistemleri ya da diğer önemli altyapı hizmetlerinin hayata geçirilmesine yardım etmektedir. İnsanların içme ve sulamada temiz suya erişmesi, sağlık risklerinin azaltılması ve daha iyi koşullarda yaşaması için 2019 yılında su ve doğal çevreye yönelik hizmetlerden 34.180.738 kişi yararlanmıştı. Bunun 345.417'si tutukluluktan kalanları ise sivillerden oluşmuştur.

Yardım faaliyetlerinin bir diğer ayağı ise sağlık hizmetleridir. ICRC ülkelere yardım amacıyla halk sağlığı programları hayata geçirmekte ve sağlık tesislerini düzenli ya da geçici temelde desteklemektedir. Bu kapsamda ihtiyaç duyanlara önleyici, tedavi edici, doğum öncesi ya da sonrası sağlık hizmeti, cerrahi bakım, ruh sağlığı ve psikososyal destek ve ilk yardım konularında sağlık hizmetleri sunmaktadır. ICRC 577 temel sağlık hizmet merkezini desteklemiş, 7.192.615 tedavi edici, 554.561 doğum öncesi danışmanlık hizmeti sunmuştur. ICRC geçici ve düzenli olmak üzere 388 hastaneye destek sağlarken buralarda 25.115 silahla yaralanma ve 50.136 jinekolojik nedenli giriş kaydedilmiş, 168.671 cerrahi operasyon yapılmıştır. ICRC 45.000'den fazla kişiye ilk yardım eğitimi vermiştir.

Fiziksel rehabilitasyon ICRC'nin yürüttüğü bir diğer yardım faaliyetidir. ICRC destekli projelerle fiziksel engelli bireylere rehabilitasyon hizmetleri sunulmakta, bu hizmetlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması adına yerel teknisyenlere eğitimler verilmektedir. Ayrıca fiziksel engelli bireylerin toplumsal yaşama katılımlarını artıracak ekonomik ve eğitim ile ilgili programlar ile spor aktiviteleri ICRC tarafından desteklenmektedir. Fiziksel rehabilitasyon faaliyetleri kapsamında fiziksel rehabilitasyon merkezleri, eğitim kurumları ve parça atölyeleri dahil olmak üzere 223 proje 2019 yılında ICRC tarafından desteklenmiştir. 28.503 protez, 121.263 ortezi üretilerek dağıtılmıştır. 10.084 tekerlekli sandalye ya da postural destekleyici aracın dağıtımı yapılmıştır. 471.074 fizyoterapi seansı yürütülmüş ve sosyal entegrasyon projelerine 7.003 yönlendirme yapılmıştır.

ICRC'nin yardım alanında yürüttüğü son hizmet ise silah kirliliğine ilişkindir. 52 ülke ve bölgede savaş nedeniyle oluşan patlayıcı kalıntı ve mayınlarla kirlenen yaşam alanlarına dair çalışmalar yürütmektedir. Bunlar mayın riski

eğitimleri, kirlenmiş alanlardan ya da mayınla ilişkili hadiselerden veri toplamak ve analiz etmek, yerel aktörlerin eğitilmesi ve temizleme çalışmalarını içermektedir.

2.3.1.2. Koruma Faaliyetleri

ICRC ve ortakları koruma faaliyetleri kapsamında aile bağlarının iyileştirilmesine yönelik olarak silahlı çatışma, şiddet, göç ya da tutukluluk gibi farklı nedenlerle birbirinden ayrı düşen aile üyelerinin ya da akrabalarının iletişimlerinin sağlanmasına yardım etmiştir. Bu doğrultuda 32.908'i tutuklulardan olmak üzere 178.691 mektup toplamış bunun 16.724'ü yine tutuklulara olmak üzere 141.590'ını ilgililere ulaştırmıştır. Ayrıca, aile üyeleri arasında 1.418.395 telefon ve video görüşmesinin yapılmasını sağlayan ICRC, tutuklu yakınlarının bulunduğu yerle ilgili aileleri bilgilendirmek amacıyla 21.777 arama gerçekleştirmiştir. 13.745 kişi ise ICRC desteği ile cezaevindeki yakınlarını ziyaret edebilmiştir. Yine ICRC silahlı çatışma nedeniyle ailesinden ayrılmak durumunda kalan başta çocuklar olmak üzere insanları aileleri ile bir araya getirmeye çalışmış ya da kayıp olanların araştırılmasına yardım etmiştir. Bu bağlamda 773'ü küçük yaşta olmak üzere -ki bu küçük yaştakilerin %57'den fazlası Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ndendir- 981 kişiyi ailesi ile bir araya getirmiştir. 9.503 kişinin nerde olduğunu tespit eden ICRC doğal aracı rolü ile 1.185 kişinin ülkesine geri dönmesini sağlamıştır. Koruma hizmetleri kapsamında ICRC 70'ten fazla durumda kayıp insanlarla ilgili meselenin çözülmesine ve cenazelerin insan onuruna yaraşır ve uygun bir şekilde defnine yönelik adli tıp faaliyeti yürütmüştür. Silahlı çatışma ya da şiddet olayları neticesinde cezaevinde bulunan hükümlülerle ilgili de çalışma yürüten ICRC onlara yapılan muameleyi ve yaşam koşullarını yerinde kontrol etmiş ve bunların iyileştirilmesi için ilgili otoritelerle birlikte çalışmıştır. Bu çerçevede tutuklamalar ile ilgili 1.247 yer ziyaret etmiş, burada 1.027.362 kişiye yardım etmiştir. 33.755 tutukluyu ise bireysel olarak izlemiştir.

2.3.1.3. Önleme Faaliyetleri

ICRC'nin önleme başlığı altında yürüttüğü ilk faaliyet devletlerin uluslararası insancıl hukuk anlaşmalarına katılımları ile buna yönelik ülkedeki iç uygulamalara ilişkindir. Bu bağlamda ICRC dünya genelinde ulusal otoritelerle

uluslararası insancıl hukuk düzenlemelerine katılımlarını ve onaylamalarını teşvik etmek, ülke içindeki uygulamaların geliştirilmesini sağlamak amacıyla yoğun diyalog halindedir. Bu doğrultuda 2019 yılında dünya genelinde 112 ulusal insancıl hukuk komitesi oluşturmuş, Cenevre Sözleşmesi'nin 70. yılı münasebetiyle 82 ülkede konferans, panel ya da yayın gibi 240 farklı aktivite gerçekleştirmiştir. 30 ülke ile uluslararası insancıl hukuk anlaşmaları ya da ilgili mevzuata yönelik 39 katılım ya da onaylama süreci gerçekleştirmiştir. En az 8 ülke tarafından 11 iç hukuk yasasının uluslararası insancıl hukuk ve diğer mevzuata göre değiştirilmesini ya da kabulünü sağlamıştır.

Önleme kapsamında bir diğer çalışma silah taşıyıcılar ile ilişkilidir. Bu çerçevede ICRC delegeleri devlet güçleri, barış koruma taburları ya da silahlı diğer birliklerin temsilcileri ile ICRC personelinin sahada güvenli hareket etmesini kolaylaştırmak, ICRC'nin yetki ve faaliyetleri ile ilgili anlayışlarını geliştirmek, uluslararası insancıl hukuka ve diğer uygulanabilir normlara saygıyı güçlendirmek amacıyla diyalogu sürdürmektedir. Bu kapsamda 2019 yılında Moskova'da 75 ülkeden 100 üst düzey subayın katılımı ile Askeri Operasyonları Yöneten Uluslararası Kurallar başlıklı çalıştay düzenlenmiştir. Dünya genelinde 39 ülkeden 105 askeri personel ise ICRC bursu ile İtalya'da gerçekleştirilen uluslararası insancıl hukuk kurslarına katılmıştır. Ayrıca 113 ülkedeki yaklaşık 115.000 askeriye, polis ve silahlı grup mensubu ICRC tarafından düzenlenen 1.600'ün üzerindeki uluslararası insancıl hukukla ilgili eğitim, faaliyet ve organizasyonda yer almıştır.

Önlemeye yönelik bir diğer faaliyet hukuk ve politika konferansları ile sosyal yardımdır. ICRC İnsancıl eylemlerin geliştirilmesine yönelik yolların belirlenmesi ve engellerin çözümü için insancıl politika ve uluslararası insancıl hukuk alanında konferanslar ve kamusal müzakereler düzenlemektedir. Bu anlamda ICRC Genel Merkezi 2019 yılında Cenevre'de uluslararası hukuk ve politika konusunda 2.500 diplomat, akademisyen ve hayırseveri bir araya getirdiği 18 kamusal konferansa ev sahipliği yapmıştır.

ICRC'nin önleme alanındaki son faaliyetleri ise çapraz medya bağlantıları ile ilgilidir. Bu doğrultuda ICRC'nin insani faaliyetleri ve çalışmaları medya aracılığıyla insanlara ulaştırılmaktadır. ICRC'nin Web sayfası ve sosyal medya hesaplarındaki dijital içerikler Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Almanca,

Portekizce ve İspanyolca dillerinde paylaşılmaktadır. Nitekim web sayfası 2019'da 8,8 milyon ziyaretçiye sahip olmuştur. 11,6 milyon kişi ise ICRC'ye sosyal medya hesapları üzerinden erişmiştir.

2.3.2. Ulusal Kızılay ve Kızılhaç Dernekleri

Kızılhaç ve Kızılay dernekleri, ülkelerindeki çatışma mağdurlarına ya da afetzedelere yardım eli uzatmakta, afetlere hazırlık planları hazırlayarak bu ulusal planların hayata geçirilmesi yönünde hareket etmektedir (Altun, 2017, s. 49). Türk Kızılayı da ihtiyaç duyulan pek çok anda uluslararası yardımda ya da afet müdahalesinde görev yapmış bir ulusal dernektir. Kızılay Türkiye Cumhuriyeti Devletinin 1954 tarihinde imzaladığı Savaş Durumunda Sivillerin Korunmasına İlişkin 1949 tarihli Cenevre Konvansiyonu ve 1986 yılında kabul edilen 25 inci Uluslararası Kızılhaç Kızılay Konferansı 31 numaralı Kararı gereğince faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu doğrultuda proaktif bir kurum olarak olağan zamanlarda ve afet durumlarında ihtiyaç sahiplerine ve savunmasızlara yardım etmek, toplumsal yardımlaşmayı geliştirmek, güvenli kan teminini sağlamak ve zarar görebilirliği azaltmak misyonu ile hareket etmektedir (Doğan, 2019, s. 87).

İnsanların en zor anlarında yanlarında olmak düsturu ile çalışan Türk Kızılay 2019 yılında bağış, fon, kan hizmetleri ve diğer çeşitli kalemlerden elde ettiği 5.793.155 737 TL değerinde tutarın 5.440.349.908 TL'sini başta sunduğu hizmetler olmak üzere çeşitli giderler olarak harcamıştır (Türk Kızılay Faaliyet Raporu, s. 42). Türk Kızılay ICRC ve IFRC gibi yapıların yanı sıra BM'nin çeşitli kuruluşları ile de iş birliği içinde çalışmaktadır. Türk Kızılayın ülkemizde ve yurt dışında yürüttüğü faaliyetler ve bu faaliyetlere ilişkin en güncel veri olan 2019 yılına ait istatistikî bilgiler üçüncü bölümde ayrıntılı olarak sunulmaktadır.

2.3.3. Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (IFRC)

Kızılay ve Kızılhaç derneklerinin bir araya gelmesi ile oluşan bir üst örgütlenme olup, 1919 yılında İsviçre merkezli olarak kurulmuştur. Din, dil, ırk, sınıf ve politik görüş gibi herhangi bir ayırım gözetmeden insani yardım çalışmalarını yürütmektedir (<https://www.ifrc.org/en/what-we-do/>, 12.11.2020). Faaliyet alanları

insani yardım, afet müdahalesi, afet hazırlığı ve toplum sağlığı konularıdır. Bu kapsamda yiyecek, içecek, barınma yardımlarını gerçekleştirirken; temizlik, iletişim ve sağlık ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik hizmet sunmaktadır. IFRC afet ve kriz gibi durumlara maruz kalan ülkelerde sürdürülen insani yardım faaliyetlerini koordine eder ve uluslararası müdahaleleri yönetir. Bunu gerçekleştirirken de üye ülkelerin ulusal personelinden yararlanmaktadır (Altun, 2017, s. 47-48).

İKİNCİ BÖLÜM

ÜLKEMİZDE İNSANİ YARDIM GİRİŞİMLERİ

1. OSMANLI DEVLETİ TARAFINDAN CENEVRE SÖZLEŞMESİNİN İMZALANMASI VE ATILAN ADIMLAR

Osmanlı İmparatorluğu'nun Cenevre Sözleşmesi'ne imza attığı döneme bakıldığında, ülkede yeniliklerle krizlerin bir arada cereyan ettiği bir dönem olduğu dikkat çekmektedir. 1839 yılındaki Tanzimat Fermanı ile başlayan dönemde devlet bir taraftan kapsamlı yenilikler yapmaya çalışırken, diğer taraftan savaşlarda aldığı yenilgiler sonrası toprak kaybı ile karşı karşıya kalmış, İmparatorluk içindeki düzen sarsılmaya başlamıştır. Avrupa'nın gerisinde kaldığı kabulüyle harekete geçen İmparatorluk, toplumsal, ticari, sınai, zirai, askeri ve benzeri pek çok farklı alanda reformlarla akışı değiştirmeye çalışmış; bu çabalar Osmanlı Devleti'nin sonuna kadar sürmüştür (Ada, 2004, s. 22).

Her ne kadar Osmanlı Devleti Cenevre Sözleşmesi'nin resmîyet kazandığı dönemde yenilikler yapma veya bir nevi batılılaşma girişimi içerisinde olsa da batıda kurulan yeni bir birlik hareketine başlangıçta mesafeli yaklaşmıştır. Bu mesafeli duruşta söz konusu birliğin kendisine siyasi ya da askeri anlamda bir fayda getirmeyeceği görüşü etkili olmuştur. Ancak ülkelere imza için tanınan bir yıllık sürede bu görüşün etkisi azalmış ve Osmanlı Devleti 5 Temmuz 1865 tarihinde Cenevre Sözleşmesi'ni imzalamıştır (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2002, s. 12).

1867 yılında Paris'te düzenlenen ve uluslararası nitelik taşıyan ilk Kızılhaç Kongresi'ne, Osmanlı Devleti adına, Macar asıllı bir doktor olan Abdullah Bey iştirak etmiştir. Kuruluşun daimi üyeliğine seçilmesine rağmen kuruluşa olan mesafeli yaklaşımın sürmesi ve kuruluşun uzun ömürlü olmayacağı yönündeki düşünceler, Dr. Abdullah Bey'in ülke topraklarına döndüğünde yürüteceği çalışmalarla ilgili umduğu desteği bulamaması ile sonuçlanmıştır (Polat, 2007, s. 10).

1.1. Mecruhin ve Marda-yı Askeriyeye İmdat ve Muavenet Cemiyeti

Kızılhaç Kongresi sonrasında karşılaştığı olumsuzluklar Dr. Abdullah Bey'i yıldırmamıştır. Israrlı çabaları ile önce Serdar-ı Ekrem Ömer Paşa'nın desteğini kazanmış, ardından Kıımlı Dr. Aziz Bey'in de katkılarıyla Tıbbiye Nazırı Marko Paşa başkanlığında ilk kez 1868'de "Mecruhin ve Marda-yı Askeriyeye İmdat ve Muavenet Cemiyeti" yani "Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyetinin kuruluşunu gerçekleştirmiştir (Sarıkaya, 2015, s. 108). 11 Haziran 1868 tarihinde önce 22, sonrasında ise 25 kurucu üye ile örgütlü yapısını oluşturan Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti, dönemin hükümdarı Sultan Abdülaziz tarafından da desteklenmiştir. Oluşturulan bu Cemiyetin 43'ü doktor olmak üzere 66 kurucu üyesi bulunmaktadır (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2002, s. 15).

22 Nisan 1869 tarihinde Berlin'de Cenevre Sözleşmesi'ne atıfla, kurulan yardım cemiyetlerinin katıldığı uluslararası bir kongre gerçekleştirilmiştir. Bu kongre o dönemde dünyada henüz yapılanma aşamasında olan benzer yardım kuruluşlarının çalışma usullerinin ve teşkilatlanmalarının değerlendirilebilmesi açısından önem arz etmektedir (Bugnion, 1995, s. 493). Söz konusu kongrede Osmanlı Devleti'ni temsilen Dr. Abdullah Bey, Paris Büyükelçiliği'nde askeri ataşe olan Binbaşı Hüsnü Bey ve Osmanlı nazırlarından M. Aristarchi Bey hazır bulunmuşlardır. Kongrede Cemiyetin teşkilatlanması hakkında bilgi verilmiş, insani girişimlerin Osmanlı Devleti tarafından desteklendiği ve devletin Avrupa'dan gelen yeniliklere açık olduğu vurgulanmıştır (Polat, 2007).

Kadınların üyeliklerinin de erkeklerle eşit olduğu Cemiyetin kuruluşu ile ilgili çalışmaların tamamlanmasını takiben Cemiyetin tüzük maddeleri tespit edilerek faaliyete geçtiği, 10 Mayıs'ta İsviçre'ye gönderilen bir not ile Avrupalı muhataplara bildirilmiştir (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2002, s. 18).

Kuruluş evresine kadar aktif bir iletişim trafiği bulunan Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti, kuruluşunu takip eden dönemde pek bir faaliyet gösterememiştir. Bunda, gerek kurulan yardımlaşma Cemiyetinin amacının kavranamamış olması, gerekse de Cemiyet fikrinin sivil anlayışın askeri alana müdahalesi gibi algılanmasının etkisi vardır. Bu durum, Cemiyet tarafından

benimsenen tüzük maddelerinin hükümet tarafından onaylanmaması ile sonuçlanmıştır. Savaş dönemlerinde yaralanan ve hastalanan askerleri tedavi etmek amacıyla kurulan Cemiyetin rolü ve önemi, yetkililerce, o dönem için yakın gelecekte bir savaş tehdidinin olmaması nedeni ile yeterince idrak edilememiştir. Dr. Abdullah Bey'in bireysel çabaları ile gelinen noktaya rağmen onun ölümünden sonra göz ardı edilen Cemiyet, 1874 yılında dağılmak durumunda kalmıştır (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2002, s. 22).

2. HİLAL-İ AHMER CEMİYETİNİN KURULUŞU

2.1. Osmanlı-Rus Savaşı Sonrası Derneğin Tekrar Teşkilatlanması

Daha önce de bahsedildiği gibi Dr. Abdullah Bey'in vefatı sonrası derneğe yönelik ilgi ve destek azalmış, 1874'te Dernek ile ilişkili çalışmalar durmuş ve Dernek dağılmıştır. Bu durum o dönem derneğin anlamının İmparatorluk içinde kavranmadığının işareti olarak ele alınabilir. Bununla beraber zaman, Derneğin önemini ve işlevini anlamayı sağlayacak gelişmelere gebe şekilde işlemeye devam etmiştir. Nitekim 1875 yılında Balkanlarda baş gösteren huzursuzluklar II. Abdülhamid'in tahta çıkışı sonrası iyice tırmanmış ve 1876'da Osmanlı ve Rusya'yı savaşın eşiğine getirmiştir. Sırbistan ve Karadağ ile yaşanan çatışmalarda yaralanan Slav askerleri Kızılhaç mensuplarınca yardım alabilmiş; yaralı Osmanlı askerlerine ise yardım eli uzatılamamıştır (Çelik, 2015, s. 16; Polat, 2007, s. 16).

Osmanlı Devleti Cenevre Sözleşmesi'ni imzalamış olmasına rağmen sözleşme hükümlerince oluşturulması gereken Cemiyeti kuramamış; bu da savaş sırasında karşısında diyalog kuracak bir yapı arayan Uluslararası Kızılhaç Örgütünü muhatapsız bırakmıştır. Nitekim Örgüt, Cenevre Sözleşmesi'ne imza atmayan ya da hükümlerin gereklerini sağlamayan ülkelere yardım konusunda katı bir tavra sahipti. Yine de Henry Dunant ve Gustave Moynier gibi Kızılhaç yetkilileri Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahane üyelerinden Dr. Dikran Peştemalcıyan'a tavsiyeler içeren birer mektup iletmiştir. Mektuplarda Osmanlı'nın Cenevre Sözleşmesi'ne taraf olduğundan bahisle savaşan askerlerinin Kızılhaç yardımlarından faydalanabilecekleri belirtilmiştir. Bununla ilgili olarak Marko Paşa ile girişimde

bulunularak, İstanbul'da bir cemiyet kurulması ve bunun Cenevre'deki Genel Merkezle irtibata geçmesi, böylelikle batıdaki yardım cemiyetlerinden Osmanlı askerlerinin de istifade edebileceği tavsiyesinde bulunulmuştur (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2000, s. 23).

Bunun üzerine konunun aktarıldığı dönemin sadrazamı Rüştü Paşa, daha önce yaralı ve yardıma ihtiyaç duyan askerler için "Mecruhin ve Mardayı Askeriyeye İmdat ve Muavenet Cemiyeti" adıyla kurulan derneğin yeniden aktif hale gelmesi amacıyla bir toplantı düzenlenmesini talep etmiştir (Kızılay, 1974, s. 6).

Buna istinaden 12 Ağustos 1876 günü İstanbul'da Marko Paşa başkanlığında Mekteb-i Sıhhiye, Tıbbiye-i Mülkiye Meclisi, İdare-i Sıhhiye-i Askeriye, Sıhhiye İdaresi, Cemiyet-i Etibba ve Bahriye Nezareti temsilcilerinin katıldığı bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar, 10'u doktor olmak üzere toplamda 16 kişiden oluşmuştur (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2000, s. 26).

Toplantıda yardım Cemiyetinin örgütlenmesi için Cenevre Sözleşmesi hükümlerinin Hükümet tarafından hayata geçirilmesi ve Cemiyetin çalışmalarının sürekliliğinin sağlanması için gerekli girişimlerde bulunulması, Cemiyetin sembolü olarak haç yerine başka bir sembolün belirlenmesi, Cemiyet tüzüğüne ivedilikle hazırlanması ve işler görülünceye kadar Cemiyet harcamalarında kullanılmak üzere yardım toplanmaya başlanması yönünde kararlar alınmıştır. Bunun üzerine Cemiyet 14 Nisan 1877 tarihinde Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti adını alarak resmen kurulmuştur (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2000, s. 27).

2.2. Sembolün Farklaşması

Salib-i Ahmer yani Kızılhaç, insanlar arasında herhangi bir dil, din, ırk ayrımı gözetmeksizin yardımlaşmayı esas alan ve örgütlü olma özelliği taşıyan ilk yardım kuruluşudur. Osmanlı Devleti'nin ilk yardımlaşma kuruluşu olan Hilal-i Ahmerin uluslararası bir organizasyon olan Salib-i Ahmer şemsiyesi altına girmeyip özgün ve millî bir kurum olarak faaliyet göstermesinin başlıca nedeni "salib-hilal" çatışması olarak ifade edilebilecektir. İsviçre'nin Cenevre kentinde alınan uluslararası kararla örgütlü hale gelen yardımlaşma kuruluşunun ambleminde haç işareti olması, Osmanlı Devleti'nde kabul görmemiştir. Devletin içinde bulunduğu koşullar göz önünde bulundurulduğunda özellikle batılı devletlerce hedef olarak

görüldüğü ve Hristiyan unsurlarının bağımsızlık peşinde olduğu bir sırada toplumsal amaçla olsa bile Hristiyanlığı çağrıştıracak olan haç sembolünün halkta olumlu izlenim bırakmayacağı barizdir (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2000, s. 27).

Bunun üzerine Kırımlı Aziz Bey'in konu ile ilgili başlattığı çalışmalar sonucunda Türklerin sembol olarak kırmızı haç yerine yine beyaz zemin üzerine kırmızı hilal imgesini kullanmaları ilkesel olarak benimsenmiştir. Seçilen sembolün diğer devletlerce de tanınması amacıyla Cenevre'deki Uluslararası Kızılhaç Komitesine başvuru yapılmıştır (Tepekaya ve Kaplan, 2003, s. 149).

O dönem Osmanlı Devleti'nin savaş halinde olduğu Rusya başta olmak üzere çoğu devletin cevabı Cenevre aracılığı ile Cemiyete bildirilmiş ve buna göre Kızılhaç ile eşgüdümlü çalışmak, haklar ve davranışlar açısından sembollerin birbirinden ayırt edilmemesi koşuluyla Cemiyetin kendi işaretini kullanabileceği belirtilmiştir. Söz konusu sembolün Cemiyet tarafından Osmanlı Devleti'nde kullanımı ancak ikinci Meşrutiyet Dönemi'nden sonra; kullanımın bütün ülkeler tarafından tanınması ise ancak ilerleyen zamanda Lahey'de yapılan konferansta önerilmesini takiben Salib-i Ahmerin 10 Mayıs 1912 tarihinde Washington'da düzenlenen 9. Konferansında olabilmıştır (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2000, s. 32).

2.3. Hilal-i Ahmerin Kuruluşu ve İlk Faaliyetleri

Daha önce ifade edildiği gibi Cemiyet, 14 Nisan 1877 tarihinde Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti adıyla resmen kurulmuş ve II. Abdülhamid'in himayesinde çalışmalarına başlamıştır. Merkez Komite eşliğinde başlanan çalışmalarda öncelik, dönemin devam eden Osmanlı-Rus Savaşı'na verilmiştir (Çelik, 2015, s. 18). Nitekim tarihte 93 Harbi olarak da bilinen ve 1877-1878 yılları arasında yaşanan Osmanlı-Rus Savaşı, kuruluşunu henüz gerçekleştiren Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyetinin kendini gösterdiği ve ilk ciddi sınavını verdiği savaştır. Özellikle Plevne Müdafaasında dikkat çeken Cemiyet, hızlı hareket ederek diğer Salib-i Ahmer Cemiyetlerinden topladığı altınlar ile cephe gerisinde açtığı gezici hastanelerde ve İstanbul'da kurduğu ilk yardım istasyonlarında yaralı ve hasta askerlere bakım sağlamıştır (Türkiye Kızılay Derneği 73 Yıllık Hayatı 1877-1949, 1950, s. 13). Hilal-i Ahmer, faaliyetlerini sadece bakım ve tedavi ile sınırlandırmamış, esir askerlerin muhtelif sıkıntılarının giderilmesinde de rol oynamıştır (Sezer, 2019, s. 254).

Ruslar karşısında ağır bir yenilgi alınan savaş sonrasında, II. Abdülhamid Meclis'in kapatılması ve anayasanın yürürlükten kaldırılması emrini vermiş; böylece Osmanlı'da yaklaşık otuz yıl süren bir İstibdat Dönemi başlamıştır. Bu dönemde sosyal ve siyasal pek çok etkinliğe yasaklama getirilmiş, birçok kurum ve kuruluşun çalışmaları kısıtlanmıştır. Cemiyet de kuruluş döneminde yaşanan bu hadiselerden payına düşeni almış ve savaşın bitimiyle Cemiyetin görevinin de bittiği belirtilerek dernek çalışmaları devlet tarafından askıya alınmıştır. Hilal-i Ahmerin eylemsizliği 1897'de başlayan Osmanlı-Yunan Savaşı ile sona ermiş ve tekrar faaliyetlerine devam etmiştir (Polat, 2007, s. 24; Çelik, 2015, s. 19).

Osmanlı-Yunan Savaşı'nın başlaması sebebiyle 24 Mayıs 1897 tarihinde yayınlanan kararname (Tezker-i Samiye) ile Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti göreve çağrılmış ve hayatta olan eski üyeler ve bazı yeni üyelerle çalışmalarına başlamıştır. İvedilikle yardım toplamaya başlayan Hilal-i Ahmer, önceki dönemden elinde kalan paralarla topladığı bağışları birleştirmiş ve yaralanan askerlerin İstanbul'a naklini sağlamak üzere iki hastane vapuru kiralamıştır. Ordu için tıbbi malzeme temin edildikten sonra kalan tutar Osmanlı Bankasına yatırılmıştır (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2000, s. 30).

2.4. II. Meşrutiyet Dönemi

93 Harbi sonrası başlayan İstibdat Dönemi'nde Padişah II. Abdülhamid tarafından ülke genelinde yaygın bir sıkı takip ve baskıcı uygulamalar hayata geçirilmiştir. Padişah dönemin ileri gelenlerinin içinde yer aldığı pek çok cemiyete karşı ciddi tedbirler almıştır. Bu durum Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti için de geçerli olup gerek Osmanlı-Rus gerekse de Osmanlı-Yunan savaşlarındaki önemli desteklerine rağmen Cemiyet çalışmalarını durdurmuştur. Bu durum II. Meşrutiyet'in ilanına kadar sürmüş, bundan önce Hilal-i Ahmer Cemiyeti kesintisiz bir faaliyet dönemi şansı bulamamıştır. II. Meşrutiyet'in ilanı ile birçok yeniden yapılanma girişimine şahit olunmuş ve yükselen demokratikleşme hareketi pek çok alana sirayet etmiştir (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2000, s. 27).

Nitekim II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Hilal-i Ahmer Cemiyetinin çalışmalarına tekrar başlaması için çeşitli teşebbüslerde bulunularak eski kurucuların bazıları tarafından bir tüzük hazırlanmıştır. Bu girişimler hükümet tarafından da

olumlu karşılanmış, hazırlanan ve 1925 yılına kadar yürürlükte kalmış olan tüzük üç yıl sonra Devlet Şurası tarafından onaylanmıştır. Bu tüzükle Hilal-i Ahmer Cemiyeti, Avrupa’da kurulan benzerleri gibi devlet desteğine ve güvencesine kavuşmuştur. 20 Nisan 1911 tarihinde ise Sadrazam Hakkı Paşa başkanlığında Tokatlıyan Otelinde yapılan toplantıda 30 kişilik Merkez Heyeti seçilmiştir (Hacıfettahoğlu, 2009, s. 79).

Hilal-i Ahmerin tekrar teşkili ile Sultan V. Mehmet Reşat’ın Veliahdı Yusuf İzzettin Efendi, Cemiyetin fahri başkanı olarak Cemiyete Tophane dolaylarında üç katlı bir bina bağışında bulunmuştur. Bu bina Hilal-i Ahmer Cemiyetinin ilk idari merkezi olmuştur (Sarı, 2017, s. 24). Cemiyet bu tarihten itibaren çalışmalarını kesintisiz bir şekilde sürdürebilmiştir. Bu noktada her ne kadar 1868 yılı Kızılayın kuruluşu olarak kabul ediliyor olsa da esaslı ve sürekli bir yapının ancak 1911 yılında gerçekleştiği söylenebilecektir. Çünkü Cemiyetin çalışmaları ile göz doldurduğu ve saygınlık kazandığı olayların başında 1911’de İstanbul’da çıkan büyük Aksaray yangını gelmektedir. Cemiyet bu yangın sırasında Cenevre aracılığı ile diğer bazı ülkelerdeki Salib-i Ahmer Cemiyetlerinden bağış toplamanın yanı sıra yangın mağdurlarına yiyecek ve giyecek yardımında bulunmuş, kurduğu imdat heyetleri ile mağdurların bunlar dışındaki birçok ihtiyacını da karşılamıştır. Bu faaliyetler Cemiyetin “İhyaen Tesis” olarak adlandırılan yeniden yapılanma sürecine ivme kazandırmış, bu döneme öncülük eden kişiler de devletin önemli kademelerinde yer alan üst düzey bürokratlar olmuştur (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2000, s. 37).

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı esnasında Hilal-i Ahmer Cemiyetinin İstanbul dışında şubeler açmasına yönelik adımlar atılmış, büyük ölçüde Osmanlı Bankası ve Sağlık Teşkilatının mensupları öncülüğünde 24 vilayette şubeler faaliyete geçmiştir. Ancak şube çalışmaları, vilayetin ileri gelenlerinin kısa süreli olarak bir araya geldikleri ve organize ettikleri yardım kampanyaları sayesinde topladıkları paraları İstanbul’a göndermeleri ile sınırlı kalmıştır. Savaşların şiddetlenerek sürdüğü dönemlerde iletişimin daha iyi sağlanabilmesi için şubeleşmeye duyulan ihtiyaç artmış, 1911 yılında Cemiyetin merkez teşkilatında başlayan yeniden yapılanma ve canlanma hareketi taşra teşkilatlanmasına da sirayet etmiştir (Karayaman, 2016, s. 157).

Nitekim İstanbul dışındaki merkez, kaza ve livalarda şubeler kurulması amacıyla girişimlerde bulunulmuştur. Aynı yıl yayınlanan ve 1925 yılına kadar

yürürlükte kalan Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti Nizamname-i Esasisinin dokuzuncu maddesinin, “*Cemiyet, Dersaadet’te bir merkez-i umumi ile vilayetlerde merkezlerden ve sancak ve kazalarda şubelerden müteşekkildir*”, hükmü gereğince İstanbul dışındaki vilayetlerde “*Merkez*”, sancak ve kazalarda ise “*Şube*” açılması kararlaştırılmıştır. Bu doğrultuda İzmir, Bursa, Hanya ve Trabzon açılan ilk merkezler olurken; Adalar, Ayastefanos-Makriköy Kadınlar Şubesi, Kadıköy, Erenköy ve Göztepe, Kütahya, İznik, Bodrum, Gemlik, Maçka-Kadıköy ve Adana Kazası ilk şubeler olmuştur. Açılan bu merkez ve şubeler reis, reis-i sani, kâtip, veznedar ve üyelerden oluşmuştur (Öztürk, 2018, s. 242). Şubeler, merkeze bağlı yapılar olmuş, topladıkları yardımları merkeze ulaştırmış, merkez de bunları İstanbul’daki Genel Merkeze aktarmıştır (Çapa, 2010, s. 31).

Yeniden teşkilatlanma sürecinde Cemiyet için bağışlar toplanmış ve Cemiyetin halk nezdinde tanınırlığının sağlanması amacıyla gazetelerde propaganda faaliyetleri yürütülmüştür. Bu dönemde, özellikle Hariciye Nazırı Rıfat Paşa’nın eşinin Cemiyet için bağış toplaması gibi girişimler daha önce sıklıkla karşılaşılan bir durum değildir. Rıfat Paşa’nın eşinin çevresindeki kadınlarla beraber yenilikçi bir adımla Cemiyete katkı sunmaya çalışması “Hilal-i Ahmer Cemiyeti Kadınlar Merkezi” oluşturulması düşüncesine ön ayak olmuş, kadın kolları kurulması fikri doğmuştur. Cemiyetin toplumdaki kadın-erkek tüm kesimlerin desteğini alması ve kadınların toplum içinde daha aktif olmalarını sağlamaya yönelik girişimler dönemin ruhuna uygun olarak başlatılmıştır (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2000, s. 40).

3. HİLAL-İ AHMER KADINLAR MERKEZİ

3.1. Kuruluş ve 1. Dünya Savaşı Dönemi

Osmanlı Devleti’nde Balkan Savaşı’ndan itibaren ve özellikle Birinci Dünya Savaşı Dönemi’nde birçok kadın cemiyetinin kurulduğu ve çalışmalarına başladığı görülmektedir. Bunda II. Meşrutiyet sonrası Osmanlı toplumunda kadının sosyal hayattaki konumunu güçlendirmeye yönelik çabaların artmış olması etkilidir (Polat, 2007, s. 42). Diğer taraftan özellikle Balkan Savaşı’nın bir sonucu olarak meydana gelen göçmen akını ile çok zaman geçmeden patlak veren yeni savaşta cephe gerisinde kadınların bazı görevler almasının zorunlu hale gelmesinin de payı

büyüktür (Çapa, 2010, s. 46). Hilal-i Ahmer Kadınlar Merkezinin kuruluşu da bu bağlama oturmaktadır. Nitekim Hilal-i Ahmer tüzüğünde kadınlara yer verilmiş, kadınların Cemiyete üye olabileceği ve çalışmalara katılabileceği kaleme alınmıştır (Polat, 2007, s. 43).

Bununla beraber kadınların Cemiyetteki pozisyonları ve faaliyetleri ile ilgili bazı kısıtlamaların getirildiği de dikkat çekmektedir. Hilal-i Ahmer Kadınlar Merkezi Dr. Besim Ömer Paşa'nın girişimleriyle 1912'nin ilk aylarında (20 Mart) kurulmuş olup, Tophane'deki Merkez binanın ikinci katında çalışmalarına başlamıştır. Merkezin fahri başkanlığına Başkadın Efendi Kam-Res Hanım, fiili başkanlığına ise Mahmut Muhtar Paşa'nın eşi Nimet Mahmut Muhtar Hanım seçilmişken; azalar arasında devletin ileri gelen asker-sivil bürokratlarının eşleri, eşraf hanımları ve Cemiyetin kurucu azalarının eşleri bulunmaktaydı (Çapa,2010, s. 46).

Kadınlar Merkezi kurulduktan sonra yardım toplama faaliyetlerine başlamış, bunu kısa bir sürede 80 bin parçadan fazla çamaşırın dikilerek hazır hale getirilmesi takip etmiştir. Çeşitli sergiler ve kermeslerle kendine bir fon oluşturan Hanımlar Merkezi, dönemin önde gelen devlet adamlarının eşlerinin düzenlediği balo ve konser gelirlerini de Merkeze göndermiştir. Elde edilen gelirleri arttırmak adına başka faaliyetler de gerçekleştiren kadınlar önce kartpostal satışına başlamışlardır. Bir süre sonra özellikle Avrupa Salib-i Ahmerlerin kadın kollarının da sıklıkla uyguladığı gibi piyango bileti ve rozet satışı bunu takip etmiştir. Yabancı diplomatların eşlerinin öncülüğüyle çiçek satışı gündeme gelmiş, 1913 yılının Ramazan ayında hanımlar Hilal-i Ahmer için çiçek satışına başlamışlardır (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2000, s. 155).

Savaş yıllarında yaşanan toprak kayıpları sonucunda, bilhassa Balkanlar'dan İstanbul'a çoğunluğunu kimsesiz kadın ve çocukların oluşturduğu yoğun göçler yaşanmıştır. Hanımlar Merkezi 29 Mayıs 1913 tarihinde gerçekleştirdiği toplantıda göçmenlere yardım amacıyla bir sanat evi (dâr-üs-sınâ'a) kurulması yönünde karar almış ve Genel Merkeze bildirmiştir. Hilal-i Ahmer Cemiyetine bağlı olmakla beraber ayrı bir bütçe ile müstakil olarak yönetilen sanat evinin teşkilinde Genel Merkezden bir miktar avans verilmiş ve sanat evi 20 Temmuz 1913'te Cağaloğlu'nda küçük bir evde çalışmalarına başlamıştır. Aynı yılın Ağustos ayında 15 olan işçi sayısı, sonraki yıl 75, 1915'te 117 ve 1916'da 125 kişiye kadar çıkmış; eski binanın

küçük gelmesi nedeniyle sanat evi 1916 yılında yine o bölgedeki Nafiz Paşa Konağı'na nakledilmiştir. Sanat evinin açılışı, hem kimsesiz kadın ve çocukların iş bulması ve onlara ikamet edebilecekleri yer sağlaması açısından hem de üretilen ve Türk millî motiflerinin ağırlıkta olduğu el işlerinin yerli ve yabancılara tanıtılması açısından önemlidir (Çapa, 2010, s. 47).

Kadınlar sadece yapmış oldukları yardım, sergi ve kermesle yetinmeyip, Birinci Dünya Savaşı'nda kıtlık giyecek tedarikinde de görev almışlardır. Bu kapsamda sanat evinde Müdafaa-i Milliye Cemiyetine toplamda 24.529 hırka ve birçok çamaşır dikilmiştir. Ayrıca sanat evinde üretilenlerin yanı sıra orduya yardım için Osmanlı hanımları eldiven, çorap ve boyun sargısı örmeye davet edilmiştir. Örülen bu eşyalar ordu sağlık heyetleri aracılığıyla askerlere ulaştırılmıştır. Genel Merkezin talimatıyla Hanımlar Merkezi, 1915 yılı Şubat'ında diktirdiği 100 bin parçadan fazla çamaşırı Hilal-i Ahmer ambarına teslim etmiştir (Sezer, 2014, s. 314).

Hanımlar Merkezi'nin Birinci Dünya Savaşı sırasında üstlendiği fonksiyonlardan biri de hasta bakıcı yetiştirilmesi ve düzenlenen hasta bakıcılığı kurslarına hanımlar tarafından gösterilen talebin artmasına yönelik girişimlerdir (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2000, s. 150-151). İlk kursu Besim Ömer Paşa Cemiyetin merkez binasında vermiş ve bu kursta başarılı olan 27 kadın kursiyer ilk hasta bakıcılar olarak Çanakkale Savaşı sırasında İstanbul'da Hilal-i Ahmer ve askeri hastanelerde görev almışlardır. Yine 1914'te Kadırga Hastanesi doğum kliniği bünyesinde oluşturulan 10 kişilik dersane ilk hemşirelik okulu olarak kabul edilebilmektedir. Buradan diploma alan önce 10, sonra da 7 kadın, hasta bakıcı olarak savaşın farklı cephelerinde görev almış, bunlara savaşın son yılında Tıp Fakültesinde teorik ve uygulamalı eğitim alan 10 öğrenci de katılmıştır (Çapa, 2010, s. 49).

Bu süreçte Hanımlar Merkezinin çalışma alanı sadece İstanbul ile sınırlı kalmamış, yardım ağının genişletilmesi adına Anadolu'nun farklı şehirlerinde ve hatta yurt dışında da kadınlar merkezi ve şubeler kurulmuştur. Kadınlar Merkezi Trabzon, Eskişehir, Aydın ve Halep'te faaliyete geçmiş bunu Viyana'da açılan şube takip etmiştir (Tepekaya ve Kaplan, 2003, s. 181).

3.2. Millî Mücadele ve Sonrası

Millî Mücadele Dönemi'nde, daha önce farklı merkez ve şubeler açan Hanımlar Merkezleri, faaliyetlerine devam etmişlerdir. İstanbul Hanımlar Merkezi, şehrin işgal altında olmasına rağmen çalışmalarını aksatmamış; aza sayısını arttırmayı başarmıştır. Bu sırada İzmir'de Yunan zulmüne maruz kalanlar için "İzmir Mazlûmîni Eytâm ve Erâmiline Muâvenet Heyeti" ismiyle oluşturulan heyet İstanbul'da kadınlar arasında konser ve piyano dinletisi organize etmiş ve buradan elde edilen geliri Yunan zulmüne maruz kalanların yardımı için harcamıştır. Benzer biçimde, Yalova ve Gemlik dolaylarından Yunan işgali nedeniyle İstanbul'a kaçan çok sayıda göçmen ve çocuklarına yüzlerce kat elbise dağıtımı yapılmış, bunların arasından nakış bilen 500 kadın altı ay boyunca ücretli olarak çalıştırılmıştır. Özellikle sanat evinde bu yöndeki çalışmalarda önceleri sadece çevre, yemeni gibi aksesuarlar üstüne işlenen eski Türk nakış ve işlemleri maşlah, manto, mendiller gibi eşyaların da üzerine işlenmiştir. Diğer el işlerinde de Türk çinileri, vazoları, oymaları ve tezhiplerin modellerinden yararlanılmıştır. Yine o dönemin zorlu koşullarında Anadolu'da şehit düşenlerin İstanbul'daki ailelerine yardımda bulunulmuştur (Çapa, 2010, s. 50-52).

İstanbul Hanımlar Merkezinden başka özellikle Anadolu'da Konya, Kastamonu, Ankara, Kayseri, Zonguldak gibi merkezler çalışmaları ile ön plana çıkmıştır, topladıkları yardım paraları ile Millî Mücadele'ye önemli katkılar sağlamışlardır. Ankara'da kurulan ve başkanlığını Halide Edip'in yaptığı kadınlar kolu, Ankara'daki yardımsever kadınlara mektup yazmış ve para toplanmasını sağlamıştır. Kastamonu Hilal-i Ahmer merkezine bağlı çalışan Hanımlar Merkezi, çamaşır dikimi, hastanelerde gönüllü çalışma ve yardım toplama gibi faaliyetlerle Millî Mücadele'de saf tutuyorken ilerleyen zamanlarda mübadele yoluyla ülkeye gelen göçmenlere yardım için çalışmalarını sürdürmüştür (Polat, 2007, s. 42).

Özetle Türk kadınları Mili Mücadele Dönemi'nde bir yandan cepheye silah taşımak da dahil olmak üzere askerlerin ihtiyaçlarını karşılamış, onları tedavi etmiştir. Bir yandan da arka planda savaşın yarattığı bütün ıstıraplara göğüs gererek Müdaafa-i Hukuk ve Hilal-i Ahmer gibi teşkilatların içindeki çalışmalarda yer

almışlardır. Böylece gerek kadının toplumsal yapıdaki konumunun güçlendirilmesine gerekse de Millî Mücadele'ye önemli katkılar sağlamışlardır.

4. TRABLUSGARP VE BALKAN SAVAŞLARI DÖNEMİ'NDE HİLAL-İ AHMER

4.1. Trablusgarp Savaşı

Hilal-i Ahmer Cemiyeti, II. Meşrutiyet'in ilanıyla beraber yeniden canlanmaya başlayıp, 1910 yılında kayda değer ilerlemeler göstermişse de Cemiyetin asıl yeniden yapılanışı 1911 yılında olmuştur. Bu durum Cemiyetin Trablusgarp Savaşı'nda ilk büyük görevler üstlenmesiyle ilişkili olup Cemiyetin etkinliklerinin artışı söz konusu savaş ile başlayan ve uzun yıllar süren savaşların payı büyüktür. Nitekim Hilal-i Ahmer Cemiyeti, Trablusgarp, Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ve Millî Mücadele Dönemi'nde faal olarak görev almış, hem yaralı askerlerin tedavisinde hem de sivil halka yardımda önemli rol üstlenmiştir (Ada, 2011, s. 222).

1911-1912 yıllarında başlayan ve Türk-İtalyan Savaşı olarak da bilinen Trablusgarp Savaşı, İmparatorluğun oldukça güçsüz olduğu ve türlü olanaksızlıklar yaşadığı bir dönemde girdiği bir savaştır. İmparatorluk o dönemde bir taraftan iç isyanlarla bir taraftan da kayıpla ve yıkımla sonuçlanan uzun süre devam eden savaşlarla boğuşmaktaydı. Avrupa'da ise önceki yüzyılda başlayan hızlı bir sanayileşme ve sömürge yarışı mevcuttu. İtalya ise millî birliğini tamamlayamadığından bu yarışta geri kalmıştı. Bu yarıştaki yerini almak ve deniz aşırı bir imparatorluk kurabilme hayalini gerçekleştirmek amacıyla çok sayıda İtalyan'ın yaşadığı ve daha önce ekonomik olarak yatırım yaptığı Trablusgarp'ta Osmanlı İmparatorluğu'nun İtalyanlara baskı yaptığı yönünde iddialar ortaya atılmıştır. 27 Eylül 1911'de İtalyanlar Osmanlıya Trablus'un kendilerine verilmesi yönünde bir ulti-matom vermiş, akabinde de Almanya, İngiltere ve Fransa'nın desteğini alarak savaş açmıştır (Doğanay ve Açık-ses, 2006, s. 49).

4.1.1. Trablusgarp Savaşı Başladığında Hilal-i Ahmer Cemiyetinin Görünümü

Trablusgarp Savaşı başladığında Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu koşullar oldukça zorluydu ve bu hayatın her alanına sirayet etmeydi. Özellikle siyasi çalkantıların bitmeyişi ve yıllardır devam eden savaşlar ekonomiyi bir darboğaza sürüklemişti. Ekonomide yaşanan bu olumsuzluk diğer kurumlar gibi yeniden yapılanma sürecindeki Cemiyeti de etkilemekte, kurumun maddi ihtiyaçlarını ön plana çıkarmaktaydı. Cemiyet, ihtiyaçlarını karşılayacak malzeme ve araçtan neredeyse yoksun durumdaydı. Bunda, Cemiyete gerekli ehemmiyet verilmediğinden Cemiyetin çalışmalarının sürekliliğinin sağlanamamasının ve sadece gereksinim anında görev verilen ve görevin bitişinden sonra kepenklerini indirerek inzivaya çekilen bir görünüm sergilemesinin payı büyüktür. Bu noktada Cemiyete gelir sağlama en başta gelen zorunluluk olmakla birlikte ekonomik bunalımdaki devlette oldukça zor bir sorundu. Bu çerçevede, toplam sermayesi Osmanlı Bankasındaki yaklaşık on beş bin lira olan Cemiyete gelir getirecek her türlü olanak değerlendirilmeye başlanmıştır (Polat, 2007, s. 55-56).

Dönemin dış işleri Nazırı Rıfat Paşa'nın eşi bir eşya sergisi açmış, elde edilen gelir Cemiyetin sermayesi ile birleştirilerek Trablusgarp Savaşı için harcanmaya başlanmıştır. Ayrıca yıllardır depolarda çürümeye bırakılmış sağlık malzemeleri değerlendirilmeye başlanmış; bu malzemelerin bakım ve onarımları gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede Hilal-i Ahmer Cemiyeti, bir taraftan ülkede yardım ve sağlık ekipleri oluşturmaya ve bunların savaş bölgesine ulaşımını sağlamaya çalışmış; bir yandan da gerek yurt içinde gerekse dışında yaptığı yardım kampanyaları ile mali güçlükleri aşmaya çalışmıştır. Bu kampanyalar özellikle Mısır, Hindistan, Bosna ve Güney Afrika gibi Müslüman toplumlarda karşılık bulmuş; yardımlar Cemiyete gönderilmiştir (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2002, s. 51-52). Özetle, Cemiyetin kasasındaki birikimsizliğe ve yaşadığı malzeme, araç-gereç eksikliğine rağmen kısa sürede organize olduğunu söylemek mümkündür.

4.1.2. Hilal-i Ahmer Cemiyetinin Trablusgarp Savaşı'ndaki Faaliyetleri ve Karşılaştığı Güçlükler

Cemiyet Trablusgarp Savaşı sırasında topladığı bağışları faaliyetlerinde aktif biçimde kullanmaya başlamıştır. Bununla beraber devlet hazinesi boş olduğundan alınan bir bakanlar kurulu kararı ile Cemiyet adına gelen yardımların tümünün bankada bloke edilmesi ancak bir kısmının Cemiyete verilmesi hükme bağlanmıştır (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2000, s. 54).

O dönem cemiyetin faaliyetlerini aksatıcı bir diğer unsur Cenevre Sözleşmesi'nde yer alan açık maddeye rağmen İtalya'nın Trablusgarp'a saldırısına onay veren devletlerin ve onlara bağlı olan Salib-i Ahmer Cemiyetlerinin Osmanlı Devleti'ne yapılması düşünülen yardımlarda sergilediği ayak direyici tutumdur (Polat, 2007, s.57).

Bütün bunlara karşın 7 Ekim 1911 tarihinde yapılan toplantıda Genel Merkez, yaralı, hasta asker ve halkın ihtiyaçlarını karşılamak maksadıyla savaş bölgesine sağlık ekipleri gönderilmesi kararını almıştır. Bu doğrultuda, Trablusgarp, Homs ve Bingazi'ye gönderilmek üzere üç sağlık heyeti oluşturulması planlanmıştır. Bu heyetlerin gerçekleştirdiği faaliyetler Trablusgarp Savaşı'nın Hilal-i Ahmer Cemiyetinin tarihinde verdiği ilk büyük sınav olması nedeniyle oldukça önem arz etmektedir. Heyetlerin ilk işi cepheye yakın noktalarda gezici hastaneler ve acil yardım ekipleri kurmak olmuştur. Trablusgarp'a giden heyetin ilk faaliyeti de Aziziye'de 160 yataklı bir hastanenin Cemiyet adına ilk kez kullanıma açılmasıdır. Doktoru bulunan kaza merkezlerine gerekli tıbbi malzemeleri ve sağlık ekipmanları tedarik eden Cemiyet, cephede yaralanan askerlerin hastaneye taşınması amacıyla da "tezkereciler" diye adlandırılan sedye taşıyıcı ekipler oluşturmuştur. Savaşta Cemiyet tarafından Trablusgarp'a gönderilen üç farklı sağlık heyeti ile 3.013 hasta ve yaralı askerin tedavisi gerçekleştirilmiştir (Hacıfettahoğlu, 2009, s. 14).

Hilal-i Ahmer Cemiyeti tarafından çadır, elli yataklı bir hastane takımı ile diğer tıbbi malzemeleri tedarik edilen ve Bingazi üzerinden Homs'a gönderilen sağlık heyeti, burada bir sağlık şubesi oluşturmuştur. Savaş sonuna kadar burada faaliyetlerini sürdüren ekipte 3 doktor, 1 eczacı ve 5 hasta bakıcı görev almış; 575

hasta ve 212 yaralı askerin tedavilerinin yanı sıra 1000 kadar hasta yerel halkın da tedavilerine koşulmuştur (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2000, s. 69).

Bingazi'ye gönderilen üçüncü heyetin ilk kolu Derne'de 10 yataklı bir sağlık şubesi açmış; heyetin diğer kolu ise Tobruk'a geçerek El-Hudeyde'de bir başka hastaneyi faaliyete geçirmiştir. Görev süresince bu hastaneler 85 yaralı askerin ve 200 hastanın tedavisine ek olarak 250 çocuğun sünnetini yapmışlardır. Bu dönemle ilgili bir diğer anekdot Derne'de hizmet veren Hilal-i Ahmer hastanesinde Şark Kolordusu Komutanı olan ve sonrasında tarihe adını altın harflerle yazdıran Binbaşı Mustafa Kemal'in de tedavisinin yapıldığıdır. 16 Ocak Çatışması'nda gözünden yaralanan Mustafa Kemal, başta kısa bir süre hastanede kalmış tedavinin bitmesini beklemeden askerlerinin başına dönmüştür. Ancak gözündeki yaranın nüksetmesi üzerine tekrar hastaneye yatmak durumunda kalmıştır (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2000, s. 90).

Savaş boyunca bütün sağlık heyetlerinin savaş bölgesine intikali her zaman planlandığı şekilde kolay gerçekleşmemiştir. Nitekim savaşın uzadığı ve çatışmaların arttığı dönemde Aziziye'deki heyetin yetersiz kalması üzerine takviye bir ekibin bölgeye gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Bu ekibin anılan bölgeye intikali sırasında, üzerlerinde Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti üyesi olduklarına dair kimlik belgeleri olmasına ve Salib-i Ahmere seyahatle ilgili bilgilendirme yapılamasına rağmen, ekip İtalyan deniz kuvvetlerince tutuklanarak esir statüsünde Kagliari (Cagliari) şehrine götürülmüştür. Yapılan girişimler neticesinde sağlık çalışanları serbest bırakılmış ve bölgeye intikalleri sağlanmıştır. Fakat bu olay İtalyanların sağlık heyetlerinin faaliyetlerini sabote eden tek teşebbüsleri olmamış, savaş süresince başka tutuklamalara ve bilhassa Hilal-i Ahmer hastanelerinin ve çadırlarının bombalanmasına imza atmışlardır. (Polat, 2007, s. 59-61).

Karşılaşılan olumsuzluklara rağmen, Almanya, Rusya, Fransa Bulgaristan ve Cezayir gibi ülkelerin dış yardımları Hilal-i Ahmer Cemiyetine ulaştırılmaya devam etmiştir (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2000, s. 82). Bu ve benzeri destekler hazırlıksız yakalandığı bu savaşta Cemiyetin hareket kabiliyetini arttırmıştır. Böylece, yeterince organize olamadığı bir zamanda patlak veren Trablusgarp Savaşı'nda sergilediği faaliyetlerle imkansızlıklara adeta meydan okuyan Cemiyet, önemli başarılar göstermiş ve adından övgüyle bahsedilmesini sağlamıştır. Bölgeye

gönderilen sağlık heyetleri sadece yaralı ve hasta askerlerin tedavisiyle yetinmemiş, yerel halkın sağlıkla ilgili konularda bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesini sağlamış, onların her çeşit sağlık sorunlarına eğilmiş ve çocukların sünneti gibi pek çok görev yerine getirmiştir.

Cemiyetin etkinliklerinin artması üzerine Tophane'deki bina ihtiyacı karşılamada yetersiz kalmış, Sultan Mahmut Türbesi civarında yeniden inşa edilen kagir bir bina kiralanarak Genel Merkez buraya taşınmıştır. Etkinliğin artışına paralel olarak hesap işlerinin de düzenli yürütülmesi gerekliliği doğmuş, bu çerçevede özellikle 1912 yılından itibaren daha detaylı ve sistematik bilançolar tanzim edilmiştir. Bu bilançolar izleyen yıllarda Hilal-i Ahmerin çıkardığı dergilerde yayınlanmaya başlanmıştır (Çelik, 2015, s. 22).

Trablusgarp Savaşı 18 Ekim 1912'de İtalya ile imzalan Uşi Antlaşması ile son bulmuş; ancak bölgedeki gerginlikler bitmemiştir. İç çatışma, savaş ve iklim özelliklerinin tetiklediği salgın hastalıklar devam ederken Hilal-i Ahmer Cemiyeti de bölge halkını ve Trablusgarp'tan Anadolu'ya göç edenleri kendi kaderine terk etmemiş, onlara yardımlarını sürdürmeye devam etmiştir (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2000, s. 92-93).

4.2. Balkan Savaşları

Yaşanan gerilimler yeni bir durum olmamakla beraber Trablusgarp Savaşı'nın devam ettiği zaman zarfında Osmanlı Devleti'nin Balkan Eyaletleri de çalkantı içindeydi. Bilindiği gibi Osmanlı Devleti'nin Uşi Antlaşması'nı imzalayarak bu cephede savaşı noktalamasının ardında yatan faktör, Balkan Savaşları'nın başlamasıdır. Cemiyet Trablusgarp Savaşı'nda içinde bulunduğu zorlu koşullara rağmen diğer Salib-i Ahmerlerden geri kalmayan bir performans göstermişse de henüz bu savaşın yorgunluğunu atmadan ve yıkıcı etkisinden sıyrılmadan daha büyük bir enkazın yaralarını sarmak zorunda kalmıştır. Yine de Cemiyet Balkan Savaşları'nda da bütün imkânlarını askerlerine ve halkına hizmet için sonuna kadar seferber etmiştir (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2000, s. 92).

4.2.1. Savaş Başladığında Cemiyetin Genel Görünümü

Daha önce de bahsedildiği gibi Cemiyet yeniden teşkilatlanma sürecine girdikten kısa süre sonra Trablusgarp Savaşı başlamış, Cemiyet henüz eksikliklerini tam anlamıyla gideremedi ve organizasyonel yapısını oturtamadan sahip olduğu olanakları bu savaşa yönlendirmiştir. Devletin ekonomisi de kötü olduğundan Cemiyete yapılan yardımlar ancak ihtiyaç dahilinde ve peyderpey aktarılmıştır. Bu durum Cemiyetin kasasında sonraki faaliyetler için yeterli bir birikim yapılmasının önüne geçmiştir. Nitekim Balkan Savaşları'nın başladığı dönemde Cemiyetin sermayesi 70.000 Osmanlı Lirası olup, bunun 30.000'i de savaş harcamalarına ayrılmıştır (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2000, s. 98).

Diğer taraftan savaş başladığında Cemiyetin yeniden yapılanmasının üzerinden bir yıl geçmişti ve bu zaman zarfında Cemiyetin İstanbul'da ne bir hastanesi, ne araç gereci ne de ambarı oluşturulabilmişti. Bu eksiklikleri gidermek amacıyla çalışmalara başlanmış ve başlangıçta Soğuk Çeşme'de yer alan hazine malı statüsündeki Alay Köşkü Hilal-i Ahmer ambarı olarak tahsis edilmiştir. 10 Ekim 1912 tarihinde toplanan Genel Merkez, savaş sırasında yaralanan askerlerin tedavisi için hastaneler oluşturulması yönünde karar almıştır. İlk etapta kurulacak her 100 yataklı hastane için gerekli personel sayısı, onların maaşı ve gerekli donanım ekipmanı belirlenmiştir. O dönem şartlarında Cemiyetin 100 yataklı bir hastanenin çalışanları için ayırması gereken bütçe 15.600 kuruş olarak hesaplanmıştır (Polat, 2007, s. 67-68).

4.2.2. Hilal-i Ahmer Cemiyetinin Balkan Savaşları'ndaki Faaliyetleri

“Savaş ve Hilal-i Ahmer” denilince ilk düşünülen iş olan yaralı askerlerin tedavisi ve bakımı amacıyla cephelere yakın yerlerde sabit ve gezici hastaneler ile sağlık merkezlerinin kurulması, Cemiyetin öncelikli faaliyeti olarak planlanmıştır. Bu doğrultuda hazırlanan program çerçevesinde, başlangıçta İstanbul'da 400, Edirne ve Selanik'te 200, Üsküp ve Lüleburgaz'da 150, İşkodra, Yanya, Alasonya ve Manastır'da 100 yataklı olmak üzere toplamda 1.500 yatak kapasiteli hastaneler kurulması kararı alınmıştır. Ancak ardı ardına yaşanan savaşıardan kaynaklanan

zorluklar Hilal-i Ahmer Cemiyetini fazlasıyla etkilemiş, yaşanan maddi yetersizlikler hedeflerin hepsinin gerçekleşmesini, yolların kapalılığı gibi durumlar da gönderilen eşyaların ve görevlendirilen personelin belirlenen yerlere erişimini engellemiştir (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2000, s.100-104).

Yine de Hilal-i Ahmer Cemiyetinin özverili çalışmaları sonucunda hastaneler kurulması yönünde alınan kararı izleyen haftalarda ilk etapta 8 askeri hastane tesis edilmiştir. Bu hastanelerden ilki 10 Ekim'de açılan 230 yataklı Kadırga Hastanesi'dir. Kuruluşunu takip eden ilk dört ay içinde 663 yaralı ve hasta askerin tedavisi gerçekleştirilmiştir. İstanbul'da faaliyete geçen ikinci hastane 18 Ekim'de açılan Darülfünun Hastanesi'dir. 400 yataklı bu hastanede Şubat ayı başına kadar 1.165'ini hasta ve yaralı askerlerin oluşturduğu 2.042 kişi tedavi edilmiştir. Bunlardan başka 24 Ekim'de açılan Vefa Hastanesi'nde 523, Demir Kuyu Hastanesi'nde de 328 hastaya hizmet verilmiştir. 26 Ocak'ta kurulan Muhacirin Hastanesi ise kadın ve erkeklere ayrılan iki ayrı bölümde 100 yatakla faaliyet göstermiş ve burada 258 hastaya bakılmıştır. Ayrıca Cemiyetin gezici doktorlarıyla yakınlardaki camilerde kalan yaralı ve hastaların tedavilerini sağlamıştır (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2000, s.105-107).

Balkan Savaşları'nın ikinci fazıyla beraber savaşın Çanakkale civarını da içine alacak kadar yaygınlaşacağı öngörülmüş; bunun üzerine Cemiyet Gelibolu ve Çanakkale'de hastaneler kurmaya girişmiştir. Buna göre Gelibolu'da kadın ve erkek okulları hastaneye dönüştürülerek 120 yataklı bir hastane elde edilmiştir. Ayrıca yine Gelibolu'da 100 yataklı bir gezici hastane oluşturulmuştur. Gerekli hallerde hasta ve yaralı askerlerin İstanbul'a naklini sağlamak için Cambridge Vapuru başta olmak üzere vapurlar kiralanmıştır. Buradaki büyük istasyonlarda yaralı ve yorgun askerler için çayhaneler oluşturmuştur (Sezer ve Metin, 2013, s. 169).

Hilal-i Ahmer Cemiyeti askerlere yardım amacıyla çok sayıda battaniye, yorgan, fanila, gömlek, çorap, çamaşır ve yatak takımı, kaşık, tabak, tencere, tepsi, ekmek nakledilecek çuvallara varıncaya dek çok çeşitli eşyanın dağıtımını gerçekleştirmiştir (Hacıfettahoğlu, 2009b, s. 116-117).

Savaşın ağırlaşan şartlarında hasta ve yaralı sayısı hızla artış göstermiş, bu durum eldeki sağlık kuruluşları ile Cemiyetin girişimlerinin yeterli olmaması sonucunu doğurmuştur. Bunun üzerine İstanbul'da Teşvikiye, Bebek, Kadıköy,

Moda ve Erenköy’de bazı karargâh ve kışlalar hastaneye dönüştürülürken yeni hastaneler de açılmıştır. Bu hastanelerde Mısır ve Hindistan Hilal-i Ahmerleri ile Romanya, İngiltere, Almanya, Avusturya-Macaristan, Belçika, İsveç, Amerika, Hollanda, Fransa ve Rusya Kızıllaç Cemiyetlerinin yolladıkları ekiplerin verdiği destekle hizmet sunulmuştur. Bunlara ek olarak 20 Ekim 1912’de her tülü masrafını Saray’ın karşıladığı özel bir Saray Hastanesi oluşturulmuştur. İstanbul dışında Trakya ve Makedonya bölgesinde ihtiyaca cevap vermek üzere Edirne ve Üsküp Hastaneleri faaliyet göstermiştir. Diğer taraftan özellikle Edirne Hastanesine yardım ulaştırmada Bulgaristan’ın engellemeleri ile karşılaşmıştır. Yollarda kurulan servis istasyonları ile Edirne-İstanbul arasında taşınan yaralı ve hastalar ile göçmenlere yiyecek içecek dağıtımını yapılabilmektedir. Cemiyet Balkan Savaşlarında verimli ve etkin bir şekilde çalışmış; bu durum sahip olduğu kaynakların azalması sonucunu doğurmuştur. Yine de Taşkılla Hastanesi gibi hastanelere malzeme ve personel desteği sağlamayı sürdürmüştür (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2000, s. 109-110).

Savaşın kendine özgü yarattığı koşullar Cemiyetin bu savaşlar sırasında ifa ettiği görevlerin de çeşitlenmesine ve her kesimden insana yardım eli uzatmasına neden olmuştur. Bu çerçevede Cemiyet kaybedilen topraklardan göç eden başta savaş dulları ve yetimleri olmak üzere muhacirlerin ve esirlerin sıkıntılarını gidermeye katkı sağlayarak savaşın olumsuz sonuçlarını hafifletmeye çalışmıştır. Sivillere yönelik yapılan yardım faaliyetleri kapsamında Cemiyet İstanbul’da 89 cami ve mescit, 12 okul, medrese ve dergâh, 15 ayrı mahalle, baraka, kulübe, kahvehane, konak ve hatta harman yerleri gibi birçok noktada iskân edilen muhacirlerin yiyecek ve giyecek ihtiyaçlarını karşılamıştır. İhtiyacı olanlara elbise gibi giyim malzemeleri tedarik edilmiş, muhacirlerin tedavilerini yapmak için münhasıran Muhacirin hastanesi oluşturulmuştur. Hastane haricinde seyyar hizmet sunan bir sıhhi ekip aracılığıyla bir yıl zarfında 55.000 kadar göçmen hastaya bakılmıştır. (Hacıfettahoğlu, 2009b, s. 123-124).

Yedikule dışında kalan barakalarda yaşamakta olan 3.800 göçmen ile 800 baş hayvan için yiyecek tedarik edilmiş, mevsim koşullarının elverişsizliği nedeniyle ot ve samanın yetmeyeceği dikkate alınarak önce kişi ve hayvan başına sonra da aile sayısına göre yevmiye düzenlemesine gidilmiştir. Bunların yanı sıra savaşta baş gösteren ve hızla yayılan kolera, tifüs gibi bulaşıcı hastalıklarla mücadele eden

Cemiyet, zor koşulların neden olduğu açlık, yoksulluk, işsizlik gibi pek çok çetrefilli konu ile de ilgilenmek durumunda kalmıştır. Cemiyet özellikle Balkan Savaşları sonunda Anadolu'ya göçen Türklerin iskânında büyük hizmetler sunmuştur (Hacıfettahoğlu, 2009a, s. 14).

4.2.3. Balkan Savaşları'nda Hilal-i Ahmere Yapılan Dış Yardımlar ve Bağışlar

Cemiyet yardım faaliyetlerini sürdürürken gerekli olan malzemelerin temini için en çok maddi desteğe ihtiyaç duymuştur. Balkan Savaşları'nı özellikle bir Hristiyan-Müslüman çatışması olarak gören İslam toplumlarının meseleye ilgisi ve yaptığı bağışlarla bu yönde bir destek sağlanmıştır. Balkan Savaşları sırasında Osmanlı'ya en çok yardımı yapanın Mısır Hilal-i Ahmeri olması ise dikkat çekicidir. Çünkü Mısır kısa zaman önce Trablusgarp'ta yapılan savaşta Osmanlı'ya herhangi bir yardımda bulunmamış; hatta Trablusgarp'a gitmek isteyen askerlerin topraklarından geçişini bile resmen yasaklamıştır. Balkan Savaşları'nda ise Mısır Hilal-i Ahmeri savaş bölgesine dört sağlık ekibi göndermiş ve hastaneler kurmuştur. Bunun yanı sıra, Prens Mehmet Ali Paşa gibi Mısır'ın önde gelen isimleri, Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyetine yüklü bağışlarda bulunmuştur (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2000, s. 114).

Savaş sürdükçe diğer İslam toplulukları da Hilal-i Ahmere yardımda bulunmuşlardır. Bunlardan biri Hindistan'ın Bombay kentindeki Müslümanlar iken bir diğeri Lahor ve Yangon kenti Müslümanlarıdır. Yine Bosna Müslümanları, Emasiye halkı ve Kalküta Hilal-i Ahmeri de Cemiyete bağışta bulunan topluluklardandır. Romanya'da yaşayan Müslümanlar ve Londra'da yaşayan Hintliler sağlık heyeti göndererek Cemiyetin faaliyetlerine destek olmuşlardır. Merkezi Londra'da bulunan İttihad-ı İslam Cemiyetinin gönderdiği para yardımına İngiltere Hilal-i Ahmer Cemiyeti iki doktor bir de gezici hastane ekleyerek katkıda bulunmuş ve Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyetine ulaştırmıştır (Polat, 2007, s. 91).

Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyetine Balkan Savaşları'nda yapılan dış yardımlar sadece Müslümanlarla sınırlı kalmamıştır. Yukarıda değinildiği gibi İngiliz Salib-i Ahmer Cemiyeti getirdiği sağlık heyeti ve ekipmanlarla Beykoz ve Çatalca'da birer hastane kurmuştur. Romanya, Almanya, Avusturya, Belçika, İsveç,

Amerika, Hollanda, Fransa ve Rusya Salib-i Ahmerleri gerek teçhizat ve maddi yardım gerekse de sağlık heyeti göndererek Osmanlı-Hilal-i Ahmer Cemiyetine katkı sağlamışlardır (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2000, s. 117).

5. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA HİLAL-İ AHMER

XX. yüzyıl başında Avrupa devletleri yeni çıkar ve hedefler etrafında İtilaf ve İttifak olmak üzere iki ayrı bloğa ayrılmıştır. İngiltere, Fransa ve Rusya İtilaf; Avusturya-Macaristan, Almanya ve İtalya İttifak bloğunu oluşturmuştur. Balkan Savaşları'ndan yenilgi ile çıkmalı henüz bir yıl olan Osmanlı Devleti'nin askeri gücü iyice zayıflamış, ekonomik koşulları ise oldukça bozulmuştur. Avrupa'daki blokların çatışan çıkarları onları kısa sürede savaşa sürüklemiş ve 1914 yılının Ağustos'unda savaş başlamıştır. Tüm bu koşullara ek olarak üç kıtaya yayılan toprakları ve yüzyıldır hızla yayılan ulusçuluk anlayışına karşı İmparatorluk yapısını korumaya çalışan yaklaşımı bütün hazırlıksızlığına rağmen Osmanlı Devleti'ni savaşın bir parçası haline getirmiş ve Devlet Almanya'nın yanında İttifak Bloku içinde savaşa dahil olmuştur (Kaya, 2018, s. 2476-2477).

5.1. Savaş Başladığında Cemiyetin Genel Görünümü

Birinci Dünya Savaşı Osmanlı Devleti açısından önceki savaşlarla kıyaslandığında çok daha geniş kapsamlı ve coğrafi olarak yaygın nitelikli bir savaş olmuştur. Devlet bu savaşı uzun yıllar yetersiz askeri koşullarda ve çetin ekonomik şartlarda sürdürmüştür. Karşı karşıya kalınan bu çaresiz ve yoksul durumda devletin en büyük desteklerinden biri yine Hilal-i Ahmer Cemiyeti olmuştur. Ne var ki süregelen bu çatışma ortamı ve savaş şartlarının yarattığı ihtiyaçlar, Hilal-i Ahmerin de yapısını ve imkânlarını sarsmıştır (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2000, s. 188).

Nitekim Birinci Dünya Savaşı başladığında Hilal-i Ahmer Cemiyetinin ambarları gıda ve sağlık malzemesi yönünden Balkan Savaşları'nda yapılan yardımlar nedeniyle boşalmıştı. Bankadaki varlığı ise 100.000 lirayı aşmamaktaydı (Sezer ve Metin, 2013, s. 172).

5.2. Hilal-i Ahmer Cemiyetinin Birinci Dünya Savaşı'ndaki Faaliyetleri

Hem Hilal-i Ahmer Cemiyeti hem de Dâhiliye Nezareti tarafından Hilal-i Ahmer Cemiyeti örgütlenmesinin öncelikle ülke geneline yaygınlaştırılması amacıyla, 1914 yılı başlarında merkez ve şube oluşturulmamış yerlerdeki vali ve mutasarrıflara bir tebligat göndermiştir. Tebligatta teşkilatlanma konusunda faaliyete geçmeleri istenmiştir (Çapa, 2010, s. 39-40.) Bunun dışında Birinci Dünya Savaşı'nda Hilal-i Ahmer Cemiyeti, Avusturya-Almanya, Darülharp ve Eskişehir olmak üzere başlıca üç temsilcilik kurmuştur. Bu temsilciliklere Cemiyete bağış toplamak, asker ve sivil halka yardım etmek ve yurt dışında Türk öğrencilere yardım etmek gibi temel görevler verilmiştir (Baytal, 2012, s. 81).

Anadolu'da da Cemiyetin tanınırlığının artırılmasına yönelik çalışmalara ağırlık verilmiş, Cemiyet hakkında toplumu bilgilendirecek heyetler farklı şehirlere gönderilmiştir. Bu heyetler, Cemiyetin adının duyurulmasını sağlayarak yeni üye kaydedilmesine vesile olmuş ve Cemiyete gelir teşkil eden bağışlar toplamışlardır (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2000, s. 190-191). Cemiyet topladığı paraları dikkatli harcamış, bu halkın güvenini de arttıran bir faktör olmuştur. Örneğin; Cemiyet savaş şartlarında hastane malzemelerinde fiyat artışı yaşanabileceğini öngörerek yiyecek maddeleri, yatak takımları, ilaç ve tıbbi araç-gereçlerin satın alınabilmesi için 30.000 liralık bir bütçe tahsis etmiştir. Böylece fiyat artışına müsaade edilmeden malzemeler tedarik edilebilmiştir (Sezer ve Metin, 2013, s.172).

Bazı gereçlerin imalatına da başlayan Cemiyet, hasta bakıcılar için giysi, bulaşıcı hastalığı olanlara bakım verenler için özel gömlek ve askerlerin kullanımına sunulmak üzere günde on çift kundura imal etmeye başlamıştır. Satılık battaniyenin olmadığı piyasada yün yapağından yorgan yapan Cemiyet, sedye, karyola, kaput ve çamaşırları da kendi ekonomik imkânları ile ambarlarında üretmiştir. Bu dönemde Cemiyet, Dr. Cemal Muhtar Bey öncülüğünde tahıl üretiminin örgütlenmesi, ambarlara tüketim mallarının stoklanması, taşıt şebekesi kurup işletilmesi ya da balıkçılığın geliştirilmesi gibi farklı gelir getirici işlere de yönelmiştir (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2000, s. 193).

Birinci Dünya Savaşı'nın devam ettiği yıllarda Hilal-i Ahmer hastanelerinin sayılarında da artış olmuştur. Bu kapsamda Hilal-i Ahmer Cemiyeti, başta İstanbul'da 1.400 yataklı hastane hizmete açmıştır. Ayrıca Çanakkale, Suriye, Kafkas gibi cephelerin yanı sıra Erzurum, Sivas, Konya, Eskişehir, Bursa, Erzincan, Kayseri, Niğde, Bağdat, Musul, Medine gibi yerlerde de hastaneler açmıştır (Sezer, 2012, s. 381). Savaşın kanlı çarpışmalarının yoğun olduğu Çanakkale'den gelen yaralı askerler için İstanbul'da farklı noktalarda yedi hastane kurmuş (Darülfünun, Galatasaray Sultanisi, Gureba, Taksim, Çağlayan, Kadırga ve Darüşşifa hastaneleri); ayrıca Üsküdar ve Fatih'te dispanserler hizmete sokmuştur. 1915 Mart'ından savaş bitimine kadar 19.445 yaralı tedavi etmiştir (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2000, s. 203). Bu sağlık kuruluşlarında sadece askerler değil ihtiyaç sahibi siviller de tedavi görmüşlerdir. Yaralı ve hasta askerlerin taşınması için vapurlar tahsis eden Cemiyet, bu vapurları 500 yataklı iki hastane gemisine dönüştürmüştür (Karacakaya, Mete, Genç ve Bal, 2018, s. 61).

İstanbul'a kadar taşınması mümkün olmayan yaralı ve hasta askerler için Cemiyet Gelibolu'da 200 yataklı Çanakkale sahra hastanesini açmıştır. Ancak hastane savaş koşulları nedeniyle burada iki ay faaliyet gösterebilmiş, çalışma imkânının zorlaşması nedeniyle yatak kapasitesi artırılarak önce Şarköy'e taşınmış, oradan da Tekirdağ'a getirilmiştir. Açık olduğu on bir aylık zaman zarfında 1.000'den fazla hastaya bakmıştır. Hastanelerin yanı sıra Cemiyet, cephelere yakın yerlerde aşevleri, çayhaneler ve misafirhaneler açmıştır. Eskişehir ve Ulukışla gibi yerlerde açılan misafirhanelerde, cephe gerisine çekilmiş ve bakıma ihtiyaç duyan zayıf askerlere yardım edilirken, aynı zamanda bir yerden başka bir yere nakledilen askerlerin barınma ihtiyaçları da karşılanmıştır (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2000, s. 200). Özellikle zorlu iklim koşullarında yorgun bir şekilde hareket etmek durumundaki askerler için ise çayhaneler önemli bir işlev görmüştür. Sirkeci, Haydarpaşa ve Derince istasyonlarında kurulan çayhanelerde 200.000'in üzerinde askere, çay başta olmak üzere süt, ayran, yoğurt, ekmek ve sigara gibi ürünler dağıtılmıştır. Akbaş, Lapseki, Değirmen gibi yerleşik çayhanelerin yanı sıra Soğanlıdere, Arıburnu ve Anafarta gibi gezici çayhaneler de faaliyet göstermiştir. İzmir ve Sivas gibi şehirlerde ve İstanbul'un Üsküdar, Eyüp ve Fatih gibi semtlerinde kurulan aşevleri, savaş şartları ve bunun sonucunda ortaya çıkan kıtlık nedeniyle gıda

ihtiyacını temin edemeyen halka yiyecek dağıtımını gerçekleştiren istasyonlar olmuştur. Buralarda günde 45.000 kişiye yiyecek verilmiş, savaş süresince 36.000.000 kâse çorba dağıtılmıştır. Yine Cemiyet aracılığıyla Erzurum, Ankara, Konya ve Kayseri gibi çeşitli Anadolu şehirlerine askerlerin tedavileri sonrasında dinlendikleri nekahethaneler açılmıştır (Sezer ve Metin, 2013, s. 172-173).

Cemiyet Birinci Dünya Savaşı'nda askerlerin ve halkın genel sağlık gereksinimlerine yönelik de çalışmalarını sürdürmüş, salgın hastalıklarla mücadele etmiştir. Bu kapsamda kuduz olgularının tespiti ve bakımı için Sivas'ta 20 kişilik bir merkez oluşturmuştur. Özellikle Süveyş'te baş gösteren kolera salgınına yakalanan askerler için Kudüs'te ayrı bir hastane açmış, aşı çalışmalarına destek vermiştir. Savaş şartlarında hızla yayılan amipli veya basilli dizanteri ile mücadele eden Cemiyet, frengi hastalığı için de İstanbul'da ayrı bir dispanserle hizmet vermiştir. Burada yaklaşık bir buçuk yılda 1.357 hasta tedavi edilmiştir. Verem hastalığı içinse Osmanlı Verem Mücadelesi Cemiyetine bağışta bulunmuştur (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2000, s. 198-199).

Savaş ekonomisi koşullarında gelişmeye çalışan Cemiyet, tüm imkânlarını kullanarak esirlerin aileleri ile haberleşmelerinde de önemli görevler üstlenmiştir. Kendi esir askerlerinin yanı sıra düşman esirlerinin de yardımına koşan Cemiyet, esir düşenlerin aileleri ile iletişimlerini mektuplar ve kartpostallar vasıtası ile sağlayarak onlara çamaşır gibi çeşitli ihtiyaç maddeleri temin etmiş, ailelerinden gelen eşyaları, paketleri ve paraları onlara ulaştırmıştır (Sezer, 2019, s. 253).

Öte yandan Hilal-i Ahmerin savaş döneminde faaliyetleri yalnızca yaralı ve hastalara yönelik olmamış, doğal afet gibi her türlü felakette Cemiyet halkın yardımına koşmuştur. Buna bir örnek 1914 yılının Eylül ayında Isparta-Burdur dolaylarında meydana gelen depremdir. Depremzedelere yardım için harekete geçen Cemiyet, bölgeye iki doktor ve yeterli hasta bakıcıdan oluşan bir heyet ile ihtiyaç olan eşyaları sevk etmiştir. Açıkta kalan depremzedeler Cemiyet eliyle çadırlara yerleştirilmiş, yaralı ve hasta olanlar tedavi görmüş ve ihtiyaç sahiplerinin gıda ve giyecek gereksinimleri karşılanmıştır. Cemiyet yine bu dönemde İstanbul ve Ankara'da çıkan büyük yangınlarda da halka yardım elini uzatmış, insanların yaralarını sarmaları için elinden geleni yaparak yiyecek, barınma ve giysi ihtiyaçlarını temin etmiştir (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2000, s. 233-234).

5.3. Hilal-i Ahmer Cemiyetinin Birinci Dünya Savaşı'nda Mali Durumu

Birinci Dünya Savaşı beklenenden uzun sürmüştü, bu da mali açıdan zor durumda olan Hilal-i Ahmer Cemiyetinin hareket kabiliyetini kısıtlamıştır. Savaş süresince Cemiyetin kasasına giren tutarın yaklaşık 236.800 lirasının Almanya, 157.500 lirasının Avusturya-Macaristan ve 48.600 lirasının diğer yabancı devletlerden sağlandığı görülmektedir. Bağışların özellikle basında yer alması hem Cemiyetin bilinirliğini arttırmış hem de diğer insanlar için teşvik edici olmuş ve bağış miktarı 1915 yılında ciddi bir artış göstermiştir. Bununla beraber Cemiyet, harcamalar için sadece aidat ve bağışlardan elde edilen gelirlerin yeterli olmayacağını farkında olduğundan, alternatif kaynak arayışına girmiştir. Nitekim Hanımlar Merkezi, yaptığı çeşitli organizasyonlarla kuruma ek gelir temin etmede önemli bir rol oynamıştır. Diğer taraftan, yurt içi ve yurt dışı örgütlenmeleri tarafından düzenlenen müsamere, konferans, tiyatro, film gösterimi, sergi gibi etkinlikler yine Cemiyete gelir kaydedilen alanlar olmuştur (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2000, s. 205-210). Dört yıl süren savaş sonunda Cemiyetin yaptığı yardım miktarı da 1.000.000 liraya ulaşmıştır (Sezer ve Metin, 2013, s. 172).

6. MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİ'NDE HİLAL-İ AHMER

Osmanlı Devleti açısından 30 Ekim 1918 tarihinde İtilaf Devletleri ile imzalanan Mondros Mütarekesi ile I. Dünya Savaşı sona ermiş ve mütareke koşullarına riayet gözetilmeksizin farklı bahanelerle ülke toprakları İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmeye başlanmıştır. Ülkenin pek çok yerini işgal eden İngiliz, Fransız, İtalyan, Yunan ve Ermeni güçlerine karşı önce millî güçler tarafından, sonrasında ise düzenli ordu ile karşı konulmuş üç yıl dört ay süren bir Millî Mücadele Dönemi yaşanmıştır.

1919-1922 yılları arasında yaşanan bu dönem Türk ordusunun zaferi ile sona ermiştir. Bu dönem Türk Tarihi açısından son derece önemli olduğu gibi Hilal-i Ahmer tarihinin en önemli dönemlerinden de biridir. Bu dönemde Hilal-i Ahmer Cemiyeti hizmet açısından bir millî mücadele örneği sergilemiş, o yılların koşullarında çok başarılı faaliyetler göstermiştir. İmkansızlıklar içinde canla başla

çalışan az sayıdaki vatanperverin üstün gayretleri ile hayata geçirilen hizmetler, millî mücadelenin başarıya ulaşmasında ve milletin yaralarının sarılmasında önemli bir rol oynamıştır (Dokumacı, Küçükateş, Kiremitçi ve Rıdvanoğlu, 2019, s. 13).

6.1. Millî Mücadele Dönemi Öncesinde ve Sırasında Cemiyetin Genel Görünümü

Savaş boyunca yürüttüğü faaliyetler ile Cemiyet, savaş öncesi teşkilatlanmasını tamamlamaya çalışan kurum görüntüsünü geride bırakmış, yürüttüğü çalışmalar Cemiyetin hem halk arasında tanınmasını hem de güvenilir bir kurum olarak kabul edilmesini sağlamıştır. Bu kapsamda, Millî Mücadele başlarken merkezi İstanbul'da olan ve birçok yan şubesi ile aktif biçimde faaliyette bulunan Cemiyet, yabancı devletler ve Kızılhaç tarafından da aynı şekilde tanınmış ve saygın bir kurum olarak ön plana çıkmıştır (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2000, s. 205-210).

Yine aynı savaş döneminde diğer yardım kuruluşları gibi Hilal-i Ahmer Cemiyetinde de İttihat ve Terakki Fırkasının patronajı hâkim olmuştur. Bu nedenle, İtilaf Devletleri ile imzalanan Mütareke sonrasında söz konusu partinin iktidardan uzaklaşması ve Damat Ferit Hükümetinin yönetimi devralmasıyla birlikte İstanbul'da çalışmalarına devam eden tüm kurumlar gibi Hilal-i Ahmer Cemiyeti de baskılara maruz kalmıştır. Buna rağmen Millî Mücadele'nin ilk günlerinde Cemiyetin Genel Merkez kasasındaki 200.000 altın, cemiyet memuru Tahsin Bey tarafından Anadolu'ya geçirilmiştir. Bu süreçte İtilaf Devletleri'nin talimatları ile hareket eden ve önceki dönemin iktidarı ile hesaplaşmak adına mevcut kurumları açtığı soruşturmalara tasfiye etmek isteyen İstanbul Hükümetleri, Cemiyeti teftiş için heyetler görevlendirmiştir (Çapa, 2010, s. 22-23).

Bu dönemde dört defa teftişten geçen Cemiyetin incelenen herhangi bir idari ya da mali evrakında hiçbir surette yolsuzluk, suiistimal ya da görevi ihmal gibi bir suça rastlanmamıştır. Cemiyet lağvedilmemiş buna rağmen baskılara maruz kalmaktan da sıyrılamamıştır. Bu süreçte Cemiyete yardımlar kesilmiş, bu da Cemiyetin çalışmalarına yansımıştır. Nitekim Cemiyet eski hızıyla çalışamaz olmuştur. Bu dönem bir yıldan fazla sürmüş ve Hilal-i Ahmerin faaliyetlerini yürüttüğü merkez binası işgal güçleri tarafından İstanbul'un işgale uğradığı 16 Mart 1920 tarihinin gecesinde basılmıştır (Dokumacı ve ark., 2019, s. 13).

Bu dönemde Hilal-i Ahmerin yönetiminde İttihatçı kadroların yer alması, Millî Mücadele Dönemi'nde Cemiyetin Anadolu'ya yaptığı yardımlarda kolaylaştırıcı bir faktör olmuştur. Hilal-i Ahmerin kimi yöneticilerinin yanı sıra pek çok İttihatçının Anadolu'ya geçerek Millî Mücadele'yi destekledikleri bilinen bir husustur (Çapa, 2010, s. 22). Nitekim baskın sonrasında Hilal-i Ahmer Cemiyeti Umumi Kâtibi olarak görev yapan Dr. Adnan (Adıvar) Bey eşi Halide Edip ile beraber Millî Mücadele'ye destek olmak için Ankara'ya gitmiştir. Onun yerine Cemiyetin Umumi Kâtibi olarak D. Hikmet Bey görevlendirilmiş, kendisi İstanbul'da kalarak çalışmalarını yürütmeye çalışmıştır. Ancak baskının gerçekleştiği gecedan itibaren Anadolu'da faaliyet gösteren Hilal-i Ahmer şubelerinin Genel Merkezle haberleşmesi kesilmiştir (Dokumacı ve ark., 2019, s. 13).

Dr. Adnan Bey Ankara'da oluşturulan ilk TBMM Hükümeti'nin Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâleti'ne atanmıştır. İstanbul'daki Genel Merkezin herhangi bir görevlendirmesi olmamasına rağmen Eskişehir'deki Hilal-i Ahmer Murahhası Dr. İsmail Besim Paşa ile irtibat kurmuş ve iş birliği gerçekleştirmiştir. Eskişehir'den Ankara'ya ilaç, sağlık ekipmanı, gıda, çeşitli eşya ve yardım malzemesi gönderilmiştir. 1920 yılının Ekim ayında ise İsmail Besim Paşa, Adnan Bey, Ömer Lütfü Bey ve Esat Paşa'dan teşkil olan Ankara Hilal-i Ahmer Temsilciliği kurularak, Anadolu'daki Hilal-i Ahmer merkez ve şubeleri ile temsilcilikleri Ankara'ya bağlanmıştır. İstanbul'daki Genel Merkez bu oluşumu desteklemiş, 4 Kasım 1921 tarihinde aldığı kararla söz konusu temsilciliğin yetkilerini arttırmış ve Ankara (Anadolu) Murahhaslığı adı altında Adnan Bey, İsmail Besim Paşa ve Ömer Lütfü Bey'in murahhas olarak atamalarını yapmıştır. Bu tarihten itibaren Millî Mücadele sırasında Anadolu'daki merkez ve şubeler buraya bağlı olarak çalışırken, İstanbul ve Ankara da iş birliği içinde faaliyetleri gerçekleştirmeye başlamıştır. Tüm zorluklara karşın Hilal-i Ahmer Anadolu'yu Ankara Murahhaslığı aracılığı ile desteklemiş ve İstanbul ahalisinin yaptığı pek çok yardımın Anadolu'ya ulaştırılmasını sağlamıştır (Çapa, 2010, s. 24; Dokumacı ve ark., 2019, s. 13).

6.2. Hilal-i Ahmer Cemiyetinin Millî Mücadele Dönemi'ndeki Faaliyetleri

6.2.1. Sağlık ve Yardım Faaliyetleri

Millî Mücadele Dönemi'nde Hilal-i Ahmer, farklı bölgelere halkın karşılaşılabileceği sağlık problemleri başta olmak üzere yardım sağlayacak imdat heyetleri (İmdat-ı Sıhhi Heyetleri) yollamıştır. Bu heyetler, Cemiyetçe atanan birer yöneticiye bağlı olarak faaliyet gösteren doktor, hasta bakıcı ve diğer görevlilerden teşkil olmuştur. Öncelikle görev yaptıkları bölgedeki hasta ve yaralıların bakımlarından mesul olan bu heyetler, onların gerektiğinde kara ya da deniz yoluyla naklini gerçekleştirmiş; ayrıca halka ilaç, sağlık malzemesi, erzak ve çamaşır gibi çeşitli tüketim malzemeleri dağıtmışlardır. Bu heyetlerden ön plana çıkanlar, Doğu Anadolu'da görevli Erzurum, Erzincan, Trabzon, Elazığ Heyeti ile Batı Anadolu'da görev yapan Akhisar, Nazilli, İzmir ve Alaşehir bölgesi heyetidir. Ayrıca Antep, Adana, Konya, Bilecik, Gördes, Sivrihisar Haymana Mihaliçcik ve Polatlı yardım heyetleri de Anadolu'dan Eskişehir'in civar köylerine kadar geniş bir alanda çalışmıştır (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2000, s. 252-264).

Bu heyetler aracılığı ile Millî Mücadele Dönemi'nde Cemiyet tarafından sağlık alanında önemli çalışmalar hayata geçirilmiştir. Örneğin Akhisar İmdat Heyeti tarafından merkezde bir dispanser ve mevcut hastaneyi 100 yatak kapasitesine ulaştıran bir hastane açılmıştır. Dispanserde frengi ve sıtma ile mücadele edilmiş, dispansere tedavi için gelenlerin sayısı ise günlük 60-100 arasında değişmiştir. Yine Alaşehir ve Salihli'de 100'er yataklı hastanelere ek olarak birer de dispanser aktif hale getirilmiş, bu dispanserlerde 1.400'e yakın hasta tedavi görmüştür. Nazilli'de de açılan dispanserle başlayan sağlık hizmeti 200 yataklı hastanenin kurulmasıyla genişlemiştir (Çapa, 2010, s. 143-147).

Yine Hilal-i Ahmerin üstün gayretleri ile açılan, kuruluş giderleri ile işçileri Cemiyet tarafından karşılanan Burdur, Isparta, Dinar, Eşme, Kive, Kırşehir, Ankara, Balıkesir ve Adapazarı hastaneleri ile Konya'da 200 yataklı ağır yaralı hastanesi, Eskişehir'de 100 yataklı yaralı hastanesi ile Kırşehir'de 200 yataklı subay nekahethanesi çok büyük hizmetler sunmuştur. Ayrıca yaralı ve hastaların İstanbul'a sevk edilebilmesi için 22 tane hasta nakliye otomobili tedarik etmiş, bunların 16'sını

Sıhhiye-yi Askeriyeye tahsis etmiştir. İnönü Muharebesi sırasında Eskişehir, Konya, Polatlı, Yenice, Çay, Ulukışla, Ilgın ve Ereğli’de birer çayhane açılarak bu çayhane ve mecruhin istasyonlarında 2.890 asker ve yaralıya çay ve çorba dağıtımı sağlanmıştır (Arslan, 2010, s. 230).

Belirtildiği gibi heyetler Millî Mücadele süresince cephe gerisinde Cemiyetin oluşturduğu hastane, dispanser, laboratuvar, nekahethane gibi yerlerde hizmet sunmuştur. Buralarda yaralı askerlerin yanı sıra sıtma, bel soğukluğu, frengi, uyuz ve lekeli humma gibi yaygın hastalıkların tedavisinde önemli başarılar elde etmişlerdir. Diğer taraftan İstanbul’un resmen işgalini takiben söz konusu heyetler çalışmalarını zor da olsa sürdürebilmiş ancak İstanbul’dan maddi yardımın yapılamaz hale gelmesi nedeniyle yaptıkları yardımlar kesintiye uğramıştır (Dokumacı ve ark., 2019, s. 13-14).

Hilal-i Ahmer Cemiyetinin İstanbul’da yer alan merkezinden Anadolu’ya ulaştırılmak üzere sevk ettiği yardımlar ancak 1921 yılından itibaren gerçekleşmiştir. İstanbul ambarından Anadolu’ya sevk edilen malzemeler İnebolu, Samsun ve Mersin sevkiyat noktalarında, iç bölgelerde ise Niğde, Kırşehir ve Kayseri’deki transit noktalarında depolanmıştır (Çapa, 2010, s. 92). Bu depolanan malzemeler arasında çetin kış şartlarında askerlerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere 47.845 çift yün çorap, 30.264 adet don, 12.675 adet fanila, 30.547 gömlek 6.274 kilim, 43.195 avcı yelek, 6.230 battaniye pamuklu kumaş üretimi için 16.292 kilo pamuk, 138.085 metre Amerikan bezi yer almıştır (Arslan, 2010, s. 230). Ayrıca Ankara’nın askeri sağlık ihtiyaçlarını karşılamak üzere 40.000 sandık sağlık malzemesi gönderilmiştir (Dokumacı ve ark., 2019, s.14).

Sakarya Zaferi’nden sonra ise Yunan’ın tahrip ettiği Haymana, Mihalıçık ve Eskişehir yöresine sevk edilen üç imdat heyeti aracılığı ile zor durumdaki muhtaçlara elbise ve evler temin edilmiş, bunun için dönemin şartlarında 125.000 lira masraf yapılmıştır. Bunların dışında Cemiyet subay ailelerine 6.500 lira tutarında nakit para ile çamaşır desteğinde bulunurken, Cemiyetin Ankara kadınlar kolunun Ankara’daki hastanelere yaptıkları ziyaretlerde gazilere 4.250 paket sigara dağıtılmıştır (Sezer ve Metin, 2013, s. 175). Üretime başlanabilmesi için Cemiyet insanlara pulluk, karasaban, kazma, kürek gibi tarım aletleri ile tohumluk buğday, mısır ve çadır dağıtımını gerçekleştirmiştir (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2000, s. 265).

6.2.2. Muhacirlere Yönelik Faaliyetler

Millî Mücadele Dönemi'nde Hilal-i Ahmer Cemiyeti sadece askerlere sağlık hizmeti sunmakla kalmamış, işgalden kaçan çok sayıda muhacire de kol kanat germeye çalışmıştır. Bu doğrultuda özellikle Hilal-i Ahmer Ankara Murahhaslığının Batı Cephesi'nde ortaya koyduğu hizmetler çok boyutlu ve önemlidir. Burada sadece orduya değil Yunan işgali nedeniyle yurtlarını terk etmek zorunda kalan çok sayıda insana da büyük oranda sağlık malzemesi, giyim, battaniye ve erzak yardımı yapmıştır. İşgalin ilerlemesiyle yerinden olan halkın bir bölümü Anadolu'nun iç kesimlerine, bir kesimi de İstanbul'a gelmiştir. Gerek halkın İstanbul'a naklini sağlayan (Sezer ve Metin, 2013, s. 174) gerekse de İstanbul'da cami, türbe, kışla gibi yerlere sığınan, önemli bir kısmı hastalıklarla boğuşan ve en temel ihtiyaçlarını bile karşılamaktan aciz, yoksul ve yoksun durumdaki bu insanlara yardım elini uzatan Hilal-i Ahmer olmuştur. Gazetelerin "hicretzede", "felaketzede", "mülteci", "muhacir" gibi isimlerle yazdığı bu kişilerin yeme –içme gereksinimi İstanbul'daki umumi merkezin kurduğu aşhanelerde karşılanmış, ayrıca barınma ve sağlığa yönelik yardımlar gerçekleştirilmiştir (Dokumacı ve ark., 2019, s. 14).

Benzer şekilde yurdun doğusunda da Millî Mücadele yıllarında muhacirler çeşitli zorluklarla karşılaşmıştır. Uzun süre devam eden savaş nedeniyle, istilaya ve işgale uğrayan yurtlarını ve evlerini geride bırakarak kaçan çok sayıda mülteci, yoksul ve perişan bir halde, açlık ve bakımsızlığa bağlı baş gösterebilecek bulaşıcı hastalıkların tehdidi ile ölümle burun buruna kalmıştır (Arslan, 2010, s. 226; Sezer ve Metin, 2013, s. 174). Bu kişiler özellikle Doğu Anadolu ve Karadeniz bölgelerinde Birinci Dünya Savaşı Dönemi'nde çoğunlukla Kafkasya ve Kırım'dan kaçarak yurda sığınan soydaşlar ile Rus ordularının çekilmesi sonrası memleketlerine dönen Şark vilayetleri sakinleri ile mütarekeyi takiben ayaklanan Rum ve Ermeni çetelerinin zulmü nedeniyle evlerini terk etmek durumunda kalan yerli halktır. Bunların yanı sıra, Ermeni tehciri ile yaşanan karışıklıklar nedeniyle yerlerinden edilmiş Ermeniler de başka bir muhacir sorununun parçası olmuştur. Hilal-i Ahmer din ve ırk ayırt etmeksizin herkesin yardımına koşmuş, Erzurum, Erzincan, Trabzon ve Gümüşhane bölgelerine gönderilen imdat heyetleri vasıtasıyla erzak, giyim ve çamaşır gibi

önemli yardımlar sağlamıştır (Dokumacı ve ark., 2019, s. 14; Üçüncü, 2016, s. 211-212).

Örneğin; Trabzon imdat heyeti halka her gün ekmek ve sıcak yemek temin edecek 500 kişi kapasiteli bir aşhane, hasta bakımı yapılacak bir muayenehane ve buna ek 25 yataklı bir hastane faaliyete geçirmiştir. Yetimhanenin yiyecek ihtiyacını karşılayarak önemli oranda tıbbi malzeme ve ilaç yardımında bulunan Cemiyet (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2000, s. 255; Çapa, 2010, s. 136-141) Vakf-ı Kebir, Görele, Giresun ve Ordu civarındaki köylere eşya ve yiyecek-içecek gönderilmesini sağlamış, yardımı almaya kendisi gelemeyen ihtiyaç sahipleri için çamaşır ve kişi başı beş kilo un göndermiştir (Arslan, 2010, s. 228).

6.2.3. Esirlere Yönelik Girişimler

Hilal-i Ahmer Cemiyeti I. Dünya Savaşı'nda esirlerin işleriyle ilgilenmek üzere bir "Üsera Komisyonu" kurmuştur. Bu komisyon savaşta esir edilen askerlerimizin gereksinimlerinin giderilmesi, aileleriyle iletişimin ve para transferinin sağlanması ile memlekete dönebilmelerinin temin edilmesine yönelik çalışmalar yürütmüştür. Bilhassa Komisyon'un I. Dünya Savaşı'ndan sonra yaptığı çalışmalar sayesinde Sibiry'a'dan Mısır'a uzanan bir coğrafyada oldukça uzak memleketlerde, uzun yıllar boyunca esir kamplarında kalmak durumunda kalan askerlere ulaşılabilmektedir. Bu süreçte hayatta kalan askerler, Cemiyetin uluslararası Salib-i Ahmerleri harekete geçirerek tarafsız devletler nezdinde sürdürdüğü diplomatik girişimler sayesinde memleketlerine kavuşabilmiştir (Dokumacı ve ark, 2019, s. 14).

Millî Mücadele Dönemi'nde de I. Dünya Savaşı'ndaki gibi bir "Üsera Şubesi" oluşturulmuş, esirlerin işleriyle ilgili benzer girişimlerde bulunulmuştur. Bu doğrultuda şube kuruluşundan itibaren 10.000'i aşkın mektup ile 10.418 lira meblağında havale esirlere iletilmiştir. 1919'un sonu ve 1920 yılında İstanbul'un işgaliyle birlikte, İngilizlerin tevkifleri neticesinde Malta adasında tutulan Türk esirlerin sayısı artmıştır. Her ne kadar İngiliz sansürüne maruz kalsa da esirlerin ülkedeki aileleri ile iletişimleri Cemiyet tarafından sağlanmaya çalışılmıştır (Arslan, 2010, s. 231-232).

Diğer taraftan TBMM Hükümeti tarafından İstanbul'da siyasi temsilci olarak belirlenen ve "Hilaliahmerci" sanıyla bilinen Hamid Bey İngiliz Yüksek Komiseri ile Malta'da esir olan Türkler ile Türkiye'de esir olan İngilizlerin mübadelesinin sağlanabilmesi için diplomatik temaslarda bulunmuştur. Bunun sonucunda 23 Ekim 1921 tarihinde anlaşma sağlanarak esirlerin mübadelesi gerçekleştirilmiştir. Öte yandan Millî Mücadele sırasında Batı Cephesi'nde yapılan muharebelerde esir alınan askerlerimizin yanı sıra orduya yardımda buldukları iddiasıyla bazı siviller de esir edilip Yunan adalarına götürülmüştür (Dokumacı ve ark., 2019, s. 14). Sayıları on beş bini bulan Türk esirler yaklaşık iki yıl boyunca hukuka uygun olmayan bir şekilde olumsuz koşullarda hapishanelerde tutulmuştur. Gerek bu insanlık dışı muamelenin bitirilmesi için Hilal-i Ahmer Cemiyeti tarafından, gerekse de Yunanlıların Anadolu'da yarattıkları yıkımı dünya kamuoyunun öğrenmesi amacıyla Hariciye Vekaleti tarafından uluslararası Kızılhaç Komitesine başvurulmuş ve teftiş talebinde bulunulmuştur. Teftişler neticesinde Yunanistan'daki esirlere para, mektup ve ilaç gönderimi sağlanabilmiştir (Kaya, 2008, s. 482). İzleyen süreçte hem asker hem de sivil esirlerin esaretten kurtarılarak memleketlerine dönüşlerinin sağlanmasında da yine Hilal-i Ahmer Cemiyetinin çok büyük katkıları olmuştur. Hilal-i Ahmer Cemiyetinin kullanımına sunulan Gülnihal ve Ümit isimli vapurlardan hem yurtiçinde muhacirlerin hem de yurtdışında esirlerin taşınmasında yararlanılmıştır (Dokumacı ve ark., 2019, s. 14).

Cemiyet ayrıca güneyde Kilikya ve Suriye'de Fransızlara esir düşen asker ve sivillere para, elbise, çamaşır ve sabun yardımında bulunmuştur. Hilal-i Ahmer Cemiyeti sadece Türk esirler için değil ülkemizdeki yabancı esirler için de benzer duyarlılığı göstermiş ve aynı şekilde yardım etmeye çalışmıştır. 1920 yılının sonlarında Kilikya dolaylarında Fransızlarla yapılan muharebede alınan esirlerle ilgili bir liste hazırlayan Cemiyet esirlerin aileleri ile paylaşılmak üzere bunu Fransız Kızılhaçına bildirmiştir. Söz konusu esirlerin aileleri ile haberleşmesi amacıyla posta işlerini düzenleyen Cemiyet ayrıca Fransız Kızılhaç Cemiyetinin ve Kadınlar Heyetinin gönderdiği yardım paketlerini Fransız esirlere ulaştırmıştır (Arslan, 2010, s.232).

Cemiyetin çalışmaları sadece esirlerle sınırlı kalmamıştır. O dönemde Avusturya-Macaristan, Almanya ve İsviçre'de kalan yurttaşlar ile yurt dışında

öğrenim gören öğrencilerin ailelerinin başvuruları üzerine Cemiyet uluslararası düzeyde de çalışmalar gerçekleştirmiştir. Cemiyet bünyesinde hemşire olarak görev yapan Münire İsmail ve Safiye Hüseyin temsilci sıfatıyla Şubat 1919'da Avrupa'ya gönderilmiş, öğrencilere yapılacak yardımlar için 50.000 İsviçre Frangı ile 70.000 Alman Markı ayrılmıştır. İstanbul'a gelmek isteyen vatandaşlar içinse Reşit Paşa ve Gülcemal vapurları Hamburg limanına yönlendirilmiştir (Arslan, 2010, s.231).

6.3. Hilal-i Ahmer Cemiyetinin Millî Mücadele Dönemi'nde Mali Durumu

Diğer gönüllü yardım kuruluşlarında olduğu gibi Hilal-i Ahmer Cemiyetinde de en önemli gelir kaynağını Cemiyete üye olan gönüllülerden alınan aidatlar teşkil etmiştir. Özellikle Millî Mücadele sürecinde Cemiyet tarafından yapılan yardımların çeşitliliği ve çok boyutluluğu dikkate alındığında aidatların böylesine büyük ve farklı nitelikteki yardımları karşılamaktan uzak olduğu da aşıkardır (Dokumacı ve ark., 2019, s. 15).

Ayrıca Mondros sonrası başlayan süreçte karşı karşıya kalınan sağ kalım mücadelesi ve yaşanan derin yoksulluk düzenli ödenmesi beklenen bu aidatlar ile kurumu ayakta tutan bağışların sekteye uğramasına neden olmuştur. Bu nedenle 1919 ve 1920 yılları Cemiyetin maddi imkânlarının en kısıtlı olduğu dönem olarak kayıtlara geçmiştir. Diğer yandan TBMM'nin ve düzenli ordunun kuruluşu ile Millî Mücadele'ye olan inancın kökleşmesi Anadolu'da Hilal-i Ahmer Cemiyeti merkez ve şubelerinin etkinliğini arttırmıştır. Nitekim 1921 yılına gelindiğinde Cemiyet Anadolu'da 30 merkez ve 60 şube ile etkinliğini sürdürür seviyeye gelmiştir (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2000, s. 268-269).

Mali kaynaklarını yaptığı hizmetlerin çeşitliliğine göre artırma yoluna giden Cemiyet bu kapsamda üye aidatlarına ek olarak yerel halkın yardımları, yurt dışından gelen mali destekler ve farklı sosyal ve kültürel etkinliklerden sağlanan gelirler olmak üzere çeşitli gelir kalemleri oluşturabilmiştir. Yerel halkın yardımları açısından bakıldığında her yaştan ve sosyal sınıftan yurttaşın Millî Mücadele Dönemi'nde Cemiyete katkı sunmaya çalıştığı görülmektedir. Örneğin küçük çocuklar harçlıklarından biriktirdikleri ile Cemiyete bağış yapmışken, yaşlı teyzeler ördükleri çorap, atkı gibi malzemeleri askerlere göndermiş, gelinler kızlar ise

çeyizlerindeki eşyalardan fedakârlık ederek bunları yine askerlere iletmışlerdir (Dokumacı ve ark., 2019, s. 15)

Benzer biçimde yurt dışından da çeşitli yardımlar Cemiyet kanalıyla Millî Mücadele sürecinde kullanılabılmıştır. Bunların başında Hindistan'dan Emir Ali ve Hint Müslümanlarının yaptığı yüklü miktardaki yardımlar gelmektedir. Ayrıca Amerika ve Arjantin gibi ülkelere işçi olarak giden Türklerin de yine aralarında toplayıp ülkeye gönderdikleri yardımlar önemli bir yekûn oluşturmuştur. Trablusgarp ya da Birinci Dünya Savaşı ile Osmanlı egemenliğinden çıkan Mısır, Suriye, Irak, Lübnan, Trablusgarp, Cezayir ve Tunus gibi bölgelerden din kardeşliği temelinde yardımlar yine Hilal-i Ahmer Cemiyetine yapılmış ve Millî Mücadele'de kullanılmıştır (Dokumacı ve ark., 2019, s. 15).

Yabancı örgüt ve kişilerden de Cemiyete katkılar olmuş Amerikan Kızılhaçı tıbbi malzeme ile çadır temin ederken İsveç Salib-i Ahmeri topladığı bağışı Cemiyetin kullanımına sunmuştur. Afgan Sefiri Ahmet Han, Fransa Eski Dışişleri Bakanı Franklin Bouillion, Paris'ten Prenses Afet Hanım, ABD Yüksek Komiseri'nin eşi Madam Bristol bağış yapan kişiler olurken Romanya, Portekiz, Sovyetler ve İspanya'dan da Cemiyete maddi katkılar gelmiştir (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2000, s. 275-276).

Sosyal ve kültürel etkinliklerle yaratılan mali kaynaklarda özellikle Hilal-i Ahmer Cemiyetinin kadın kollarının önemli bir rol oynadığı görülmüştür. Cemiyete gelir teşkil eden müsamerelerde, sergilerde, konserlerde, bayram çiçeklerinde ve takvimlerde kadınların elleri ve gayretli çabaları söz konusu olmuştur. Bu kadın şubelerinde aktif görev alan gönüllü kadınlar çoğunlukla mülki, askerî erkan ile eşraftan önde gelenlerin eğitimli eşleri, kızları ve yakınları olmuştur. Gelir sağlanan sosyal ve kültürel etkinliklere İstanbul, Ankara ve Anadolu'nun çeşitli yerlerinde kadınlar destek ve emek vermiş, Ankara'daki çalışmalara öncülük eden kişilerin başında ise Halide Edip Adıvar gelmiştir (Dokumacı ve ark., 2019, s. 15). Savaşın yokluk ve sefaletinde Bolu Hilal-i Ahmer Cemiyeti Kadınlar Şubesinin topladığı 200 lira, Göynük'ten gönderilen 52 lira, Köyceğiz'den iletilen 502 lira 14 kuruş ve Muş'tan gelen 56 lira 72 kuruş bu özverili çalışmalara örnek teşkil etmektedir (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2000, s. 283).

Bu kalemlerden sağlanan gelirler incelendiğinde savaşın neden olduğu türlü sosyal zorluklara ve ekonomik dar boğaza rağmen özellikle 1921-1922 döneminde elde edilen gelirlerle Cemiyet 1919-1922 arasında mali varlığını geliştirebilmiştir. 1919 yılı itibariyle kasasında 1.383.000 lira toplu paraya sahip olan Cemiyet belirtilen süre zarfında 1.403.533 lirası yurt dışından temin edilen para olmak üzere toplamda 1.750.333 liraya sahip olmuştur. Cemiyetin durumu 1923 yılı başı itibariyle daha da toparlanmış önce 138'e yükselen şube sayısı aynı yıl içinde 297'ye çıkmıştır. Cumhuriyet'in ilanını ise Anadolu'da açılan yeni merkez ve şubeler izlemiştir (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2000, s.269).

Millî Mücadele Dönemi'nde gösterdiği yararlılık ve etkili yardım faaliyetleri ile TBMM tarafından takdir edilen Hilal-i Ahmer Cemiyetinde Cumhuriyet'in ilanını takiben birtakım değişikliklere gidilmiştir. Buna göre 1923 yılında alınan Merkez-i Umumi Heyeti kararına istinaden Cemiyetin adı önce "Türkiye Hilal-i Ahmer Cemiyeti" sonra da "Türkiye Kızılay" olarak değiştirilmiştir. Cemiyetin Genel Merkezi değişen tüzük uyarınca 1925 yılında Ankara'ya taşınmıştır (Türkiye Kızılay Derneği, 1950, s. 62).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK KIZILAY

Daha önce de aktarıldığı gibi Türk Kızılay 11 Haziran 1868 tarihinde “Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerler Yardım Cemiyeti” ismiyle savaş sırasında yaralanan ya da hastalanan askerlere herhangi bir ayırım yapmadan yardım etmek amacıyla kurulmuştur. Zaman içinde adı değişen Cemiyet 1877 tarihinde “Osmanlı Hilali Ahmer Cemiyeti”, Cumhuriyet’in kuruluşu ile “Türkiye Hilali Ahmer Cemiyeti”, 1935 yılında “Türkiye Kızılay Cemiyeti” ve son olarak 1947 yılında “Türkiye Kızılay Derneği” olarak adlandırılmıştır. “Kızılay” adı kuruluşa bizzat Atatürk tarafından verilmiştir (<https://www.kizilay.org.tr/Kurumsal/tarihcemiz>, Erişim Tarihi: 06.11.2020).

Herhangi bir ayırım gözetmeksizin insanların acılarını azaltmaya çalışan Kızılay, insan hayatı ve sağlığını koruyarak, bireyin kişiliğine gerekli saygının gösterilmesini sağlama ve kişiler arasında anlayış, dostluk, saygı, iş birliği ve kalıcı barışı tesis etme hedefindedir. Bu doğrultuda Kızılay, tüzel kişiliğe sahip ve özel hukuk hükümlerine tâbi olan, kâr amacı gütmeyen, yardım ve hizmetleri karşılıksız olan ve kamu yararına çalışan bir gönüllü sosyal hizmet kuruluşudur (<https://www.kizilay.org.tr/Kurumsal/tarihcemiz>, Erişim Tarihi: 06.11.2020).

Kızılayın 14633 sayılı Tüzüğü’nde “Varlığı zamanla sınırlı olmayan Türkiye Kızılay Derneği Türkiye Cumhurbaşkanının yüksek himayeleri altındadır” hükmü yer almaktadır. Bu hüküm Türk Kızılayı diğer derneklerden ayırmaktadır. Dolayısıyla sahip olduğu tüzel kişilik nedeniyle Türk Kızılay herhangi bir dernek olmayıp, bu vasfında yapmayı düşündüğü herhangi bir değişiklik ile ilgili zorunlu olarak kamu idaresi onayına tabiidir. Bu çerçevede Kızılayın örgütsel yapısı mevzuat ile belirlenmiş olup en ülkemizin en yüksek makamı olan Türkiye Cumhurbaşkanlığının himayesinde olup (Akyüz, 2020, s. 92) günümüzde 10.324 personel ve 120.000 gönüllü ile çalışmalarını insanlarla buluşturmaktadır (Türk Kızılay 2019 Faaliyet Raporu, s. 14).

1. TÜRK KIZILAYIN YAPISI

1.1. Türk Kızılayın İdari Yapısı

Türk Kızılay ulusal ve uluslararası alanda yürüttüğü çalışmalar nedeniyle hem iç hukuk hem de uluslararası hukuk kurallarına tabii olarak hareket etmektedir. Kızılay, dernek statüsü ile iç hukuk alanında Dernekler Kanunu'na tabiidir. Ayrıca özel birtakım fonksiyonlarına bağlı olarak kamu yararına faaliyet gösteren derneklere tanınan bazı imtiyazları ve sorumlulukları düzenleyen mevzuat (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Medeni Kanun) uyarınca da çalışmalarını sürdürmektedir. Uluslararası hukuk bağlamında ise ülkemizin taraf olduğu uluslararası sözleşme hükümleri ile Kızılayın üyesi olduğu uluslararası kuruluşlarla yapılan anlaşma şartlarına (1949 Cenevre Sözleşmeleri, Uluslararası Kızılay Kızılhaç Hareketi Tüzüğü, İnsancıl Hukuk vb.) göre faaliyetlerini yürütmektedir (Hatipoğlu, 2013, s. 169; Türk Kızılay 2010-2015 Stratejik Planı, s. 12).

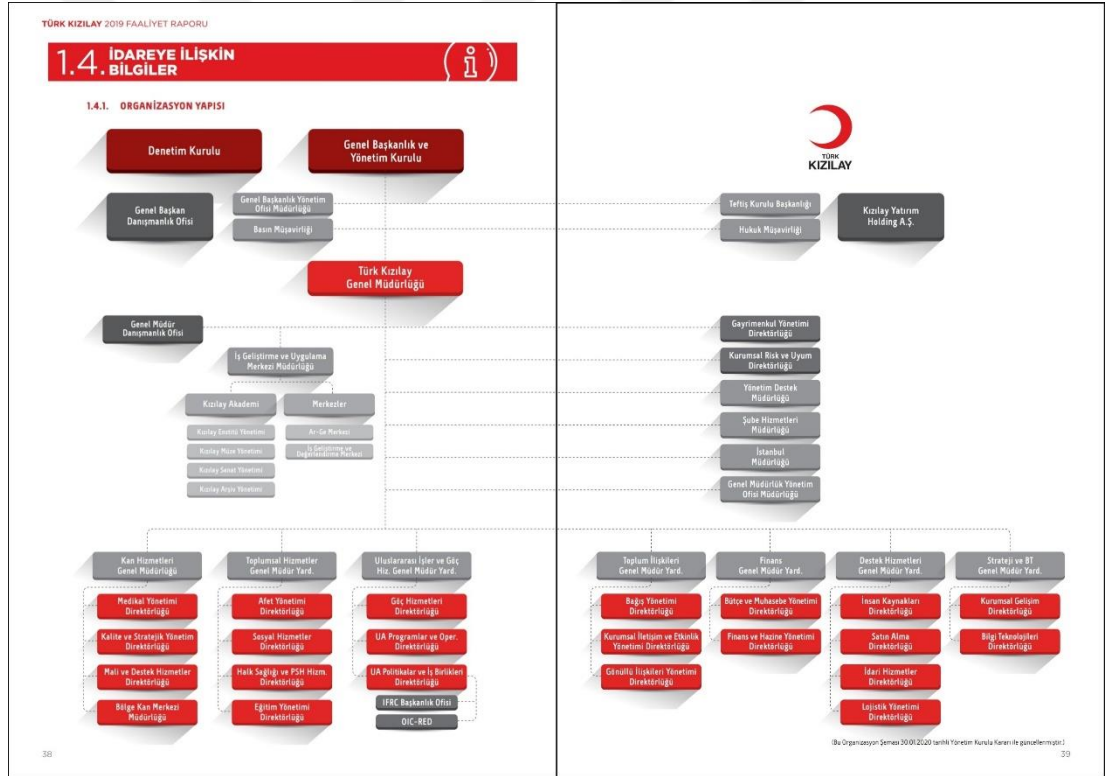
İç hukuk çerçevesinde Kızılay, kamu yararına çalışan bir dernek olması hasebiyle 5253 sayılı dernekler yasasında özel olarak düzenlenmiş hükümlere göre faaliyet göstermekte ve en az iki yılda bir İçişleri Bakanlığı tarafından denetlenmektedir. Yasa Kızılay ile ilgili iki özel hüküm içermektedir. Bunlardan ilki Dernek Tüzüğü'nde yapılması öngörülen değişikliklerin Bakanlar Kurulu onayını zorunlu kılmasıdır. Diğerisi ise Kızılayın Tüzüğünde 2009 yılında gerçekleştirilen değişiklikleri takiben tek maddelik bir kanuna özel olarak eklenen hükümdür. Bu hüküm "Türkiye Kızılay Derneği uluslararası anlaşmalara göre tayin edilen nitelik ve duruma göre; merkezinde genel kurul, yönetim kurulu ve denetim kurulu, şubelerinde genel kurul ve yönetim kurulu oluşturulması şartıyla tüzüğünde belirlenen şekilde teşkilatlanır ve yönetilir. Kızılayın iş ve işlemleri; kanunların verdiği görev ve yetkilere, tüzüğüne ve yönetim kurulunca çıkarılan yönetmeliklere göre yürütülür" şeklindedir. Bu hüküm ile Kızılayın örgütsel yapısında kendi kararı ile değişiklik yapma imkânı engellenmiştir (Hatipoğlu, 2013, s. 170-171; Türk Kızılay 2010-2015 Stratejik Planı, 12).

Kızılayın örgüt yapısı, merkez ve şubelerine ilişkin detaylar ise 2009 yılında yayımlanan 14633 sayılı Türkiye Kızılay Derneği Tüzüğü'ne eklenmiştir. Söz konusu Tüzüğün 27. maddesinde örgütün yapısına ilişkin düzenleme yer almıştır. Bu

düzenleme, Türk Kızılayın kurumsal yapısını, görev ve yetkilerini belirlemektedir. Buna göre Türk Kızılayın işleyişini özerk olarak yürüten birimler Derneğin amaç ve hizmet konularına yönelik görev yapmaktadır. Türkiye Kızılay Derneğinin kurumsal yapısını oluşturan bu birimler Temsilcilik, Şube ve Genel Merkezi kapsamaktadır. Genel Merkez Teşkilatı ise Teftiş Kurulu ve Genel Müdürlükten meydana gelmektedir (Türkiye Kızılay Derneği Tüzüğü, 2009).

30.01.2020 tarihli Yönetim Kurulu Kararı ile güncellenen Türk Kızılay Organizasyon Yapısı, Türk Kızılay 2019 Faaliyet Raporu'nda şu şekilde görselleştirilmiştir:

Şekil 3.1: Türk Kızılay Organizasyon Yapısı

Kaynak: Türk Kızılay 2019 Faaliyet Raporu.

Türk Kızılay Genel Müdürlüğü, Genel Merkezin icra organıdır. Genel Merkez çalışmalarını Kızılayın amaç ve ilkelerine uygun olarak ilgili mevzuata ve Yönetim Kurulunun kararlarına göre düzenlemekte ve gerçekleştirmektedir. Genel Müdürlük, Yönetim Kurulu ve Genel Başkan'a bağlı olarak faaliyet göstermektedir. Kızılayın şubeleri ise; Kızılay-Kızıllaç Hareketinin hedefleri doğrultusunda, yerel düzeyde hizmet üretimi sağlayan özerk yapıları kurumlardır. Bu kapsamda şubeler yer

aldıkları bölgede toplumun güç ve kaynaklarını mobilize ederek çalışmalarını sürdürmekte; üye ve gönüllü kazanımı ile bağış faaliyetlerini geliştirmeye çalışmaktadır (Türk Kızılay 2010-2015 Stratejik Planı, s. 11). Kızılay ülke genelinde 258 şube ve 174 temsilcilik; yurt dışında ise 14 yurt dışı temsilcilik ile hizmet sunumunu gerçekleştirmektedir (Türk Kızılay 2019 Faaliyet Raporu, s. 15). Kızılayın Genel Müdürlük teşkilatı dışında kalan bütün kademelerindeki görevler fahridir (Türk Kızılay 2010-2015 Stratejik Planı, s. 11).

2. TÜRK KIZILAYIN İLKELERİ VE DEĞERLERİ

2.1. Temel İlkeleri

Kızılay, ilanı 1965 yılında gerçekleştirilen uluslararası Kızılay ve Kızılhaç Hareketinin temel ilkelerini benimsemektedir. Bu ilkeler organizasyon içindeki görevli ve gönüllülerin yardım faaliyetlerindeki çalışma alanlarını tespit etme ve kolaylık sağlama hususlarında rehberlik ederken, hareketin hedefinin anlaşılması açısından evrensel bir nitelik oluşturmaktadır. Bu temel ilkeler şu şekilde sıralanmaktadır (<https://www.kizilay.org.tr/kurumsal/temel-ilkelerimiz>, Erişim Tarihi 06.11.2020).

İnsanlık; Derneğin kurulma amacı olan savaş alanında yaralananlara her koşulda ayırım yapmadan yardım etme hedefini sürdüren Türk Kızılay, insanlığın acılarını tüm gücüyle gerek ulusal gerekse uluslararası faaliyetlerde bulunmak suretiyle gidermek, oluşabilecek zararları önlemek için çabalamaktadır. Kızılayın insanlık ilkesi; insan hayatının ve sağlığının korunması, insan onuruna saygı duyulmasını hedeflemektedir. İnsanlar arasındaki anlayışın, iş birliğinin, dostluğun ve kalıcı barışın varlığının tesisi ve sürdürülmesi için çaba sarf etmektedir.

Ayırım Gözetmemek; Türk Kızılay yardımlarını tüm insanlara din, dil, ırk, sınıf ve siyasi düşünce fark etmeksizin gerçekleştirmektedir. Yardımları acıyı sona erdirmek, sorunu çözebilmek açısından en acil ve gerekli ihtiyaçlara öncelik vermek suretiyle ifa etmektedir.

Tarafsızlık; her insanın güvenini kazanmak adına Türk Kızılay düşmanlıkların bir tarafı a taraf olmamaktadır. Türk Kızılay siyasal, ırksal, dinsel tartışmalardan uzak durmaktadır.

Bağımsızlık; Türk Kızılay Türkiye Cumhuriyeti Devleti yasalarına uygun olarak faaliyetlerini yürütmektedir ancak Dernek Uluslararası Kızılay-Kızılhaç Hareketi temel ilkelerine göre hareket etme olanağı veren özerkliğini de muhafaza etmektedir. Bu anlamda bağımsız bir kurum olan Türk Kızılay, insani yardım faaliyetlerini yürütürken kamu kurumlarına yardımcı bir pozisyonda yer almaktadır.

Gönüllü Hizmet; Türk Kızılay faaliyetlerinde asla maddi manevi çıkar amaçlamayan gönüllü bir yardım kuruluşudur.

Birlik; ülkede “Kızılay” ismini taşıma hakkını elinde bulunduran tek bir kuruluş Türk Kızılaydır. Türk Kızılay ülkedeki her insanın katılımına açık bir dernek olup, faaliyetlerini ülkenin tümünü içerecek şekilde yürütmektedir.

Evrensellik; Türk Kızılay diğer ülkelerin ulusal dernekleri ile aynı statüye sahiptir. Ortak faaliyetlerde, karşılıklı destekler açısından diğer ülkelerin ulusal dernekleriyle eşit sorumluluk ve görevleri paylaşmaktadır. Bu bağlamda Türk Kızılay uluslararası bir organizasyonun içinde bulunmaktadır.

Bu ilkeler haricinde de Türk Kızılayın kurum olarak bağlı olduğu kurumsal yönetim ilkeleri mevcuttur. Bunlar, şeffaflık ve açıklık, hesap verebilirlik, faaliyet ve hizmetlerindeki sorumluluk, ayrıca ırk ayrımı gözetmeksizin tüm üçüncülere adil ve eşit davranmak ve ön yargısız olmak olarak belirtilmektedir.

2.2. Kurumsal Değerleri

Kızılayın bağlı olduğu kurumsal değerler şöyle sıralanmaktadır:

Adalet; Kızılay, adaletin temsilcisi bir kurum olarak çalışmalarını tüm toplumlar için eşitlik çerçevesinde ve Uluslararası Hareketin Temel İlkeleri ve Kurumsal Değerleri doğrultusunda hayata geçirir. Kızılay “adalet değeri”ni kişi, sınıf ve toplum kesimleri arasında din, dil, ırk, cinsiyet ve milliyete dayalı bir ayrıma gitmeden herkese benzer tutum ve davranış ile yaklaşma esasına göre tanımlar. Bu doğrultuda koşulları ve alternatifleri objektif olarak ele alma, çalışmalarını adalet değerine göre gerçekleştirme, insancıl değerleri yaygın hale getirerek sürdürülebilir barışa katkı sağlama amacındadır. Bu değeri kendi mensupları arasındaki ilişkilerin temeli olarak gören Kızılay bunu kurum kültürü olarak benimsemektedir.

Açık İletişim; Kızılay paylaşımcı anlayışa sahip bir kurumdur. Bu noktada kendisinin varlık gerekçesi gereği ön yargılardan ve belli kalıplardan uzaktır. Sahip

olduğu bilgileri, kendisine bağış yapanlar, çözümler ortağı olanlar ve tüm toplum ile paylaşarak erişilebilir olmasını sağlar. Kızılay için “açık iletişim değeri” bilgi ve tecrübe paylaşmak, insanlarla etkileşim sağlamak, erişilebilir, şeffaf ve hesap verebilir olmak ve kendi bünyesinde bilgiyi daima ve anında iletmek olarak tanımlanmaktadır.

Dayanışma; yardımlaşma ve dayanışmayı esas alarak çalışmalar yürüten Kızılay bu iki olgunun en önemli örneklerini sergiler. Kurulduğu andan itibaren toplumsal destekle hareket eden Kızılay kendisine bağış yapanlarla ortak değerlerde buluşur ve beraber çalışmalar yürütür. Kendi mensupları arasında da aynı dayanışmayı sürdürür. Kızılay için “dayanışma değeri” bağlılık, ekip ruhu, karşılıklı güven, iş birliği, yardımlaşma ve paylaşma kavramları temelinde tanımlanır ve kurumsal bir kültüre dönüştürülür.

Güven; temel ilkeleri ve kurumsal değerlerine göre gerçekleştirdiği çalışmalarla güven tesis eden Kızılay için insan onurunun korunması her türlü değerin önünde ve güvence altındadır. Kızılaya göre “güven değeri” sözde, eylemde, ilişkilerde güvenilirliği ve sürekliliği sağlama, böylelikle başarı ve itibar kazanma, faaliyetleri kurumsal kapasite ve kaynaklar ölçüsünde gerçekleştirme, tutarlı olma ve sorunları çözmede bir araçtır.

Kızılaycılık Onuru; Kızılay, insanların sağduyusu, vicdanı, hoşgörüsü, şefkati ve yardım severliğini insanlığın hizmetine sunar ve bundan memnuniyet duyar. Kızılay mensupları Kızılayın temel ilkelerini ve kurumsal değerlerini içtenlikle benimser ve bunları fedakâr bir şekilde kendi, tutum, davranış ve çalışmalarında gösterir. Bu bağlamda Kızılay mensupları için ülkenin en yüce makamı olan Cumhurbaşkanlığının yüksek himayesinde bulunmak bir onur olarak kabul edilmektedir. “Kızılaycılık onuru değeri” Kızılay tarafından kurumsal değerlerin ve Uluslararası Hareketin prensipleri rehberliğinde insanlık için yürütölen çalışmaların akıl ve irade temelinde modern, yenilikleri yakalayan ve fark yaratan bir şekilde bağlılık ve tutkuyla gerçekleşmesi olarak tanımlanır. Kızılaycılarının birbirleri ile olan ilişkilerinde de “Kızılaycılık Onuru”na zarar vermeyecek biçimde hareket etmeleri esastır (<https://www.kizilay.org.tr/kurumsal/kurumsal-degerlerimiz>, Erişim Tarihi, 07.11.2020).

3. TÜRK KIZILAYIN AMAÇ VE GÖREVLERİ

3.1. Türk Kızılayın Amacı

Kuruluşundan günümüze kadar meydana gelen birçok savaş ve afette üstün hizmetler sunan Kızılayın kuruluş amacı 2009 yılında Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe giren “Türkiye Kızılay Derneği Tüzüğü”nün 6. maddesinde ifade edilmektedir. Türkiye Kızılay Derneği Tüzüğü’nün 6. maddesinde ifade edilmektedir. Buna göre Türk Kızılayın amacı; korunmasız insanlara sebebi, şartları, konumu ve zamanı fark etmeksizin yardımda bulunmak, insan onurunu, hayatını ve sağlığını her zaman korumak, dostluk, anlayış ve barışı desteklemektir (https://www.kizilay.org.tr/Upload/Editor/files/1235049841_Tuzuk_19_02_2009.pdf, Erişim Tarihi, 07.11.2020).

3.2. Türk Kızılayın Görevleri

Uluslararası Kızılaç Teşkilatına benzeyen amaçları olan Türk Kızılayın geçmişten günümüze görevlerini savaş ve barış dönemleri olmak üzere iki ayrı kısımda ele almak mümkündür. 2009 yılında yürürlüğe giren 14633 sayılı Türkiye Kızılay Derneği Tüzüğü’nün 7. Maddesinde de Kızılayın görevleri bu çerçevede düzenlenmiştir (https://www.kizilay.org.tr/Upload/Editor/files/1235049841_Tuzuk_19_02_2009.pdf, Erişim Tarihi, 07.11.2020). Söz konusu maddenin ilk iki bendinde yer alan görevleri şunlardır:

- Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası nitelikteki savaş durumlarında ya da olağanüstü hallerde cephede ve cephe gerisinde halka ve orduya yardım etmek. Türk ve karşı taraf askerlerden yaralı ve hasta olanlar ile zayıf ve malul durumda olanların tedavilerine yardımcı olmak. Askeri makamların uygun gördüğü alanlarda seyyar veya sabit hastaneler kurmak. Yerlerinden olanlara ya da korunmaya ihtiyaç duyan dezavantajlı gruplara gerekli hizmetleri sunmak. Araç gereç ve medikal malzeme vb. temini ile lojistik destek sağlamak. İhtiyaç duyulacak kaynakları tedarik etmek veya gerektiğinde ulaştırmak. Kan ve kan ürünlerini sağlamak ve bunun için gerekli kampanyaları organize etmek. İlgili kurumlarla koordinasyonun sağlanabilmesi için temsilci, delege veya insani yardım ekipleri görevlendirmek. Orduda ortaya

çıkabilecek bulaşıcı hastalıklarla mücadele etmek. Savaşta esir olanlar ile gözüaltına alınanların, sığınmacı veya mültecilerin değiş tokuşu ile bunların aileleriyle iletişimlerini sağlamak. Kayıpları aramak ve bu kişilere ait para, eşya ve diğer kıymetli evrakın ulaştırılmasını sağlamak. Ulusal ve uluslararası kuruluşlarla eşgüdüm içerisinde çalışmaktır.

- Aynı maddenin üçüncü bendinde ise Kızılayın barış zamanındaki görevleri düzenlenmiş olup, bu görevler ulusal ve uluslararası genel görevleri, afet müdahale ve sosyal yardım hizmetleri, kan hizmetleri ve sağlık hizmetleri ile ilgili görevleri olarak sınıflandırılmıştır.

Kızılayın ulusal ve uluslararası genel görevleri; Uluslararası İnsancıl Hukuk ve Uluslararası Kızılay-Kızılhaç Hareketinin temel insani ilkelerini yaymak, gerçekleşmesini desteklemek ve Uluslararası Kızılhaç Komitesi, Kızılay-Kızılhaç Dernekleri Federasyonu ve bu Federasyonun üyesi ulusal derneklerle iş birliği içinde çalışmalar yapmak. Alanı ile ilgili eğitim programları hazırlamak, faaliyet alanı ile ilgili gerektiğinde eğitim öğretim kurumları açmak ve görev alanı ile ilgili kişileri eğitime tabi tutmak. Toplumunu bilinçlendirmek, gönüllü hizmet sistemini oluşturmak, insanların katılımını teşvik etmek. Gençlik hizmetleri sunmak. Ulusal ve uluslararası nitelikte etkinlikler organize etmek. Yayınlar çıkarmak ve çeşitli araçlarla Kızılayın tanıtımını yapmak, bunları gerçekleştirebilmek için gelir sağlayıcı proje hazırlamak. İktisadi işletme, şirket ve tesis açmak, vakıflar kurmak. Bir hayır ve insani yardım kuruluşu olarak, yurtiçindeki ve yurtdışındaki kişi ve kurumlardan aynı ve nakdi nitelikteki yardımları ve bağışları kabul etmek. Ulusal ve bölgesel yardım kampanyaları yapmak, sağlanan kaynakları muhtaç durumda olanlara ulaştırmak. Afet yönetimi konusunda ulusal ve uluslararası düzeyde eğitimler düzenlemek. İlgili kamu kurum ve kuruluşları ile faaliyet alanlarına giren konularda ortak projeler yapmak. İhtiyacı olanlar öncelikli olmak üzere başarılı öğrencilere burs desteği sağlamak. Araştırma, inceleme ve etüt faaliyetleri gerçekleştirmek, istek ve önerileri tespit ederek ar-ge merkezleri oluşturmak. İlk yardım eğitimleri vermek ve buna yönelik her türlü araç-gereç ve donanımı tedarik etmek. Evde bakım ve hasta bakım kursları açmak. Huzurevi, aşevi, öğrenci yurdu, kreşler açmak ve ihtiyaç duyulduğunda hedef gruplara yönelik sağlık ve dinlenme kampları açmak. İlgili diğer mevzuat hükümleri kapsamında çalışmalar yapmak.

Kızılayın sosyal yardım ve afet yönetimi ile görevleri; ulusal ve uluslararası insani yardım programlarını kurumsal öz kaynakları ile devlet fonundan karşılamak. Diğer ulusal derneklere yardım etmek, bu amaçla personel görevlendirmek. Halkın ihtiyaç duyduğu konularda toplum merkezleri üzerinden psikososyal destek çalışmaları gerçekleştirmek. Engelli, yaşlı ve çocuk gibi dezavantajlı gruplar ile fakir ve ihtiyaç sahibi kimselere yardımda bulunmak ve bakım sağlamak. Ülkenin yaşadığı her türlü afet ve felakete imkânı ölçüsünde müdahale etmek, barınma, beslenme ve sağlık ihtiyaçlarının giderilmesinde aktif rol almak. Ülkede meydana gelen afetlerde ulusal ve uluslararası dernekler ile ilişkileri sağlamak, yapılacak her türlü ayni ve nakdi yardımları ilgili mevzuata göre teslim alarak yerine intikal ettirmek. Yardımına ihtiyaç duyulan afetlerde ilgili ülkeye insani yardım malzemesi, nakdi yardım ve ekip desteği sağlayarak afete yapılan girişimde rol almak. Devlet fonları ile ulusal ve uluslararası afet müdahalelerine katılmak, diğer ulusal dernekler ve kuruluşlar ile iş birliği yaparak insani yardım programları uygulamak. Çeşitli nedenlerle afete maruz kalanlara gerekli acil insani yardımı sağlamaya yönelik hazırlıkları yapmak. Personeline ve gönüllülerine afet ile ilgili eğitimler vermek, afetler ile mücadele bilincini arttırmaya dönük çeşitli etkinlikler düzenlemek. Bölgesel ve yerel düzeyde ihtiyaç duyulacak afet müdahale ve lojistik merkezleri için uygun noktaları Kızılay bünyesine dahil etmek. Afetlerle ilgili olarak toplumu bilgilendirmek ve bilinçlendirmek ile afetlerle mücadele kapasitesini arttırmaya çalışmaktır.

Kızılayın sağlık hizmetleri alanında görevleri; lüzum görülen noktalarda her türlü sağlık tesisini açmak. Ambulans ve defin hizmetleri sağlamak. İhtiyaç duyulması halinde bulaşıcı hastalıklar ve halk sağlığı ile alakalı konularda yürütülen çalışmalara destek sağlamaktır.

Kızılayın kan hizmetleri ile ilgili görevleri ise toplumun güvenilir kan ihtiyacını temin etmeye yönelik “Gönüllü Kan Donör Programı” düzenlemek ve insanların kan verme alışkanlığını kazanması için bilinçlendirme faaliyetleri yürütmek. Ulusal kan politikasının oluşturulmasına yönelik yapılacak çalışmalarda yer almak. Kan hizmetlerinin artırılması ve kan ürünlerinin üretimine yönelik birimleri oluşturmak ve yaygınlığını arttırmak. Kan ve kan ürünlerinin ihtiyaç duyan kişilere en doğru şekilde intikal ettirilebilmesi amacıyla gerekli sistemi oluşturmak ve ilgili kuruluşlarla sözleşmeler yapmaktır.

4. TÜRK KIZILAYIN FAALİYETLERİ

Türk Kızılayı kuruluşundan itibaren toplumsal dayanışmanın tesisinde, sosyal refahın artışında, ihtiyaç sahiplerinin barınma, beslenme ve sağlık hizmetlerinin karşılanmasında kayda değer hizmetler sunmuştur. Günümüzde Kızılay tarafından kan hizmetleri, afet yönetimi, sosyal hizmetler, göç hizmetleri, halk sağlığı ve psikososyal hizmetlere yönelik faaliyetler yürütülmektedir. Ayrıca eğitim ve bağış süreçlerinin tasarımı ile gönüllü kazanımına yönelik çalışmalar gerçekleştiren Kızılay ICRC ile uyumlu olarak uluslararası programlar ile operasyonlara katılmakta uluslararası politikalar ve iş birliklerinin güçlendirilmesinde görev almaktadır (Türk Kızılay Stratejik Planı 2010-2015; Türk Kızılay 2019 Faaliyet Raporu). Aşağıda Türk Kızılayın faaliyetleri ve bu faaliyetlerine ilişkin 2019 yılı istatistiki verileri aktarılmaktadır.

4.1. Ulusal Afet Yönetimi

Kızılay ülke genelinde afet müdahale ve afet lojistik sistemlerine yönelik güçlü bir ağ kurmuştur. Bu yönüyle dünyanın en iyi afet örgütlenmesine sahip organizasyonlarından biri olan Kızılay 9 Bölgesel, 23 Yerel Afet Müdahale ve Lojistik Merkezi ile mümkün olan en kısa zamanda afet bölgesine intikal etmektedir. Afet sonrası bölgenin ivedilikle karşılanması gereken gereksinimlerini temin eden Kızılay Mobil Ekmek Fırını, Mobil Mutfak ve Mobil İkram Araçları ile afetzedelerin yiyecek-içecek ihtiyacını hızlıca karşılamaktadır (<https://www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz/ulusal-afet-yonetimi>, Erişim Tarihi: 11.11.2020).

Kızılay ayrıca afetten etkilenen kişilerin barınmaları ile ilgili olarak da diğer kamu kurumlarına yardım etmektedir. Bu kapsamda Kızılayın Ankara ve Erzincan'da 1954 yılında afet çadırı ihtiyacının giderilmesi amacıyla hizmete açılan ve 2005 yılında da Ticari İşletme statüsü alan çadır işletmesi ve üretim atölyesi vardır. Bu tesislerde gerek yurt içinde gerekse yurt dışında yürütülen insani yardım faaliyetlerinde uzun süre ile kullanılan afet çadırları ile ihtiyaca göre özel çadır üretimi gerçekleştirmektedir (<https://www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz/barinma-sistemleri>, Erişim Tarihi, 12.11.2020). Acil durumlarda ihtiyaç duyulan geçici barınma hizmetini çağdaş ve güvenilir ürünler kullanarak en hızlı biçimde sağlamayı

amaçlayan Kızılay 2019 yılı itibariyle 191.320 kişilik barınma; 270.000 kişilik beslenme kapasitesine ulaşmıştır.

Kızılay 2019 yılında 9 deprem, 41 sel ve su baskını, 41 yangın, 4 heyelan, 19 yoğun kar yağışı ve çığ hadisesi ile 11 diğer afet ve acil durum olmak üzere toplamda 125 afete müdahale etmiştir. Bu müdahalelerde 66.184 kişiye ulaşmıştır. Afet yönetiminde tüm süreçlerde yer alan Kızılay kurulan VSAT (Very Small Aparture Terminal) terminalleri ile her türdeki afet ve acil durumda uydu üzerinden haberleşmeyi sağlamaya çalışmakta, afetzedelere sunduğu psikososyal desteğin yanında eğitim faaliyetlerine de ağırlık vermektedir (Türk Kızılay 2019 Faaliyet Raporu).

4.2. Kan Hizmetleri

Türk Kızılay gönüllü ve sürekli kan bağışi bilincini tüm topluma yaygınlaştırarak ülkenin ihtiyaç duyacağı kanın tamamını karşılamaya yönelik eğitimsel ve uygulamaya yönelik faaliyetler gerçekleştirmektedir (<https://www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz/kan-hizmetleri>, Erişim Tarihi, 14.11.2020). 2019 yılında kan bağışçısı kazanmaya yönelik yürütülen eğitim faaliyetleri çerçevesinde 45.225 kişinin katılımı ile 774 eğitim gerçekleştirilmiştir. Yine kan bağışçısı kazanma hedefi ile “Türkiye Kan Bağışi Ligi” ve “1 Kan 1 Fidan Ağaçlandırma” projeleri hayata geçirilmiştir. 173 kurum ve kuruluş ile iş birliği protokolü imzalanarak bağışçı kazanmaya ve kan hizmetleri faaliyetleri geliştirilmeye çalışılmıştır.

Kan hizmetleri kapsamında ‘Ulusal Kan Temini Projesi’ni hayata geçiren Kızılay, ülke çapında 18 Bölge Kan Merkezi, 68 Kan Bağış Merkezi ve mobil kan bağış araçları 300’den fazla noktada 40.770 gezici ekip ile çalışmalar yürütmektedir. Çağa uygun teknoloji ile uluslararası standartlara uygun bir biçimde topladığı kanları hastaların güvenliğini sağlamak amacıyla modern laboratuvarlarda test eden ve saklayan Kızılay, kanları ihtiyacı olanlara verilmek üzere hastanelere dağıtmaktadır. 2019 Yılı Faaliyet Raporu’nda yer alan verilere göre 2.809.237 ünite kan bağışi yapılan Kızılay ülke kan ihtiyacının %90’ını karşılamıştır.

Kızılay güvenli kan tedariki alanında gösterdiği başarıyı ilik nakli ve kök hücre tedavisi konularına da taşımış olup Sağlık Bakanlığı ile TÜRKÖK Projesi’nin

yürütücüsüdür. Bu kapsamda 2019 yılında 261.021 kök hücre bağışçı adayına ulaşılmış, bunlardan 6.300 eşleşme olurken 1.703 nakil gerçekleştirilmiştir (Türk Kızılay 2019 Faaliyet Raporu, s. 21).

4.3. Sosyal Hizmetler

Türk Kızılayın bu alanda sunduğu hizmetlerin ana ekseninde aynı ve nakdi sosyal yardımlar yer almaktadır. Bu kapsamda sosyal hizmet kuruluşlarının sunduğu hizmetler (huzurevleri, aşevleri, öğrenci yurtları, giysi yardım merkezleri, aile danışma merkezi) ile sosyal refah amacıyla hayata geçirilen ulusal programlar (vekâletle kurban, zekât modelleri) ve sosyal projeler ön plana çıkmaktadır (<https://www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz/sosyal-hizmetler>, Erişim Tarihi, 07.11.2020). 2019 yılında Kızılay sosyal yardım programları ile 5.310.562; sosyal hizmet kuruluşları, proje/program hizmetler ile 6.264.511 kişi olmak üzere toplamda 11.575.073 kişiye ulaşmıştır.

Kızılay sosyal yardım çalışmalarında insan onurunun korunması esası çerçevesinde hareket etmekte ve sosyal hizmetler ile ilgili örnek projelere imza atmaktadır. Vekâletle Kurban Kesimi Kampanyası, Adak Kurban Kesimi, Zekât, Sevgi Bohçası, Özel Eğitim Sınıfları Projesi, büyük alışveriş zincirleriyle yapılan iş birlikleri, yardımseverlerin bağışlarıyla hazırlanan gıda kolileri gibi pek çok çalışma Kızılayın ülke çapında hizmet veren şubeleri aracılığıyla ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmaktadır. 2019 yılında 6 kişiye nakdi olarak asgari geçim desteği sağlayan Kızılay, 2.851.004 kişiye gıda yardımı yapmıştır. Aynı yıl 1.000 kişi Kızılaydan doğum yardımı alırken 1.081.542 kişi giyim yardımı almıştır. 603 kişinin acil barınma ihtiyacını karşılayan Kızılay, 695 kişinin ise olağan dönemde afet ve acil durum yardımından yararlanmasını sağlamıştır. Kızılay 2.365 ihtiyaç sahibi öğrencinin okul kıyafeti, ayakkabı, çanta, kırtasiye gibi temel okul araç gereçlerini temin etmiştir.

Kızılay şubelerinin yanı sıra faaliyete geçirdiği günlük ortalama 15.000 kişinin faydalandığı 16 aşevi, 443 kişi kapasiteli 3 huzurevi, Bandırma, İskenderun, Erzurum ve Bursa'da toplam 453 öğrenci kapasiteli 4 öğrenci yurdu, 50 sosyal butik, 6 sosyal market ve 300 kişi kapasiteli 1 rehabilitasyon merkezi ile mağdur durumda olanların eksikliklerini gidermektedir. Toplumda dezavantajlı konumda olan yaşlı ve

yaşlı bağışçılara sunulan sağlık ve sosyal hizmetlerin yanı sıra engellilere de tıbbi araç ve cihaz yardımı yapmaktadır. Nitekim 2019 yılında engel oranı %70 ve üzerinde olan 228 kişiye yardım yapılmış olup, 29 kişi de sağlık yardımından faydalanmıştır.

Dini açıdan yardımlaşmanın zirveye çıktığı zamanlardan olan Ramazan ayı içerisinde de Kızılay ihtiyaç sahiplerine yardım elini uzatmaktadır. Bu doğrultuda 2019 yılı Ramazan'ında da Kızılay 1.362.539 kişiye 20.082.025 TL tutarında nakdi ve aynı yardım sağlamıştır. Ek olarak ihtiyaç sahibi kimselerden 1.240.440 kişiye 496.176 adet 800 gramlık konserve edilmiş et; 515.625 kişiye 103.125 adet gıda kolisi dağıtılırken Ramazan Bayramı öncesinde de 194.416 muhtaca giyim yardımı yapılmıştır. Kızılay vekalet veren hayır sahipleri adına adak kesim işlerini yapar. Aynı zamanda vekalet verenlerin de yine kurbanlarının dinî vecibelere ve hijyen şartlarına uygun biçimde kesimini sağlar ve sonrasında kurban etleri ve üretilen et konservelerini yıl boyunca ihtiyaç sahibi kişilere iletir. 2019 yılında Kızılay, 12.226'sı adak olmak üzere 79.118 bağışçının vekâletle kurbanının kesimini gerçekleştirmiştir (Türk Kızılay 2019 Faaliyet Raporu).

4.4. Halk Sağlığı ve Psikososyal Hizmetler

İlk Yardım Eğitimi konusunda uluslararası akreditasyona sahip olan Türk Kızılay bünyesinde yer alan İlk Yardım Merkezlerinde (İYEM) eğitim programları düzenlemekte ve toplumda ilk yardımın önemini anlaşılmasına yönelik bilincin geliştirilmesini hedeflemektedir. İnsanların acil durumda doğru bilgi ve beceriye sahip bir şekilde gereken ilk yardımı yapabilmelerini amaçlayan Kızılay, şubeleri bünyesindeki 32 İYEM'de İlk Yardım Bilgilendirme Seminerleri ve İlk Yardım Eğitimleri (temel ilk yardım, standart ilk yardım, temel ilk yardım güncelleme, standart ilk yardım güncelleme ve ilk yardım eğitimci eğitimi) gerçekleştirmektedir (<https://www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz/ilk-yardim>, Erişim Tarihi, 03.11.2020). Şu ana kadar 100.000'in üzerinde kişiye ilk yardım eğitimi veren Kızılay, 2019 yılında gerçekleştirdiği 1.752 eğitimde 16.432 kişiyi eğitmiştir. Bu eğitimlerden söz konusu yıl için yaklaşık 2.905.000 TL gelir elde etmiştir. Kızılay toplumda ilk yardım bilincinin yaygınlaştırılması amacıyla farkındalık projeleri de yürütmektedir (Türk Kızılay 2019 Faaliyet Raporu).

Kızılay ayrıca günümüzde modern teknolojilerle donatılmış Konya ve Kayseri'deki hastaneleri, İstanbul'daki 1 hastanesi ve 2 tıp merkezinde tecrübeli sağlık personeli ile cüzi ücret karşılığında sunduğu hizmetlerle sağlık alanındaki faaliyetlerine devam etmektedir. Kızılay bu sağlık tesislerinde olası bir afet sonrası ihtiyacı karşılamak için de çalışmalar yapmaktadır (<https://www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz/saglik-hizmetleri>, Erişim Tarihi, 01.11.2020).

Kızılay 2019 yılında ülkemizde meydana gelen iki deprem, bir sel ve bir çatışma bölgesinde yaşayanlara psikososyal destek hizmeti vermiştir. Bu kapsamda 632'si çocuk, 1.937'si yetişkin olmak üzere 2.569 kişiye ulaşılmıştır (Türk Kızılay 2019 Faaliyet Raporu).

4.5. Gençlik Hizmetleri

Kızılay gençlerin dayanışma ve şefkat duyguları ile kardeşlik ve arkadaşlık bağlarını güçlendirmek; sosyal ve kültürel gelişimlerini desteklemek, ilke ve değerlerine bağlı sağlıklı nesiller yetiştirilmesine katkı sağlamak amacıyla etkinlikler organize etmektedir. Özellikle Kızılaycılık ve yardımlaşma kültürünün küçük yaşlardan itibaren oluşması için eğitim çalışmaları yürüten Kızılay, İlköğretim çağındaki öğrencilere ve öğretmenlere yönelik "Kızılay ile Güvenli Yaşamı Öğreniyorum" projesini gerçekleştirmektedir. Ayrıca, afet zararlarını azaltma ve afetlerden korunma, kişi ve toplum sağlığı gibi birçok konuda kurumsal ve toplumsal bilinci geliştirmeye yönelik eğitim programları düzenlemektedir. Kendi imkânlarıyla tatile gidemeyen öğrenciler için yurdun farklı yerlerinde "Gençlik Kampları" organize etmekte ve gençlere burs sağlamaktadır (<https://www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz/genclik-hizmetleri>, Erişim Tarihi, 04.11.2020).

İnsan kaynakları yönetimi pek çok yardım organizasyonu için kilit öneme sahiptir. Bir yardım kuruluşunun verimliliği insan kaynağının ne şekilde yönetildiği ile doğrudan bağlantılıdır (Richey, Pettit ve Beresford, 2009, s. 459). Bu çerçevede Türk Kızılay da insan kaynağını geliştirmeyi hedeflemektedir. Gençlik hizmetleri kapsamında şubeleri aracılığıyla Gençlik Kolları, Üniversite Kulüpleri ve Topluluklarına ulaşmaya çalışmakta, gençleri Kızılay gönüllüsü olmaya yönlendirmektedir. Kızılay 2019 yılında 1 Gençlik Merkezi, 3 Gençlik Kampı, 4 Öğrenci Yurdu ve 152 Üniversite Topluluğu ile çalışmalarını sürdürmüş çocukların

gençleri Kızılay gönüllüsü olarak kazanma yönünde çeşitli etkinlikler düzenlemiştir (Türk Kızılay 2019 Faaliyet Raporu).

4.6. Göç ve Mülteci Hizmetleri

Göç kavramı temel olarak, ekonomik, siyasal veya toplumsal sebeplerle insanların bireysel veya kitlesel halde yer değiştirmesi eylemi olarak tanımlanmaktadır (Güllüpcinar, 2012). Başka bir deyişle göç; yer değiştirme hareketinin, sosyal, kültürel, ekonomik ve politik boyutlarıyla toplumsal yapının dokusunu değiştirmesi olarak ifade edilebilir (Yalçın, 2004). Kalmak, çalışmak ya da yerleşmek amacıyla bir ülkeden başka bir ülkeye yapılan nüfus hareketi dış göç (Gönüllü, 1996), aynı toplumsal sistem içerisinde yaşanan yer değiştirme hareketleri ise iç göç (Tekeli ve Erder, 1978) şeklinde tanımlanmaktadır. Sonuçları göz önünde bulundurulduğunda ekonomik, kültürel, sosyal, siyasi ve coğrafi alanlarda etkileri görülen göç kavramı, farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır. Buna göre amacına bağlı olarak ekonomik göç-ekonomik olmayan göç; göçü tetikleyen etmenlere bağlı olarak gönüllü göç-gönülsüz göç; süresine bağlı olarak geçici göç-sürekli göç; son yerleşim yerine bağlı olarak transit göç-yerleşik göç; göç edenin özellikleri açısından vasıflı göç-vasıfsız göç ve yasal statü açısından yasal (legal) göç-kaçak (illegal) göç şeklinde sınıflandırmalar mevcuttur (Güllüpcinar, 2012).

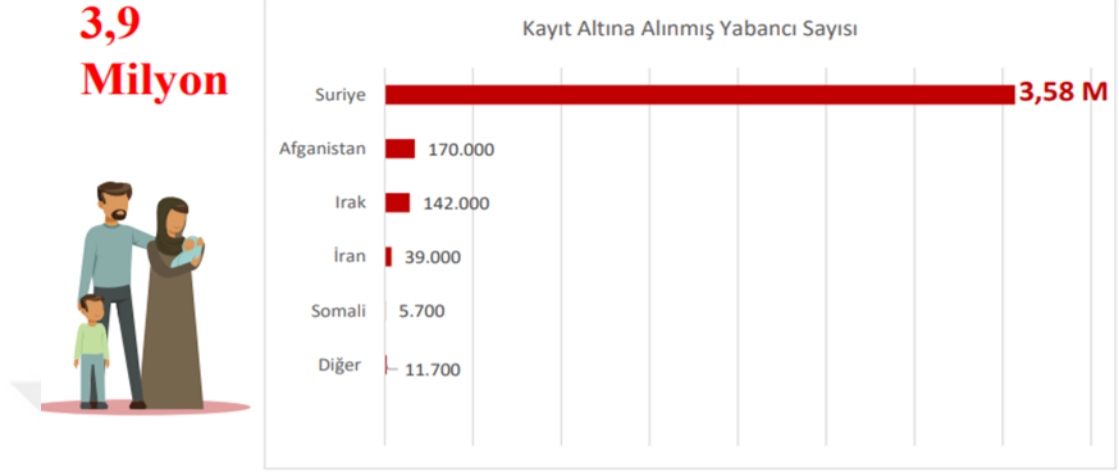
Göçle ilgili kavramlardan ikisi mülteci ve göçmendir. Türk Kızılay Göç Hizmetleri Direktörlüğü'nün Ekim 2020 tarihinde yayınladığı Suriye İnsani Yardım Raporu'nda, bu kavramların tanımlarına yer verilmiştir. Buna göre mülteci "ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden, ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişi"dir (1967 Protokolü ile değişik Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi, 1A(2) Maddesi). 1951 Mülteci Sözleşmesi, Madde 1(2)'deki mülteci tanımına ilaveten, 1969 Afrika Birliği Örgütü (OAU) Sözleşmesi'nde ise mülteci 'kendi menşe ülkesi ya da vatandaşı olduğu ülkenin bir bölümünde ya da tümünde dış saldırı, işgal, yabancı egemenliği ya da kamu düzenini ciddi biçimde bozan olaylar nedeniyle ülkesini terk etmeye zorlanan kişiler olarak tanımlanmaktadır. 1984 Cartagena Bildirisi de benzer şekilde, mülteci tanımının "yaygın şiddet, dış saldırı, iç

çatışmalar, yaygın insan hakkı ihlalleri ya da kamu düzenini ciddi olarak bozan diğer durumlardan dolayı hayatları, güvenlikleri veya özgürlükleri tehdit altında olduğu için” ülkesinden kaçan kişileri de kapsadığını belirtmektedir.

Diğer taraftan uluslararası ölçekte, evrensel olarak kabul edilmiş bir “göçmen” tanımı bulunmamaktadır. Göçmen terimi genellikle, bireyin göç etme kararını, zorlayıcı dış faktörlerin müdahalesi olmaksızın kendi özgür iradesiyle ve “kişisel uygunluk” sebepleriyle aldığı tüm durumları kapsayacak şekilde anlaşılmıştır. Dolayısıyla bu ifade, maddi ve sosyal koşullarını iyileştirmek, kendileri ve ailelerine ilişkin beklentilerini geliştirmek amacıyla başka bir ülkeye veya bölgeye hareket eden kişiler ve aile fertleri için geçerli kabul edilmiştir. Birleşmiş Milletler göçmeni, göçün sebepleri, gönüllü olup olmaması, göç yolları, göçün düzenli veya düzensiz olması fark etmeksizin yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden bir birey olarak tanımlamaktadır. Bu kapsamda, turist veya iş adamı statüsüyle daha kısa sürelerde seyahat eden kişiler göçmen olarak değerlendirilmemektedir. Ancak yaygın kullanım, tarım ürünlerinin ekimi veya hasadı için kısa sürelerde seyahat eden mevsimsel tarım işçileri gibi kısa dönemli göçmenlerin bazı türlerini de içermektedir.

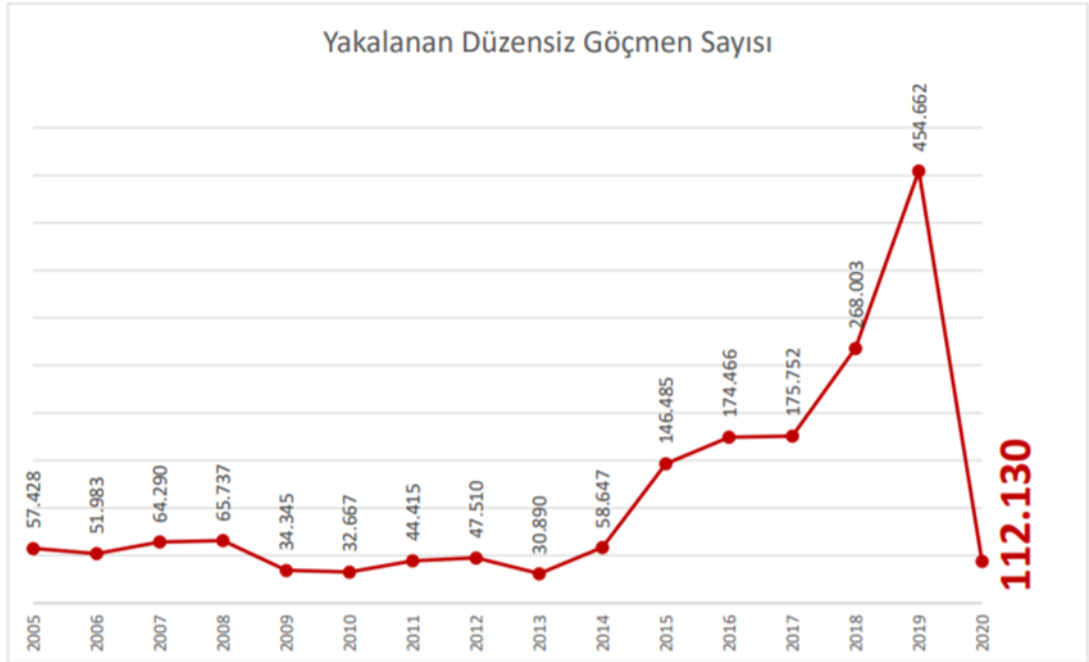
Türk Kızılay Göç Hizmetleri Direktörlüğünün Ekim 2020 tarihli raporunda dünya genelindeki toplam göçmen sayısının 272 milyon, toplam mülteci sayısının ise 25,9 milyon olduğu ifade dilmektedir. Aynı raporda, Türkiye’de kayıt altına alınmış yabancı sayısının toplam 3,9 milyon, yakalanan düzensiz göçmen sayısının ise toplam 111.130 kişi olduğu belirtilmektedir.

Grafik 3.1: Türkiye’de Kayıt Altına Alınmış Yabancı Sayısı

Kaynak: Türk Kızılay Göç Hizmetleri Direktörlüğü, 2020.

Grafik 3.2: Türkiye’de Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı

Kaynak: Türk Kızılay Göç Hizmetleri Direktörlüğü, 2020.

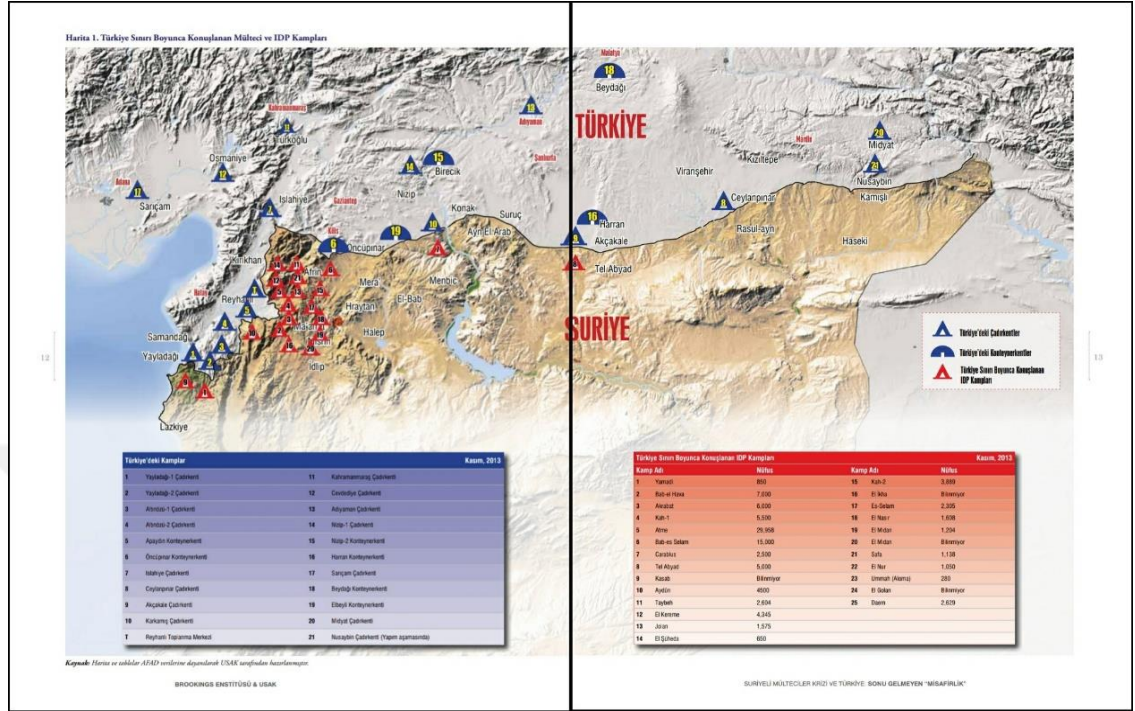
Göç olgusu, son yıllarda dünya genelinde yaşanan politik dalgalanmalar ve savaşlar nedeniyle birçok dünya ülkesinin gündeminde yer alan bir mesele haline gelmiştir. Türkiye, coğrafi konumu itibarıyla, bu göçten etkilenen ülkelerin başında gelmekte ve önemli bir kısmı ihtiyaç sahibi de olan çok sayıda yabancıya ev sahipliği yapmaktadır. Bu doğrultuda Türk Kızılay Göç ve Mülteci Hizmetleri Direktörlüğü;

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, AFAD, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Uluslararası Kızıllaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (IFRC) ve Birleşmiş Milletler ajansları gibi göç konusunda çalışan kurum ve kuruluşlar ile iş birliği halinde faaliyetler yürütmektedir. Türk Kızılay ülkemizde yaşayan ve kayıt altına alınmış olan tüm ihtiyaç sahibi yabancılar için ayırım yapmaksızın insani yardım hizmetleri sunmaktadır. Bu hizmetler yabancılar acil yardım ile uyum ve bütünleşme faaliyetleri sağlanmasını, aynı ve nakdi yardım yapılmasını, proje ve programlar geliştirilmesini ve bunların uygulanmasını içermektedir (<https://www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz/goc-ve-multeci-hizmetleri>, Erişim Tarihi, 03.11.2020).

Türkiye'deki göç ve mülteci hizmetlerinin önemli kısmı Suriye'deki iç karışıklık sebebiyle ülkesinden Türkiye'ye gelmiş olan Suriyelilere yönelik yapılmaktadır. Türk Kızılay Göç Hizmetleri Direktörlüğünün Ekim 2020 tarihli raporuna göre, Türk Kızılay Suriye Krizi Sınır Yardımları Operasyonu, Suriye'deki iç karışıklığın artması nedeniyle ilk olarak Hatay ili Yayladağ ilçesinde 2012 yılının Ağustos ayında başlamıştır. Türkiye-Suriye sınırının sıfır noktasında yürütülen insani yardım faaliyetleri, bölgedeki karışıklığın şiddetlenmesi nedeniyle ihtiyaçlar doğrultusunda artarak devam etmiştir.

Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK) ve Brookings Enstitüsünün Kasım 2013 Ortak Raporu'na göre Suriyeli ilk mülteci kafilesini ise Türkiye'ye 29 Nisan 2011 tarihinde giriş yapmıştır. Bu tarihten 2 yıl sonra ülkemiz kısa sürede, sayısı 21'e ulaşan mülteci kamplarında yaşayan 200.000'i aşkın ve kamp dışında kalan –en az- 400.000 kişi oldukları tahmin edilen toplamda 600.000 Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapar hâle gelmiştir. Aynı raporda Bahar 2011'de Suriyelilerin Türkiye sınırına gelmeye başladığı ilk günden itibaren bütün girişlere izin verildiği ifade edilmiş olup, normal zamanlardaki gibi pasaportlarıyla girenlerin yanı sıra, hiçbir belgesi olmadan gelenlerin de Türkiye tarafından kurulan geçici mülteci kamplarına kabul edildiğine ilişkin bilgiler yayınlanmıştır. Kasım 2013'e dair sınır hattında bulunan mültecilere ilişkin bilgiler AFAD verileri baz alınarak aşağıda görselleştirilmiştir.

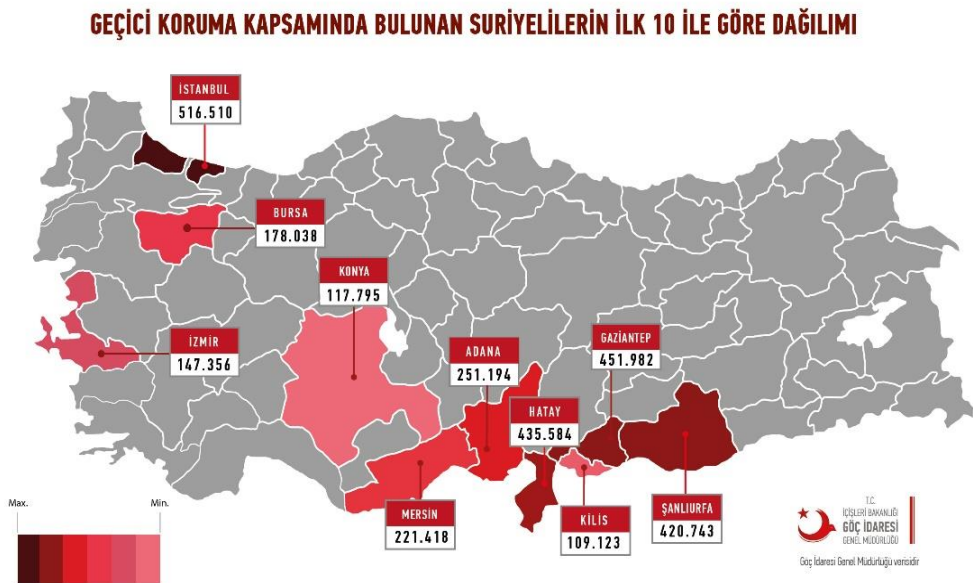
Harita 3.1: 2013 Yılı İtibariyle Sınırdaki Bulunan Mültecilerin Dağılımı

Kaynak: USAK ve Brookings Enstitüsü Kasım 2013 Ortak Raporu.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine göre Türkiye'deki geçici koruma kapsamındaki Suriyeli mültecilerin sayısı ve dağılımı 2 Aralık 2020 itibariyle şu şekildedir:

Harita 3.2: Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Dağılımı

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2020.

Resmi verilere göre ülkede bulunan Suriyeli mülteci sayısı 2020 yılında 3.641.503 olmuştur. Aşağıdaki grafikte sayının yıllara göre değişimini gözlemlemek mümkündür.

Grafik 3.3: Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Yıllara Göre Dağılımı

YILLARA GÖRE GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURIYELİLER

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2020.

Türk Kızılay Hatay, Kilis, Gaziantep, Şanlıurfa ve Mardin illerinde, Türkiye-Suriye sınırı boyunca 14 sınır yardım noktasında çeşitli ulusal ve uluslararası kurum, kuruluş ve şahıslardan yardım malzemesi bağışları kabul etmekte ve bu yardımları ihtiyaç sahibi Suriye vatandaşlarına iletmektedir. Ayrıca, yurtdışından hava, deniz ve kara yoluyla Türkiye'ye getirilen insani yardım malzemeleri, gümrük ve havaalanlarından teslim alınarak sınır yardım noktalarından Suriyeli ihtiyaç sahiplerine yine Türk Kızılay aracılığıyla ulaştırılmaktadır. Türk Kızılay Suriye'ye iletmek için bağışlanan insani yardım malzemelerinin sınır noktalarından gönderimini içeren sınır yardımları faaliyetlerinin yanı sıra sınır ötesinde de faaliyetler yürütmektedir. Nitekim 2019 yılında Suriye'deki 6 hastane, 39 sağlık ocağı ve 8 mobil klinik ile sağlık hizmetleri sunulmuştur.

Suriye Krizi nedeniyle yerleşim yerlerini terk etmek zorunda kalan ve Suriye topraklarında barınan Suriyeli vatandaşlar için oluşturulan kamplarda çok sayıda kişiye barınma yardımı ulaştırılmakta ve temel ihtiyaçları düzenli olarak karşılanmaktadır. Suriye vatandaşlarına sağlanan dağıtımlar, ilgili şehirlerde bulunan valilikler tarafından belirlenmiş kişilere yapılmakta ve Uluslararası Gözlemci Heyetinin denetim ve gözetiminde, valiliklerce iletilen malzeme listelerine uygun şekilde yürütülmektedir.

Türk Kızılay 2019 Faaliyet Raporu'nda yer alan bilgilere göre "Kızılay Kart Nakit Temeli Destek Programı" ile belli kriterlere sahip mağdurlara bankacılık sistemi aracılığıyla düzenli nakit desteği verilmektedir. 2019 yılı itibariyle bu program kapsamında farklı temalarda aktif olarak yürütülen altı proje ile 2,4 milyon kullanıcıya ulaşılmıştır. Bu temalar; gıda, eğitim, koruma, temel ihtiyaçlar ve geçim kaynakları ile ilgilidir. Eğitim temasında 562.016 kişiye ulaşılan "Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY)" ve 23.672 kişiye ulaşılan "Yetişkinler için Türkçe Dil Eğitimi (YTDE) Programı" mevcuttur. Gıda teması çerçevesinde 53.419 kişi "Kamp İçi Gıda Destek Programı"ndan; 1.750.008 kişi temel ihtiyaçlar teması bağlamında "Sosyal Uyum Yardımı (SUY) Programı"ndan faydalanmıştır. Geçim kaynakları teması ile ilgili "Kurs Harcırah Desteği (KHD) Projesi" ile 1.201; "Mesleki Harcırah Desteği (MHD) Projesi" ile 18; "Mutfakta Umut Var (MUV) Projesi" ile 122 ve "Günlük Harcırah Desteği (GHD) Projesi" ile 111 kişiye ulaşılmıştır. Koruma temasında ise 23 kişiye ulaşılan "İnsan Ticareti Mağdurlarının Desteklenmesi Projesi" hayata geçirilmiştir.

Mültecilere yönelik yürütülen bir diğer faaliyet "Toplum Temelli Göç Programları"dır. Bu program ile 226.957 kişi koruma; 376.413 kişi psikososyal destek ve sağlık; 43.950 kişi geçim kaynağı geliştirme; 346.091 kişi sosyal uyum faaliyetleri ve 193.572 kişi ise çocuk, gençlik ve gönüllülük çalışmalarından yararlanmıştı.

Bunların dışında 4-18 yaş aralığındaki çocukların yararlandığı psikososyal destek ve beceri geliştirici faaliyetleri içeren çocuk koruma/çocuk dostu alanlar hizmeti yürütülmektedir. Program faaliyetleri 2019 yılı itibariyle 16 ilde 131 personel ile 7 geçici barınma merkezi (kamp), 16 toplum merkezi, 3 mobil çocuk dostu alan, 4 psikososyal destek ekibi ve 3 çocuk ve gençlik merkezi olmak üzere

toplam 33 çocuk/genç dostu alanda devam etmektedir. Yurt içinde 7 konteyner kamp ile 14.733 konteynerden oluşan geçici barınma merkezlerinde 62.379 Suriyeli misafirin konaklaması gerçekleştirilmiştir.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne yayınlanan 2 Aralık 2020 tarihli raporda geçici barınma merkezlerinde kalan misafir sayısı 59.077 olarak güncellenmiş olup, bu merkezler dışında ikamet eden Suriyelilerin toplam nüfusu 3.582.426 olarak belirtilmiştir. Söz konusu barınma merkezlerine ilişkin nüfus ve konum bilgisi aşağıdaki gibidir.

Şekil 3.2: Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Geçici Barınma Merkezlerine Göre Dağılımı

GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURIYELİLERİN GEÇİCİ BARINMA MERKEZLERİNE GÖRE DAĞILIMI (5 İLDE 7 BARINMA MERKEZİ)

İL	GBM ADI	GBM MEVCUDU	TOPLAM MEVCUT
ADANA (1)	Sarıçam	21.026	21.026
KİLİS (1)	Elbeyti	8.465	8.465
KAHRAMANMARAŞ (1)	Merkez	10.542	10.542
HATAY (3)	Altınözü	2.633	9.489
	Yayladağı	3.588	
	Apaydın	3.268	
OSMANİYE (1)	Cevdetiye	9.555	9.555
Toplam		59.077	
GEÇİCİ BARINMA MERKEZLERİ DIŞINDA BULUNAN SURIYELİ SAYISI		3.582.426	

*02.12.2020 itibarıyla

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2020.

Yurda giriş yapmış göçmen ve mültecilerin korunmasına yönelik çalışmalar kişilerin intikal ettikleri bölgelerde yerel ekiplerce desteklenmektedir. Tarih boyunca bir geçiş noktası olmuş olan Tekirdağ ilinin Çorlu ilçesi de bu göç ve mülteci akımından doğal olarak etkilenen kritik bölgelerden biridir. Konu ile ilgili çalışmalar İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi önderliğinde, Türk Kızılayı dahil olmak üzere pek çok kuruluşun çabalarıyla yürütülmektedir.

4.7. Uluslararası Programlar ve Operasyonlar

İnsani yardıma ilişkin yaptığı hizmetlerle kurumsal kapasitesini güçlendiren Kızılay, bu konuda dünya liginde önemli bir küresel aktör olmuştur. Dünya genelinde yürütülen insani yardım çalışmaları ve afetlerde aktif rol alan Kızılay yardıma muhtaç olanların barınma ve beslenme gibi en zaruri ihtiyaçlarını gidermiştir. Filistin, Sudan, Endonezya, Sri Lanka, Kırgızistan, Kosova, Somali, Pakistan gibi ülkelerde yürüttüğü insani yardım çalışmalarına ek olarak refahın kalıcılığına yönelik de çok sayıda faaliyet yapmıştır. Kızılayın muhtaç ülkelerdeki projeleri ağırlıklı olarak konut, okul, toplum merkezi, ibadethane ve kamu tesislerinin inşa edilmesi, geçim kaynaklarının temin edilerek desteklenmesi ile sağlık, eğitim, sosyal yardım, tarım ve sulama gibi alanlardadır (<https://www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz/uluslararasi-yardimlar>, Erişim Tarihi, 08.11.2020).

Örneğin 1999 yılında Kosova'daki çatışma nedeniyle Türk Kızılay biri Makedonya diğeri ise Arnavutluk'ta olmak üzere mülteciler için iki çadır kent kurmuştur (Gangloff, 2004, s. 13). 2012 yılında Mynmar Kızılayı ile Türk Kızılay arasında Mynmar'da yürütülecek insani yardım faaliyetlerinde hayata geçirilmek üzere iş birliği anlaşması imzalanmış olup, İslami İş Birliği Organizasyonu üyesi olan Suudi Arabistan, Katar, Malezya, İran ve Türkiye'nin Mynmar'a önemli katkıları olmuştur (Jati, 2017, s. 27).

Kızılay 2019 yılında da global ölçekli afetler olan Suriye Mülteci Krizi, Keneth ve IDAI Kasırgası ile Yemen'de uzman ekibi ile yer almış, Kongo'da yaşanan Ebola salgınına ise nakdi yardım yapmıştır. Aynı yıl içinde Kızılay insani yardım faaliyetlerini 12 Delegasyon Başkanlığı ve 2 Ekip Başkanlığı ile birlikte toplamda 14 daimi temsilcilik eliyle yürütmüştür. İlaveten 15 acil insani yardım operasyonu ile beraber toplamda 71 ülkede takriben 7.250.000 kişiye uluslararası yardım ulaştırılmıştır.

Türk Kızılay 2019 yılında Ramazan ayı ve Kurban Bayramı'nda yurtdışında faaliyetler yürütmüştür. Bu kapsamda Avrupa, Asya, Afrika ve Amerika'da toplam 38 ülkede 68 toplu iftar organizasyonu düzenlemiş ve 60.055 gıda kolisinin dağıtımını yaparak yaklaşık 401.651 ihtiyaç sahibine ulaşmıştır. Yine Suriye'de

verilen iftar yemeklerinde 28.116 kişiye 234.883 kap sıcak yemek dağıtımını yapmış, kurbanının Suriye’de kesilmesini isteyen 2.200 vekâlet sahibi adına kurbanlarının kesimini ve kurban etlerinin 43.490 yararlanıcıya ulaştırılmasını temin etmiştir. Kurban faaliyetleri kapsamında ayrıca 50 ülkede yaklaşık 2.000.000 ihtiyaç sahibine erişerek toplam 114.678 hisselik kurbanın kesimini gerçekleştiren Kızılay, “Adak Kurban Projesi” ile de Somali’de 1.787, Sudan’da 4 ve Yemen’de 1 adet olmak üzere toplam 1.792 hisselik kurbanın kesilmesini sağlamıştır. Böylelikle 2019 yılı Ramazan faaliyetlerinde toplam 2.928.448 USD; Kurban Bayramı yardım faaliyetlerinde toplam 9.431.546 USD tutarında insani yardım dağıtımını gerçekleştirilmiştir.

Ayrıca yine aynı yıl Ulusal Kızılay Kızılhaç Dernekleri arasındaki eşgüdümü güçlendirmek ve kurumsal kapasitesinin geliştirilmesini desteklemek amacıyla Türk Kızılay tarafından Şili, Kolombiya, Honduras, Malta, Meksika, Ekvador ve Peru Kızılhaçına toplamda 139.980 USD tutarında bağış yapılmıştır (Türk Kızılay 2019 Faaliyet Raporu).

4.8. Mineralli Su İşletmeleri

Atatürk, Kızılay Maden Suyunu 17 Ekim 1926 tarihinde gelir getirmesi ve kamu yararına kullanılması için Kızılaya hibe etmiştir. Ülkemizin ilk, günümüzün ise en modern mineralli su fabrikası olma özelliği taşıyan Afyon Mineralli Su Fabrikasında, klasik maden suyu, meyve aromalı maden suyu ve meyveli maden suyu üretimi gerçekleştirilmektedir. Türk Kızılay 2014 yılında Erzincan’da da bir Mineralli Su Fabrikasını faaliyete geçirerek ihracat ağını arttırmayı başarmıştır. Bu iki fabrika yıllık toplam 1 milyar 100 milyon şişe üretim kapasitesine ulaşmıştır. Kızılay, maden suyu satışından sağlanan kaynak Türk Kızılay tarafından sosyal yardım ve afet müdahale hizmetlerinde kullanılmaktadır (<https://www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz/mineralli-su-isletmeleri>, 12.11.2020).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KIZILAYIN TEKİRDAĞ İLİ ÇORLU İLÇESİ

FAALİYETLERİ

1. Çorlu'nun Tarihçesi

Coğrafi konum olarak Çorlu Tekirdağ'a bağlı bir ilçedir. Çorlu'nun bağlı bulunduğu Tekirdağ ili, toplamda 6.313 kilometrekare yüzölçümü ile tamamı Trakya topraklarında yer alan 3 ilden biridir. Marmara Denizi ve Karadeniz'e kıyısı bulunan Tekirdağ, doğuda İstanbul'un Silivri ve Çatalca ilçeleri, kuzeyde Kırklareli iline bağlı Vize, Lüleburgaz, Babaeski ve Pehlivanköy ilçeleri ve batıda Edirne'nin Uzunköprü ve Keşan ilçeleri ile çevrilidir (<https://tekirdag.ktb.gov.tr/TR-75726/genel-bilgiler.html>). 2012 yılında büyükşehir statüsüne geçen Tekirdağ'ın merkez ilçesi de dahil olmak üzere 11 ilçesi, 356 mahallesi bulunmaktadır. Tekirdağ ili, Türkiye İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırması (IBBS)'ye göre "TR 21 Tekirdağ Alt Bölgesi" olarak adlandırılan "Düzyey 2" bölgesinde yer almaktadır. Güncel nüfusu 1.055.412 kişi olan ilin net göç hızı ise %10,29 oranındadır. Tekirdağ'ın ilçelerini ve komşularını gösterir harita aşağıda sunulmuştur.

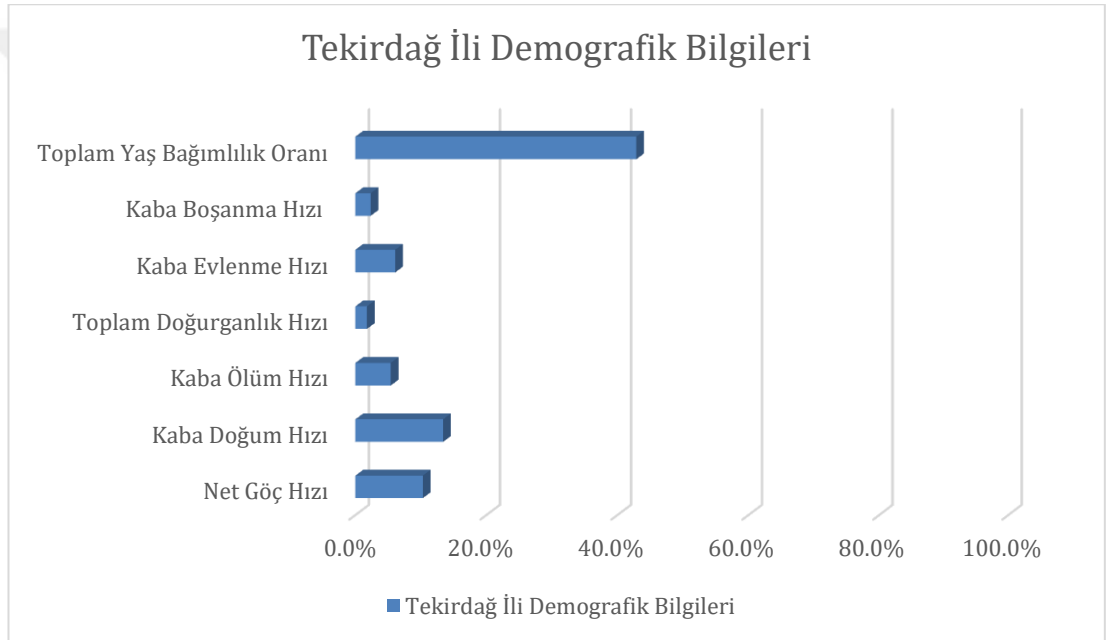
Harita 4.1: Tekirdağ İli Haritası

Kaynak: Cografyaharita.com, 2020.

Aşağıda yer alan grafikte ise Tekirdağ iline ait bazı demografik bilgiler verilmiştir. TÜİK verileri bazında hazırlanan grafikte de görüldüğü gibi toplam yaş bağımlılık oranı %42,88 olan ilde, kaba doğum hızı %13,40, kaba ölüm hızı ise 5,40'tır. Bu verilere ek olarak, TÜİK 2019 verileri kapsamında ilde buluna okuma yazma bilmeyen vatandaşların sayısı 12.330, ortalama hane büyüklüğü ise 3,17 olarak belirtilmektedir. Gene 2019 yılı için ildeki kişi başına düşen gayri safi yurt içi hasıla 57.286 TL olarak hesaplanmıştır.

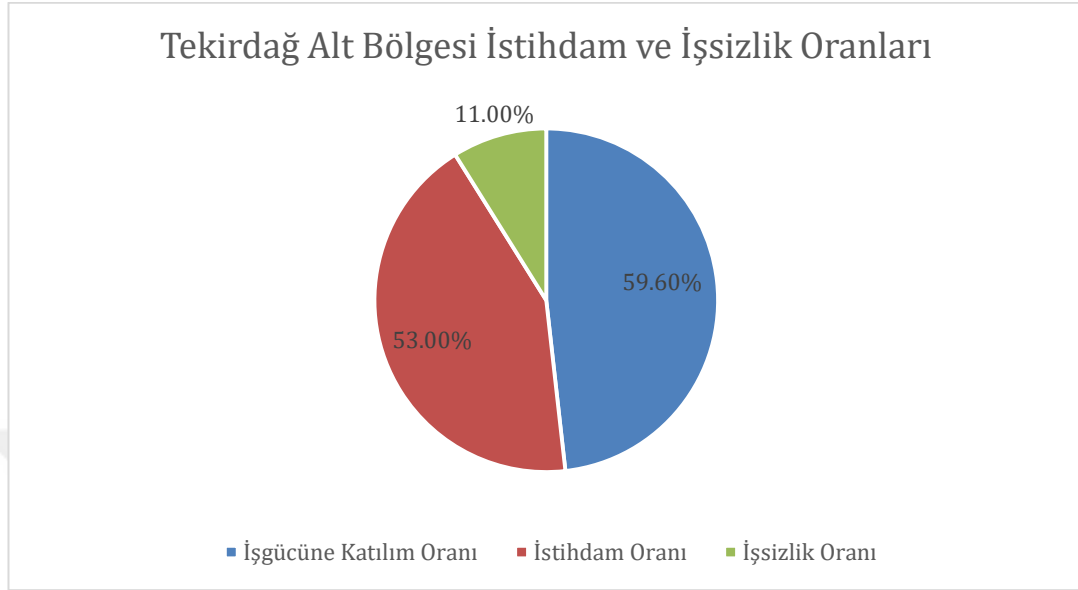
Grafik 4.1: Tekirdağ İli Demografik Bilgileri

Kaynak: TÜİK, 2020.

Bir sonraki grafikte ise TÜİK verileri bazında, Çorlu'nun bağlı olduğu Tekirdağ ilini de kapsayan Tekirdağ Alt Bölgesi istihdam ve işsizlik oranlarını verilmiştir.

Grafik 4.2: Tekirdağ Alt Bölgesi İstihdam ve İşsizlik Oranları

Kaynak: TÜİK, 2020.

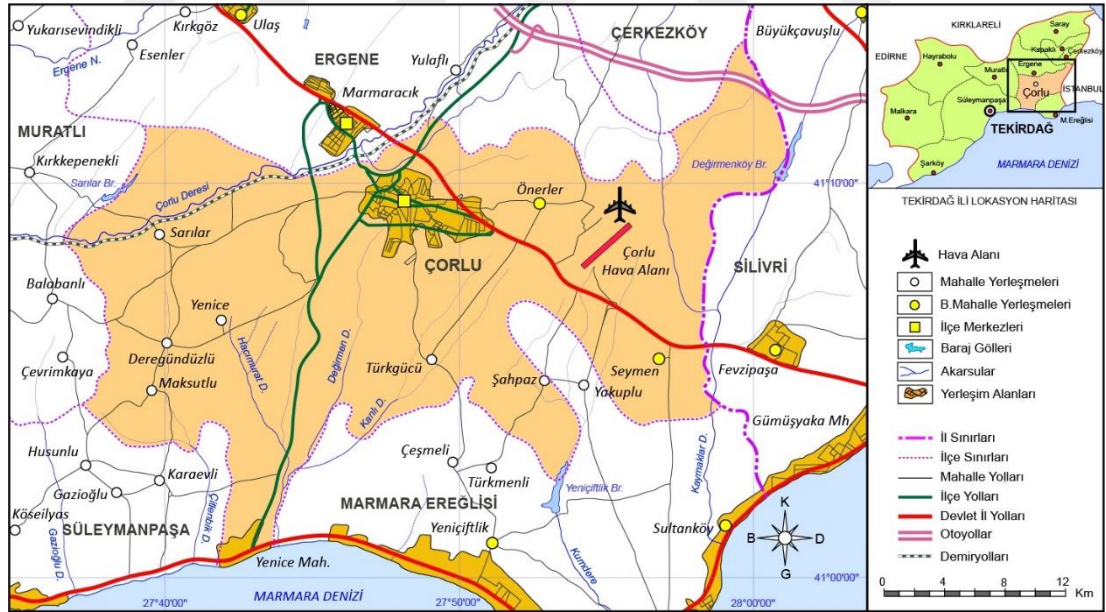
Tekirdağ ilinin en gelişmiş ilçesi olan Çorlu ilçesi coğrafi konum olarak Ergene Havzası'nda ve Trakya'nın merkezî bir noktasında bulunmaktadır (41° 07 dk 30 sn kuzey enlemi ile 27° 45 dk 00 sn doğu enlemi arası). Doğudan İstanbul'un Silivri ilçesi, Tekirdağ ilinin Muratlı ilçesi ve Ergene ilçesi ile çevrilmiş bir pozisyonundadır. İlçenin güneyi ise Marmara Denizi ve Marmara Ereğlisi ilçesi ile komşu durumundadır (Tosun, 2007, s. 23). Şehrin idari sınırlarını kuzeyde Saray ve Çerkezköy, doğuda İstanbul ili, güneyde 1987 yılına kadar Çorlu'ya bağlı olan Marmara Ereğlisi ve Marmara Denizi, batıda Süleymanpaşa ve Muratlı, kuzeybatıda Kırklareli belirler (Kahraman, 2013).

Trakya ortasında bulunan Çorlu'nun tarihi, bölgeden çıkan buluntulara bakıldığında ilk Tunç Çağı'na dayanmaktadır. Tarihi boyunca "Tzarylus", "Tzurulum", "Tzurulus", "Tzurule", "Tschurla", Tziraltum" isimleriyle de anılan Çorlu'ya Bizans Dönemi'nde peyniri meşhur olduğu için "peynir kasabası" anlamında "Tribiton" adı verilmiştir. Kimi yapıtlarda ise "Sirello" olarak geçtiği görülür. Halk arasında ise çorak, işe yaramaz anlamına gelen "çor" sözcüğünden geldiği, Türklerin Çorlu'yu alışında çok zorluk çekildiği için bu söze benzetme yapıldığı ileri sürülür (<http://www.corlu.gov.tr/corlu-tarihi>, Erişim Tarihi, 6.07.2020 2019).

Çorlu'nun Trakya'ya hâkim pozisyonundan dolayı pek çok uygarlık burada hüküm sürmüştür. Aslen Trako-Friglerin milattan önce 1000 yıllarında kurmuş olduğu koloni kentlerinden biri olan Çorlu, Frig, Yunan, İskit, Pers, Makedon, Roma ve Bizans egemenliği altına girmiş, Hun, Avar ve Peçenek saldırılarına uğramıştır. Orta Çağ'da bir Bizans toprağı olan Çorlu 1361 yılına gelindiğinde Osmanlı topraklarına katılmıştır. Fatih Sultan Mehmet zamanında ilk camisi Fatih Camii inşa edilmiştir.

1912-13 Balkan Savaşları'nda Bulgarların eline geçen Çorlu, 15 Temmuz 1913'te geri alınmasının ardından Kurtuluş Savaşı sırasında 25 Temmuz 1920'de Yunan işgaline uğramıştır. İlerleyen dönemde Mudanya Mütarekesi ile 1922'de Türklere tekrar devredilmiştir. Bölgede Bizans Dönemi ile başlayan stratejik askeri potansiyel, Çorlu'nun halen önemli bir garnizon bölgesi olmasına zemin hazırlamıştır.

Harita 1.2: Çorlu Haritası

Kaynak: Cografyaharita.com, 2020.

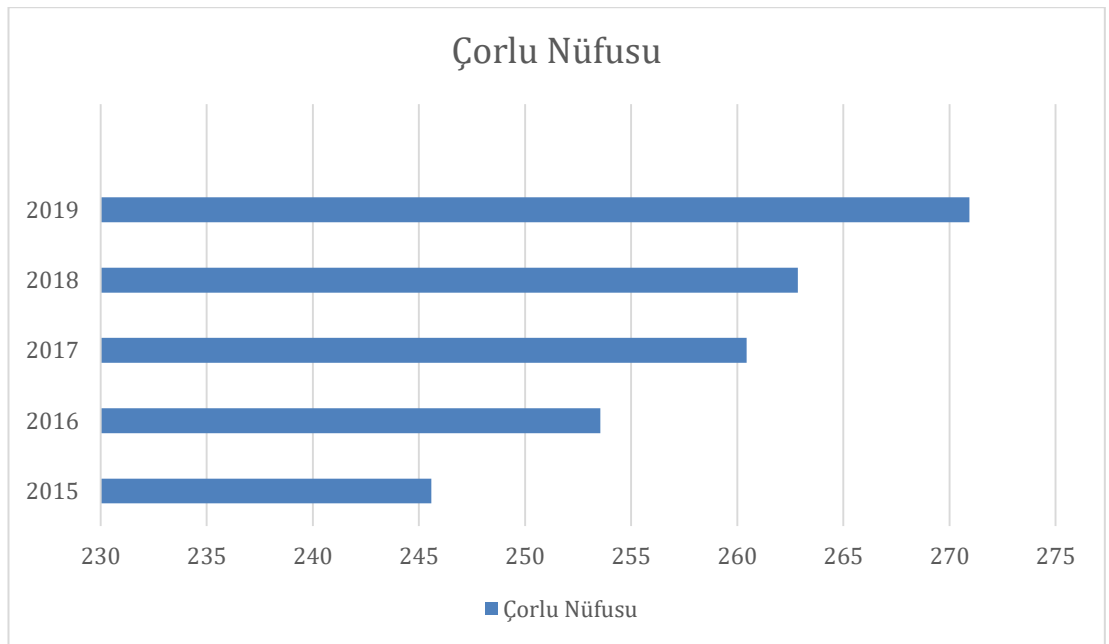
Bulduğu konum ve uygun coğrafi özelliklerinin de etkisiyle güçlü ulaşım bağlantılarına da sahip olan Çorlu'nun stratejik anlamda önemi büyüktür. Tekirdağ'ın en gelişmiş ilçesi olarak kabul edilen Çorlu, sınırları içerisinde, 2013 TÜİK verilerine göre Türkiye'nin en faal 10. hava limanı olarak gösterilen Çorlu Havalimanı'nı barındırır. Kara yolu anlamında neredeyse Trakya'nın merkez noktası

olarak tanımlayabileceğimiz ilçe, aynı zamanda demir yolu yönünden de avantajlı konumdadır.

İlçe 1950’li yıllarda köylerinden göç almaya başlamış, 1970’li yıllarda ise köylerden aldığı iç göçlere Bulgaristan, Trakya ve Anadolu’nun diğer il, ilçe ve köylerinden göçler eklenmiştir (Bozlağan ve Haraç, 2016, s. 368). Çorlu’nun Türkiye’yi Avrupa’ya bağlayan güzergâhta olması, E-5, TEM Karayolları, tren yolu, hava yolu ve deniz taşımacılığı gibi erişim kolaylıkları ile İstanbul’a yakın oluşu ve Çerkezköy’de bulunan Organize Sanayi Bölgesi Çorlu’daki şehirleşmeyi hızlandırmıştır. Böylece Çorlu, özellikle 1990’dan sonra Türkiye’de yoğun şekilde göç alan bir ilçe haline gelmiştir (Çorlu Belediyesi Stratejik Plan, 2010-2014, s. 5).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre Çorlu güncel nüfusu 270.944 olup, toplam nüfusun 138.555 erkek ve 132.389 kadından oluştuğu görülmektedir (<https://www.corluhaber.com.tr/corlu-nun-yeni-nufusu-belli-oldu/7489/>, Erişim Tarihi: 22.11.2020). Grafik 1’de TÜİK verilerine göre Çorlu nüfusunun 2015-2019 yılları arasındaki değişimi gösterilmektedir.

Grafik 4.3: 2015-2019 Yılları Arası Çorlu Nüfusu

Kaynak: TÜİK, 2020.

İlçe ekonomisinde eskiden önde gelen gelir kaynaklarında biri olan hayvancılığın günümüzde önemini kaybettiği görülmektedir. Sanayinin hızla geliştiği bir bölge olan Çorlu, başlıca gelir kaynaklarını sanayi ve tarımdan sağlamaya başlamıştır. İlçede toplamda 6.806 üye işyeri kaydı ile tekstil, deri, un, yağ fabrikaları da dahil olmak üzere, Çorlu Ticaret ve Sanayi Odası'na kayıtlı toplamda 196 gayri sıhhi müessese bulunmaktadır (<http://www.corlu.gov.tr/ekonomi>, Erişim Tarihi: 22.11.2020).

Yine TÜİK güncel verilerine göre 2019 yılı itibarıyla Çorlu ilçesinde okuma yazma bilmeyen kişi sayısı 2.203'tür.

2. Türkiye Kızılay Derneği Çorlu Şubesinin Tarihsel Gelişimi ve Mevcut Durumu

Türkiye Kızılay Derneği Çorlu Şubesinin tarihine ilişkin yapılan incelemelerde, şube kuruluşunun Cumhuriyet sonrası dönemde gerçekleştiği görülmektedir. Buna göre şube 1927 yıllarında Türkiye Hilali Ahmer Cemiyeti Çorlu Şubesi ismiyle faaliyete geçmiştir. Şubeye ilişkin ulaşılabilen en eski yazılı kaynak 21.02.1936 tarihli bir belgedir. Bu belgeden kurucu üyelerin idari heyet olarak görev yaptıkları anlaşılmaktadır. Çorlu Şubesinin kurucu üyeleri Başkan olarak Baytar Kazım Engin, Muhasebeci Tüccar Etem Süleyman, Kâtip Doktor Sabri ile üyeler Eczacı Şahap, Tüccar Sadık ve Öğretmen Avni'den oluşmuştur. Şubenin bir dönem faaliyetlerini yürüttüğü Cumhuriyet Meydanı, Cemaliye Mahallesi, Abidin Efendi Sokak 4 numara adresindeki binanın arsası 1957 yılında satın alınmış ve bina 1986 yılında Genel Merkez tarafından yaptırılmıştır (<http://www.corlukizilay.org/content-485-subemiz.html>, Erişim Tarihi, 11.11.2020). Şubeden edinilen bilgiye göre günümüzde Abidin Efendi Sokak'ta bulunan binanın zemin katında bulunan iki adet dükkândan faaliyetlerde kullanılmak üzere kira geliri sağlanmakta, üst katları ise Kızılay Butik olarak giyecek yardımı amaçlı kullanılmaktadır.

Şube, yapımına 2011 yılında başlanan, arsası Üsrev Aktaş bağışısı olan ve 2015'te hizmete giren "Reşadiye Mahallesi, Site Özer Sokak No:4/3 Üsrev Aktaş Kızılay İş Merkezi" adresindeki 7 katlı binada hizmetlerine devam etmektedir. Çorlu Şubesinin mevcut yapısı, Yönetim Kurulu; Şube Başkanı, Başkan Yardımcısı, Sekreter, Sekreter Yardımcısı, Muhasip, Veznedar ve Üye olmak üzere yedi kişiden

oluşmaktadır. Yönetim kurulunun yedek üye sayısı yedidir. Denetleme için de bir asil bir yedek üyesi bulunan şubenin üç asil, üç yedek Ankara delegesi bulunmaktadır (http://www.corlukizilay.org/content-504-yonetim_kurulu.html, Erişim Tarihi, 11.11.2020).

Görüşmelerde edinilen bilgiye göre; şubenin envanterinde bulunan bir diğer mülk de “Kazimiye Mah. Salih Omurtak Cad. İstanbul Yolu Mevkii No:84 Çorlu” adresindeki binadır. Bu bina da şube faaliyetleri adına kira geliri sağlayan bir diğer kaynaktır. Alt katı dükkân, üst katları 20 oda kapasiteli 35 kişilik bir apart olarak kullanılmaktadır. Binadaki kiracıların büyük çoğunluğu kız öğrencilerdir. Şube kaynaklarının önemli kısmını karşılayan kira gelirleri ekseriyetle bağışçıların miras yolu ile bıraktığı mülklerden edinilmektedir.

Çorlu Şubesi misyonu, web sayfasında “Toplumun güç ve kaynaklarını harekete geçirerek, insan saygınlığının korunması doğrultusunda her koşulda, yerde ve zamanda muhtaç ve korunmasız insanlara yardım etmek ve toplumun afetlerle mücadele kapasitesinin geliştirilmesini desteklemek” olarak açıklanmaktadır.

Türkiye Kızılay Derneği Çorlu Şubesinin vizyonu ise “Tüm toplumu kucaklayan ve tüm toplumun kucakladığı, ulusal ve uluslararası düzeyde saygınlığını ve hizmet kalitesini sürekli geliştiren bir insani yardım kuruluşu olmak” olarak tanımlanmaktadır (http://www.corlukizilay.org/content-505-misyonumuz_ve_vizyonumuz.html, Erişim Tarihi, 11.11.2020).

3. Çorlu Şubesinin 2020 Yılında Yürüttüğü Faaliyetler

Çorlu Şubesi, Kızılayın ülke genelinde yaptığı çalışmalar açısından oldukça faal şubelerinden biridir. Şube bünyesinde ilk yardım eğitim merkezi ve kan bağış merkezi yer almakta olup, ilk yardım eğitimi ve kan bağış kampanyaları yürütülmektedir.

Yardımseverlerin uzattığı yardım elini ihtiyaç sahiplerine uzatma mottosuyla hareket eden şube 2020 yılında da çalışmalarına hız kesmeden devam etmektedir. Küresel düzeyde yaşanan pandemi ile birlikte yaşanan sokağa çıkma ve seyahat kısıtlamaları bir taraftan yardım faaliyetlerini yerine getirmeyi zorlaştırırken bir taraftan da hastalık açısından risk taşıyan kimselerin yardım ihtiyacını arttırmıştır.

Bu süreçte Çorlu Şubesi hem rutin olarak gerçekleştirdiği çalışmalara devam etmiş hem de Covid-19 pandemisinin yarattığı zorlukların aşılmasına yönelik faaliyetlerini sürdürmüştür. Çorlu Şubesinin bu dönem yürüttüğü faaliyetler ise şu şekilde sıralanabilir:

3.1. İlk Yardım Eğitimi

Şube tarafından hizmete açılan tam donanımlı İlk Yardım Eğitim Merkezinde 16 saatlik Temel İlk Yardım Programı eğitimi düzenlenmektedir. Bu eğitimler uzman eğitmenler tarafından interaktif eğitim metotları ile uluslararası güncel bilgileri içerecek biçimde verilmekte; basılı görsel eğitim malzemeleri ve uygulama maketleriyle gerçekleştirilmektedir. Eğitim konuları;

- Genel ilk yardım bilgileri
- Hasta yaralı olay yeri değerlendirmesi
- Temel yaşam desteği
- Boğulmalar, hava yolu tıkanıklıkları
- Kanamalar, şok, bayılma, koma
- Yaralanmalar, kafatası ve omurga yaralanmaları
- Kırık, çıkık, burkulmalar
- Zehirlenmeler, hayvan sokmaları, böcek ısırılmaları
- Yanıklar, donmalar ve sıcak çarpmaları
- Kalp spazmı ve kalp krize
- Göz, kulak ve buruna yabancı cisim kaçması
- Acil taşıma tekniklerini içermektedir.

Eğitime başlamadan ön teste tabi tutulan katılımcılar eğitim sonunda yazılı ve uygulamalı değerlendirmeye alınmaktadır. Eğitim sonunda ise katılımcılara “Kızılay Sertifikası” ve “Bakanlık Sertifikası” verilmektedir (<http://www.corlukizilay.org/content-503-temel-ilkyardim-programi.html>, Erişim Tarihi: 14.11.2020).

3.2. Kan Bağışı Kampanyaları

2005 yılında faaliyete geçen Çorlu Kızılay Kan Bağış Merkezi Tekirdağ ilinde çeşitli organizasyonlar ile kan bağışı faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu

kapsamda hayata geçirdiği kan bağışı kampanyaları ile kan temininin önemi konusunda insanları bilinçlendirerek konuya ilişkin farkındalığı arttırmaya çalışmakta ve insanları düzenli kan bağışında bulunmaya teşvik etmektedir (http://www.corlukizilay.org/content-430-kan_bagis_merkezi.html, Erişim Tarihi: 14.11.2020).

3.3. Sosyal Yardımlar

Şube, yıl içerisinde Çorlu'da bulunan alışveriş merkezinde stant açmış, burada toplanan yardımları ihtiyaç sahibi ailelere ulaştırmıştır. İlçede yer alan Kızılay butiğinden ihtiyaç sahiplerine yönelik giysi ve ayakkabı yardımları gerçekleştirilmektedir.

4.100 aileye ulaşarak temel ihtiyaçlarını karşılayan şube, Kaymakamlık tarafından belirlenen 536 aileye, bağışılardan sağlanan fitre ve zekatlar ile nakit yardımları ulaştırmıştır. Ayrıca 127 çocuğa kıyafet temin etmiştir.

Kızılay Çorlu Şubesi ihtiyaç sahibi ailelere erzak dağıtımını yapmaktadır. Özellikle bu yıl risk grubundaki 65 yaş üstü ve kronik hastalığı bulunan ihtiyaç sahibi ailelere erzak kolisi ve kavurma dağıtımını gerçekleştirmiştir.

“Sevgi Bohçası” adı verilen ve yeni doğan bebeklerle annelerinin öncelikli olarak hijyen ve giyim eşyası gibi temel ihtiyaçlarının yer aldığı yardım seti şube tarafından hazırlanmaktadır. Hayırseverlerden sağlanan destekle hazırlanan bu setler ihtiyaç sahibi ailelere ulaştırılmaktadır. 2020 yılı içinde ihtiyaç sahibi ailelere söz konusu setlerden 15 adedinin dağıtımını gerçekleştirmiştir.

Çorlu Şubesi tarafından “İhtiyaca Yönelik Yardım” adı altında kişilerin ihtiyaçlarına göre daha spesifik yardımlar yapılmaktadır. Örneğin; ekonomik sıkıntı çeken bebekli ailelerin bebek bezi ve mamaya ulaşabilmesi adına bu kişilere destek sağlanmaktadır. Aynı şekilde yatalak bir hastanın yatak ihtiyacı, engelli bir hastanın ise tekerlekli sandalye ihtiyacının Türk Kızılay Çorlu Şubesi tarafından karşılanması mümkündür. Şube, ihtiyaç sahibinin ihtiyaç durumu konusunda gerekli bilgileri ilgili mercilerden doğruladıktan sonra gereken yardımları yapmaktadır. Şubeden edinilen bilgiye göre bu tip yardımlar yılda ortalama 200 kere yapılmaktadır.

Türk Kızılay Çorlu Şubesi daha verimli çalışabilmek adına yardım ettiği kişilerin ihtiyaç durumu ortadan kalkıncaya dek yardımlarını sürdürmektedir.

Örneğin; işsizlik sebebiyle ekonomik sıkıntılar çeken bir vatandaşa faturalarının ödenmesine yönelik bir destek yapmaktadır. Kişi iş bulduğunda şube bu desteği durdurmakta ve diğer ihtiyaç sahiplerinin sorunlarını çözmeye yönelmektedir. Yardım alma konusunda sürekliliği olanlar durumlarının sabit olması sebebiyle ekseriyetle yaşlılardır. Fatura ödeme desteğine ek olarak yakacak yardımı da yapan Türk Kızılay Çorlu Şubesi, yardımlarını yapmadan önce kişilerin ihtiyaç durumunu kaymakamlıktan soruşturma desteği alarak belirlemektedir. Mükerrer yardımların önüne geçmek için kurumlar arası bilgi alışverişi sağlanmaktadır.

Sosyal medyayı aktif olarak kullanan Türk Kızılay Çorlu Şubesi, “kizilaycorlu” kullanıcı adlı Instagram hesabında da faaliyetleri konusunda halkı bilgilendirmektedir. Bunun bir yansıması olarak şu şekilde bir yardım gerçekleşebilmiştir: Bir hayırsever Kızılayın tekerlekli sandalye yardımında bulunduğunu görüp tekerlekli sandalye fiyatını şubeye sorabilmiş, bu tutardaki bağışı “şartlı bağış” kapsamında gerçekleştirebilmiştir. Örneğin; “2 tekerlekli sandalye tutarındaki bu parayı ihtiyaç sahiplerine yardım amaçlı bağışlamak istiyorum.” şeklinde gelen bir bağış için tekerlekli sandalyeleri temin eden Şube engelliler dernekleri ya da okullarına da danışarak bağışın alıcı bulmasını sağlamaktadır.

Eğitim alanında da yardımlar yapan Türk Kızılay Çorlu Şubesi yüz yüze eğitim gören öğrencilere okul forması ve kırtasiye desteği sağlamaktadır. Ayrıca pandemiye bağlı olarak yüz yüze eğitimin kesintiye uğraması nedeniyle gerekli olan materyallerin temini için düzenlenen “Uzaktan Eğitime Yakın Destek” Kampanyasına katılım sağlayan şube 20.000 lira bağışta bulunmuştur. Para bağışına ek olarak 100 ihtiyaç sahibi çocuğa (okul çantası, defter, boya, kalem vb.) kırtasiye desteği sağlamaya devam etmektedir.

“Pandemi Dönemi Başlangıcı” olan 11 Mart 2020’ye kadar Türk Kızılay Çorlu Şubesi tarafından derslerinde başarılı olan, alttan dersi olmayan ve belirli bir not ortalaması üzerinde olan ihtiyaç sahibi öğrencilere destek bursu olarak aylık 250 lira burs verilmiştir. Şube, yükseköğretim kurumlarının pandemi önlemleri kapsamında tatil edilmesiyle beraber burs ödemelerini askıya almıştır. Kasım 2020’de okullarının tekrar açılmasından dolayı Tıp Bölümü öğrencilerine desteğine tekrar başlayacaktır. 2017 yılında yaklaşık 25.2018’de 30 kişiye burs veren Şube her

yıl burslu sayısını artırmaktadır. Bu seneki özel koşullar sebebiyle mevcut sistemde desteklenen tıp öğrencisi burslu sayısı 5 kişidir.

Yardımlarında verimlilik konusunda son derece hassas çalışan Çorlu Şubesi çevrimiçi eğitime geçen öğrencilere yönelik desteği durdurma sebebinin burs desteğinin asıl amacı barınma ve beslenme konusundaki eksiklerin giderilmesidir. Bu sebeple öğrenciler herhangi bir mağduriyet yaşamamakta olup, ailelerinin barındıkları yerde herhangi bir destek duyulması halinde Türk Kızılayın mevcutta olan hizmetlerinden yardım politikaları kapsamında tekrar yararlanmaları mümkün olmaktadır. Bunun bir örneği olarak, burs alan öğrencilerin ailelerine daha önceden de yapılan erzak kolisi desteği gösterilebilir. Yardımda verimlilik hususundaki hassasiyetin bir tezahürü olarak şube personeli tarafından aranan öğrenci işleri birimlerinin çalışanları olmuştur: Van'da, Erzurum'da Kızılay desteği ile okuyan her öğrencinin okulu tek tek aranıp okula gelip gelmedikleri teyit edilmiştir.

Nisan 2020'de Çorlu Belediyesi'nin Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS) üzerine geliştirdiği sosyal yardım takip entegrasyonu mükerrer yardımların önüne geçmek adına Kızılaya ve diğer yardım kuruluşlarına hizmetlerin verimliliği açısından fayda sağlamıştır. Yardım yapan dernekleri, yapılan yardımların alıcılarının T.C. Kimlik numaralarını, hangi ihtiyaçlarının hangi dernek tarafından karşılandığı gibi bilgileri konumlarıyla beraber kaydeden sistem, verileri ilgili kişi ve kuruluşlarla paylaşarak yardım talebinde bulunan kişilerin birden fazla kez, birden fazla yerden yardım almasının önüne geçmektedir. Örnek vermek gerekirse; Çorlu Kaymakamlığının dağıttığı 1.000 lira tutarındaki para yardımı alan muhtaç ailelerin bu yardıma ek olarak bir de Kızılay erzak kolisi yardımı alması engellenerek başka ihtiyaç sahiplerinin bu kolilere erişmeleri sağlanmıştır.

Türk Kızılay Çorlu Şubesinin sürekli yardımda bulunduğu, veri tabanında detaylı bilgileri olan kişi sayısı 2019 yılında 2.300 kişi civarındayken 2020 içinde bu sayı 2.500 insana ulaşmıştır. Kayıtlı kişiler sistemde ihtiyaç düzeylerine göre derecelendirilmekte olup; çok ihtiyaç sahibi, normal derece ihtiyacı olan, yaşlı, engelli, diğer (herhangi bir hastalığı olan, eşinden şiddet görmüş olan, ayrılmış olan, babasının evine gitmiş olan) gibi kategorilere ayrılmaktadır. İhtiyaç duyulan

yardımın şeklini, ihtiyaç derecesini bilmek ve durumun güncelliğini takip edebilmek kısıtlı imkânlar kullanılırken çok ciddi bir stratejik avantaj sağlamaktadır.

Kızılay Çorlu Şubesi 30 Ekim 2020 tarihinde İzmir’de meydana gelen 6,6 büyüklüğündeki deprem sonrası bölgenin yararlarının sarılmasına katkı da sağlamıştır. Bu çerçevede deprem bölgesine ulaştırılmak üzere bağışçılarından sağladığı destekle yardım malzemesi tedarik etmiş ve ihtiyaç sahiplerine göndermiştir.

3.4. Covid-19 İle İlgili Faaliyetler

Şube Covid-19 ile ilgili de önemli çalışmalar yapmaktadır. Bu kapsamda yurtdışından Nisan-Mayıs 2020 arasında 3 farklı zaman diliminde Türkiye’ye getirilen 448 vatandaşı Kredi Yurtlar Kurumunda ağırlamıştır. 15 günlük karantina süresi boyunca misafirlere sabah, öğlen, akşam ve Ramazan döneminde sahur olmak üzere toplam 15.547 öğün yemek verilmiş; bu süreçte çay, kahve, su ve kantin ihtiyaçları Türk Kızılay tarafından karşılanmıştır.

11 Eylül 2020’de İçişleri Bakanlığı tarafından 81 ilin valiliklerine gönderilen “Yurt ve Pansiyonlarda İzolasyon” konulu genelge ile 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanununun 72. maddesinde yer alan “hasta olanların veya hasta olduğundan şüphe edilenler”e ilişkin çeşitli hükümler getirilmiştir. Buna göre; izolasyon koşullarını ihlal eden ya da izolasyon koşullarını sağlama imkânı olmayan geçici nitelikte yerlerde konaklayan kişilerin izolasyon süreçlerini tamamlamak üzere valilerce yurt ya da pansiyon gibi yerlerin belirlenmesi karara bağlanmıştır. Bu yerlerde tutulması planlanan kişiler ile görevlendirilen personelin beslenme ihtiyaçlarının karşılanmasında ise AFAD koordinasyonunda Kızılay görevlendirilmiştir (<https://www.icisleri.gov.tr/izolasyondan-kacana-yurt-sarti-geliyor>).

Bu itibarla Türk Kızılay Çorlu Şubesi de karantina kurallarını ihlal ettiğinin tespit edilmesi nedeniyle bu iş için tahsis edilmiş olan yurtlara yerleşen bireylerin ve onlara hizmet eden personelin 3 öğünlük yemeğini karşılamaktadır. Çorlu’daki “Karantina Yurdu” Tekirdağ’ın tamamından gelen hastalara hizmet vermektedir. Burada, değişken olmakla beraber günde ortalama 40 hasta ve 20 personel

kalmaktadır. Bu durumda her gün yaklaşık 200 öğün yemek bu yurt için şube faaliyetleri kapsamında karşılanmaktadır.

Bilindiği gibi özellikle 65 yaş üstü bireyler Covid-19'un yaratabileceği olumsuzluk nedeniyle sokağa çıkma kısıtlamalarına tabi tutulmuşlardır. 65 yaş üstü vatandaşların evde kaldıkları süre boyunca Kızılay Çorlu Şubesi kendisine ulaşan talepleri titizlikle ele almıştır. Bu doğrultuda söz konusu bireylerin alışveriş ihtiyaçlarını karşılayan Şube, onların iğne, pansuman, ilaç temini gibi sağlık gereksinimlerini de gidermiştir. Yine bu yaş grubu ile ilgili çalışmalar yapan Kızılay Çorlu Şubesi tüm mahalle muhtarlarına 65 yaş üstü vatandaşlara ulaştırmaları için 2.500 adet 5 litrelik su dağıtımını gerçekleştirmiştir. Sokağa çıkma kısıtlamasının kalktığı günlerde ise 65 yaş üstü vatandaşlara, toplamda 8.000 adet maske ve 3.000 adet el dezenfektanı dağıtımını sağlamıştır.

Benzer biçimde hastalığın bulaşma riskinin azaltılmasında önemli bir faktör olan temizliği göz önünde bulunduran Şube bu yönde de çalışmalar gerçekleştirmiştir. Bu çerçevede ev temizliği ve el temizliğinde kullanılan malzemelerden oluşan "hijyen kolisi" hazırlamış ve bu kolileri 300 ailenin evlerine teslim etmiştir.

Bağışıklık sisteminin büyük önem kazandığı bugünlerde beslenmeye yönelik hizmetler de sunan Şube çocukların içmesi amacıyla 9.000 adet süt dağıtımını gerçekleştirmiştir.

Pandemi sürecinde işsiz kalan ya da kısıtlanan çalışma saatlerinden ötürü geliri kesintiye uğrayan insanlara da maddi destekte bulunulmuştur.

Şube, bu zorlu süreçte büyük bir özveri ile çalışan ve tüm yurtda ayakta alkışlanan sağlık çalışanlarının moral ve motivasyon yönünden güçlü tutulması için de çaba sarf etmiştir. Bu doğrultuda çeşitli zamanlarda sağlık çalışanlarının görev yaptığı sağlık birimlerine ziyaretler gerçekleştirerek kumanya ve tatlı ikramlarında bulunmuş, sürekli yanlarında olduklarını hissettirmiştir.

Diğer taraftan sadece insan odaklı çalışmayan Kızılay Çorlu Şubesi, sokağa çıkma yasağının olduğu günlerde sokak hayvanlarını da unutmamıştır. Hayvanlara mama temin edip beslenmelerini sağlamıştır.

Bağışları ile kendilerini yalnız bırakmayan bağışçılara da sonsuz vefa duyan Kızılay anma konusunda onları da ihmal etmemektedir. Kızılay Çorlu Şubesi de

kıymetli merhum bağışçısı Üsrev Aktaş'ın sene-i devriyesinde cuma namazı sonrası cami önünde halka tulumba tatlısı ve maske dağıtmıştır.

3.5. Ramazan Ayı Faaliyetleri

Ramazan ayı Müslüman toplumlar için daima bir yardımlaşma ayı olarak görülmektedir (Krafess, 2005, s. 339). Çorlu Şubesi de bu ayın ruhuna uygun olarak hareket etmektedir. Bu doğrultuda ihtiyaç sahiplerine ulaşmaya çalışan Kızılay Çorlu Şubesi Ramazan ayı içerisinde farklı zamanlarda ve farklı mahallelerde olmak üzere 14.000 adet pide dağıtımını gerçekleştirmiştir.

Ramazan Bayramı'nda da faaliyetlerine devam eden şube, Bayram'ın ilk gününde şehitlik ziyaretinde bulunmuştur. Tüm şehitler için kabirleri başında dua edildikten sonra Asri Mezarlığa gidilerek ahrete irtihal eden Kızılay bağışçıları da kabirleri başında dualar ile yad edilmiştir. Yine Ramazan Bayramının ilk gününde, Çorlu'nun çeşitli noktalarında dışarıda bulunan, 65 yaş üstü vatandaşların bayramı sosyal mesafe kurallarına uyularak kutlanmış onlara su, maske, el dezenfektanı, çikolata, şeker ve kolonya ikramında bulunulmuştur.

Bayramın ikinci gününde Çorlu ve Ergene ilçelerindeki aziz şehitlerin emaneti olan 37 şehit ailesine ziyarette bulunan şube, onların bayramlarını kutlayarak, minnet ve şükranlarını bir kez daha dile getirmiştir. Bayramın üçüncü günü ise bu zorlu süreçte büyük bir özveri ile görevlerini yerine getiren Karakol Amirliği, Bölge Trafik Denetleme Şube Müdürlüğü, Jandarma Komutanlığı ve bayramı ailesinden uzakta, karantinada geçirmek zorunda olan Ceza İnfaz Koruma Memurları ziyaret edilerek bayramları kutlanmıştır.

3.6. Kurban Bayramı Faaliyetleri

Kızılay Çorlu Şubesi Kurban Bayramı sürecinde vekaletle kurban kesim kampanyası düzenlemiştir. Başlatılan bu kampanya sırasında hem şubede hem de alışveriş merkezinde stant açılmıştır. Buralarda toplam 113 kurban vekaleti alınarak hayırseverler adına kesimi yapılmıştır. Bayram süresince 3.800 adet kurban konservesi ihtiyaç sahibi ailelere ulaştırılmıştır. Kurban Bayramı münasebetiyle 150 çocuğa kıyafet alabilmeleri için 100 lira değerinde hediye çeki dağıtımını gerçekleştirilmiştir.

3.7. Diğer Faaliyetler

Kızılay Çorlu Şubesi, çeşitli vesilelerle Kızılayın tanıtımını yapmakta böylece Kızılayın bilinirliğini ve toplumsal desteğini artırmaya yönelik faaliyetler yürütmektedir. Bununla uyumlu olarak her yıl gerçekleşen tarım fuarında bir hafta süre ile stant açan şube, Kızılayı tanıtmış ve gelen misafirlere Kızılay tarafından üretilen maden suyu, çay, kahve ve kek ikram ederek çocuklara oyuncak armağan etmiştir.

Yine 15 Temmuz Demokrasi ve Millî Birlik Günü'nde anma faaliyetlerinin gerçekleştiği meydana iki adet çadır kuran Kızılay Çorlu Şubesi halka maden suyu, sandviç, meyve suyu, çay, kahve ve kek ikramında bulunmuştur.

Çocuklarda yardım ve dayanışma duygularının güçlendirilmesi amacıyla Kızılay Çorlu Şubesi ilk ve orta öğretim düzeyindeki çocuklara yönelik "İnsani yardım" temalı kompozisyon, şiir ve resim yarışması etkinliği gerçekleştirmiştir.

SONUÇ

Bu çalışmada Türk Kızılayın geçmişten günümüze üstlendiği rol ve yerine getirdiği görevler hakkında okuyucuyu bilgilendirmek ve uluslararası ilişkiler perspektifi ile Kızılayın yardım faaliyetlerindeki çeşitlenmeyi zamansal değişimlere bağlı olarak sunmak amaçlanmıştır. Yerel düzeyde gerçekleştirilen çalışmaların uluslararasılaşmasına yönelik bir örnek teşkil etmesi bakımından Türk Kızılay Çorlu Şubesinin 2020 yılı faaliyetleri derlenerek incelenmiştir.

Çalışmanın amacını gerçekleştirebilmeye yönelik olarak ulusal ve uluslararası alandaki akademik makale, tez, rapor ve kitaplar taranmış; Türkçenin yanı sıra Fransızca ve İngilizce dillerinde yazılmış basılı ve dijital kaynaklardan yararlanılmıştır. Türk Kızılay Arşivi ve Türk Kızılay Yayınlarının yanı sıra Namık Kemal Üniversitesinin erişim imkânı tanıdığı veri tabanları ile YÖK Tez Veri Tabanından elde edilen bu kaynaklar tezin amacı çerçevesinde sistematik olarak değerlendirilip analiz edilmiştir. Ayrıca Tekirdağ ili Çorlu Şubesinin yürüttüğü faaliyetlere ilişkin bilgi almak amacıyla Ankara’da bulunan Türk Kızılay Genel Merkezi ve Şube bünyesinde yüz yüze görüşmeler yapılmıştır.

Bu doğrultuda tezin birinci bölümünde insani yardım kavramı açıklanmış ve bazı uluslararası yardım kuruluşları kısaca tanıtılmıştır. İkinci bölümde ülkemizde insani yardım girişimleri kapsamında geçmişi Osmanlı İmparatorluğu’na uzanan, o dönemki adıyla Hilal-i Ahmer Cemiyetinin kuruluşu ve gelişimi anlatılmış, Cemiyetin yürüttüğü faaliyetlere yer verilmiştir. Bu bağlamda köklü bir geçmişe sahip olan Kızılay varlık gösterdiği ilk 1876 Osmanlı-Rus Savaşı’ndan başlayarak önce Trablusgarp ve Balkan Savaşlarında, sonrasında ise Birinci Dünya Savaşı ve Millî Mücadele Dönemi’nde olmak üzere ülkemizin yer aldığı tüm savaşlarda ve yakın tarih açısından 1974 Kıbrıs Barış Harekatı gibi askeri müdahalelerde aktif rol oynamış ve önemli görevler üstlenmiştir.

Cephe gerisinde seyyar ve sabit hastaneler kuran Kızılay hastaların nakledilmesi amacıyla servisler oluşturmuş ve hastane gemileri tahsis etmiştir. Özellikle hemşire ve gönüllü hasta bakıcılar gibi sağlık çalışanlarının yetiştirilmesine

öncülük eden Kızılay savaş alanında yaralanan ya da hastalanan on binlerce askerimiz ile beraber müttefik ve düşman askerlerin bakım ve tedavilerine destek olmuştur. Ayrıca, Türk olup olmamasına bakmaksızın savaş esirlerine gerekli insani yardımları yapmış, savaşın olumsuz etkilerine maruz kalan sivil halka bakım ve koruma sağlamıştır.

Zaman içerisinde Kızılayın savaş koşulları dışında toplumsal yaşamda da etkinliği artmıştır. I. Meşrutiyet'in ilan edilmesinden sonra İstanbul'da yaşanan kolera salgınından itibaren ülkemizde ve hatta yurtdışında görülen her türlü afette afetzedelerin bakım, barınma ve beslenme gibi temel ihtiyaçlarını karşılamıştır. Ayrıca hemşirelik konusunda verdiği eğitim, sunduğu ilk yardım ve kan hizmetlerine ek olarak korunmaya muhtaç yurttaşlara yönelik sosyal yardım faaliyetlerini hayata geçirmiştir. Uluslararası alandaki çalışmaların önemli bir ortağı olan Türk Kızılay diğer yardım organizasyonları ile beraber insani yardım alanında her durumda aktif bir şekilde görev alarak koruma ve önleme faaliyetleri başta olmak üzere zor zamanlarında ihtiyaç sahiplerine yardım elini uzatmıştır. Bu kapsamda Türk Kızılayın günümüzdeki yapısı, amacı, görevleri ve faaliyetleri tezin üçüncü bölümünde aktarılmıştır.

Tezin dördüncü ve son bölümünde ise Kızılayın Tekirdağ ili Çorlu Şubesi tarafından 2020 yılında gerçekleştirilen faaliyetler tasnif edilerek okuyucuların bilgisine sunulmuştur. Nitekim Kızılay yıllık faaliyet raporlarını ulusal ölçekte yayınlamakta, şube bazlı çalışmaların detaylarına ulaşılmasında güçlükler yaşanabilmektedir. Dolayısıyla bu tez şube düzeyinde yürütülen faaliyetleri derlemesi açısından önem arz etmektedir. Öte taraftan günümüzde doğal afetler, silahlı çatışmalar ve bunun yol açtığı mülteci krizine ilaveten 2020 yılında küresel düzeyde yaşanmaya başlayan salgın nedeniyle ülkemizde ve tüm dünya genelinde yardıma ihtiyaç duyanların sayısı hızla çoğalmıştır. Bu çerçevede tez, Türk Kızılay Çorlu Şubesinin faaliyetleri bağlamında mikro yapılar olan yerel birimlerin çalışmaları ile insani yardım olgusunun uluslararası bir niteliğe taşınmasındaki işlevini ortaya koymuş ve tezin genel hipotezini destekler biçimde geçmişten günümüze ülkemizin önemli bir geleneği olan yardımlaşmada Türk Kızılayın yürüttüğü faaliyetlerin ön planda olduğunun altını çizmiştir.

Benzer biçimde tez, Çorlu Şubesinin faaliyetlerinin toplumsal yardımlaşmadaki yerine ışık tutmuş, şubeler aracılığı ile Türk Kızılayın yaptığı çalışmaların küresel dayanışmanın tesisindeki önemli rolüne ve insani yardım alanında yerelde gerçekleşen faaliyetlerin uluslararası ölçekteki hedeflere sağladığı katkıya işaret etmiştir. Yine sınır ötesinde verilen iftar yemekleri, dağıtılan Ramazan kolileri ya da vekâletle kurban kesme faaliyetleri Türk Kızılayın Kızılhaçtan farklı olarak Müslüman nüfusa yönelik çalışmalarını örneklerken dinî temelde küreselleşen faaliyetleri olarak kayda geçmiş ve tezin bir diğer hipotezini desteklemiştir.

Özetle bu çalışma literatüre ülkemizde yardımlaşma örneğinin en yaygın ve en önemli kurumu olan Türk Kızılayın geçmişten günümüze gelişimini ve özelde de Tekirdağ İli Çorlu Şubesinin faaliyetlerini detaylandırarak sunması bakımından katkı sağlamaktadır. Ayrıca uluslararası düzeyde en büyük insani yardım kuruluşu olan Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu'nun ülkemizdeki partneri olan Türk Kızılayın yerel birimleri tarafından yürütülen çalışmalarla bu yapıya sağladığı katkıları, insani yardım kuruluşlarının yerel faaliyetlerinin uluslararasılaşması bağlamında ele alınan ilk çalışma olması özelliği taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Ada, H. (2004). *The first Ottoman civil society organization in the service of the Ottoman State: The Case of the Ottoman Red Crescent (Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sabancı Üniversitesi/ İdari ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Ada, H. (2011). Osmanlı Devleti'nin hizmetinde ilk modern Osmanlı sivil toplum örgütü: Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti (1868-1911). (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi/Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Akyüz, D. (2020). *Kriz ve afet yönetiminde bir STK örneği: Kızılay*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Celal Bayar Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.

Altun, F. (2017). Uluslararası kuruluşların afetlere yönelik sosyal yardım ve sosyal hizmet faaliyetlerinin incelenmesi. *Journal of Social Work*, 1(1), 32-54. Erişim Tarihi; 27.10.2020, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/317707>

Arslan, O. N. (2010). Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin çalışmalarından bazı kesitler. *Atatürk Dergisi*, 4(2), 219-236. Erişim Tarihi: 14.06.2020, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/26124>

Baytal, Y. (2012). *Atatürk Döneminde Sosyal Yardım Faaliyetleri (1923-1938)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi/Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.

Bozlağan, R. ve Haraç, S. (2016). Stratejik Planlar Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme: Çorlu Belediyesi Örneği. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 13. Sayı 35, s. 363-383*

Bugnion, F. (1995). Red cross law, *International Review of the Red Cross*, 35 (308), 491-519. Erişim Tarihi: 02.07.2020, <https://international-review.icrc.org/sites/default/files/S0020860400089592a.pdf>

Çapa, M. (2010). *Kızılay (Hilal-i Ahmer) Cemiyeti (1914-1925)*. Ankara: Türkiye Kızılay Derneği Yayınları.

Çelik, E. (2015). *Bir kurum mitolojisi: Türk Kızılayı Kocaeli şubesi örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Çorlu Belediyesi 2010-2014 Stratejik Planı. <http://www.corlu.bel.tr/yayin/5/0/1/stratejik-plan-20102014> Erişim Tarihi: 22.11.2020.

Davey, E., Borton, J. Ve Foley, M. (2013). *A history of the humanitarian system, Western origins and foundations*. HPG Working Paper, London: Overseas Development Institute, <http://www.odi.org/publications/7535-global-history-humanitarian-action>

Dunant, H. (1862). *Un souvenir de Solferino [A memory of Solferino]*. Geneva: Imprimerie Jules-Guillaume Flick.

Doğan, H. (2019). *Afetlerde kurum ve kuruluşlar*. D. N. Özüçelik (Ed.) *Afetlerde acil tıp hizmetleri*. (83-8). Ankara: Türkiye Klinikleri.

Doğanay, R. ve Açıkse, E. (2006). *Türkiye Cumhuriyeti tarihi ve Atatürk ilkeleri*. (Birinci baskı). Elazığ: Manas Yayıncılık.

Dokumacı, T. İ., Küçükateş, Ş., Kiremitçi Yazar, M. ve Rıdvanoğlu, M. (Ed) (2019). *Türk basınında Millî Mücadele Döneminde Hilal-i Ahmer Cemiyeti 1919-1922*. İstanbul: Türk Kızılay ve Osmanlıgazeteleri.com.

Gangloff, S. (2004). Turkish policy towards the conflict in Kosovo: the preeminence of national political interests. *Balkanologie*, 8(1), 105-122.

Güllüpnar, F. (2012). Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 4, 53-85. Erişim Tarihi: 26.12.2020, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/800901>

Gönüllü, M. (1996). Dış Göç. *Pamukkale Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1,94-106.

Hacıfettahoğlu, İ. (2009). *Milli Mücadelede Hilal-i Ahmer-Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Teşkilinden Sakarya Zaferi'ne Kadar İcraat Raporu 23 Nisan 1920-23 Eylül 1921*. Ankara: Türkiye Kızılay Derneği Yayınları.

Hacıfettahoğlu, İ. (2009). *Hanımefendilere Hilal-i Ahmer'e dair konferans doktor Besim Ömer*, (İkinci baskı). Ankara: Türk Kızılay Derneği Yayınları.

Hatipoğlu, O. G. (2013). Türkiye Kızılay Derneği'nin kurumsallığı: bir çözümleme Denemesi. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 11(22), 167-189. Erişim Tarihi: 04.05.2020, <http://ybd.dergi.comu.edu.tr/dosyalar/Ybd/kizilay-dernegi-nin-kamusalligi-bir-cozumleme-denemesi-publicness-of-the-tu-2017-02-13-88.pdf>

İnan, M. (2012). *İnsani yardım ve Avrupa Birliği boyutu*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Jati, I. (2017). Comparative study of the roles of ASEAN and the Organization of Islamic Cooperation in responding to the Rohingya Crisis. *IKAT The Indonesian Journal of Southeast Asian Studies*, 1(1), 17-32.

Kahraman, M. (2013). *Çorlu şehrinin beşerî ve iktisadi coğrafya açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Karacakaya, R., Mete, Z., Genç, H. ve Bal, F. (Ed) (2018). *Kızılay arşivi belgelerinde Birinci Dünya Savaşı*. İstanbul: Seçil Ofset.

Karal Akgün, S. ve Uluğtekin, M. (2000). *Hilal-i Ahmer'den Kızılay'a I*. Ankara: Türkiye Kızılay Derneği.

Karal Akgün, S. ve Uluğtekin, M. (2002). *Hilal-i Ahmer'den Kızılay'a II*. Ankara: Türkiye Kızılay Derneği.

Karayaman, M. (2016), *Yozgat merkez ve kazalarında Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin kuruluşu ve faaliyetleri*. Uluslararası Bozok Sempozyumu, 5-7 Mayıs, Yozgat. Erişim Tarihi: 21.04.2020, <http://kizilaytarih.org/makale-tez/mk020.pdf>

Katıman, E. (2016). Yardım Kuruluşu Olmanın Ötesinde Bir Örgüt: Uluslararası Kızıllaç Komitesi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 116, 388-416.

Kaya, Y. (2018). Birinci Dünya Savaşı'nda Galiçya Cephesi'nin Açılması ve 15. Osmanlı Kolordusunun Cepheye Gönderilmesi Meselesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(4), 2474-2489.

Kaya, E. (2008), Milli Mücadele Döneminde Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin Anadolu ve Yunanistan'daki Türk ve Yunan esirlerine yaptığı yardımlar. *Turkish Studies*, 3(2), 465-486. Erişim Tarihi:14.10.2020, <http://kizilaytarih.org/makale-tez/mk005.pdf>

Kızılay. (1974). Ankara: Türkiye Kızılay Genel Merkezi.

Krafess, J. (2005). The influence of the Muslim religion in humanitarian aid. *International Review of the Red Cross*, 87(858), 327-342. <https://international-review.icrc.org/sites/default/files/S1816383100181378a.pdf>

Örgel, F. (2018). *İnsani yardım çalışmaları ve uluslararası politikalar*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Özaydın Z. (2002). *Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin kuruluşu ve çalışmaları*, H. C. Güzel, K. Çiçek ve S. Koca (Ed.) *Türkler ansiklopedisi* 13: 687-698.

Öztürk, İ. (2018). Niğde Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin kuruluşu ve faaliyetleri (1912-1929). *Turkish Studies History*, 13(16), 237-253. Erişim Tarihi: 11.05.2020, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.14125>

Polat, M. (2007). *Hilal-i Ahmer Teşkilatı'nın kuruluşu ve teşkilatlanması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

Reliefweb Glossary of Humanitarian Terms, 2008, Erişim Tarihi: 16.11.2020, https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/4F99A3C28EC37D0EC12574A4002E89B4-reliefweb_aug2008.pdf (s. 29).

Richey, R. G., Pettit, S., ve Beresford, A. (2009). Critical success factors in the context of humanitarian aid supply chains, *International journal of physical distribution & logistics management*, 39(6), 450-468.

Rousseau, J. J. (1762). *Du contrat social ou principes du droit politique*

Sarı, M. (2017), *İzmit'te Hilal-i Ahmer Cemiyeti (1911-1925)*. İstanbul: Babıalı Kültür Yayıncılık.

Sarıkaya, M. (2015). Kızılay dergisinde ikinci dünya savaşı yansımaları. *Atatürk Dergisi*, 5(4), 107-138. Erişim Tarihi: 17.05.2020, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/26226>

Sezer, C. (2012). Birinci Dünya Savaşı'nda Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin sağlık alanındaki faaliyetleri. *International Journal of History*, 4(4), 373-384.

Sezer, C. (2014). Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Merkezi Dâr-üs-Sanâ'ası. *International Journal of History*, 6(3), 311-322. <http://www.historystudies.net/dergi/tar20151279f9d.pdf>

Sezer, C. (2019). Birinci Dünya Savaşı'nda Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin esir Osmanlı askerlerine yaptığı yardımlar: Bolu örneği. *BAİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19 (1), 253-269. Erişim Tarihi: 21.07.2020, <https://dx.doi.org/10.11616/basbed.v19i43676.502070>

Sezer, C. ve Metin, Ö. (2013). Balkan Savaşlarından Milli Mücadeleye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin yardım faaliyetleri (1912-1922). *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 32(54), 167-182. Erişim Tarihi: 27.04.2020, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/781215>

Şahin, S. (2013). *Türkiye'de kalkınma ve işbirliği dış yardımlarının kurumsallaşması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atılım Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Tekeli İ. ve Erder, L. (1978). *İç Göçler*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Tepekaya, M. ve Kaplan, L. (2003). Hilal-i Ahmer Hanımlar Merkezi'nin kuruluşu ve faaliyetleri (1877- 1923). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10 (1),147-202. Erişim Tarihi: 25.06.2020, <http://dergisosyalbil.selcuk.edu.tr/susbed/article/view/760>

Tosun, E. (2007). *Tekirdağ ili Çorlu ilçesi açık ve yeşil alanların saptanması üzerine bir araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekirdağ.

Türkiye Kızılay Derneği 73 Yıllık Hayatı 1877-1949. (1950). Ankara: Türkiye Kızılay Genel Merkezi.

Üçüncü, U. (2016). Birinci Dünya Savaşı sonrasında Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin Gümüşhane halkına yardımları. *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 20, 185-214.

Türk Kızılay Stratejik Planı 2010-2015. https://www.kizilay.org.tr/Upload/Editor/files/1310989897_web_Turk_Kizilayi_Stratejik_Plan_2010_2015_tr.pdf Erişim Tarihi: 13.11.2020.

Türk Kızılay Stratejik Plan 2016-2020.

Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayınları.

14633 sayılı Türkiye Kızılay Derneği Tüzüğü, Erişim Tarihi: 01.11.2020, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/2.5.200914633.pdf>

5832 Sayılı Dernekler Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, RG: 23.1.2009/27119, Erişim Tarihi: 09.11.2020, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/01/20090123-1.htm>

<https://docs.wfp.org/api/documents/WFP-0000108573/download/> Erişim Tarihi: 11.10.2020

<https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/publications/icrc-002-0173.pdf> Erişim Tarihi: 05.11.2020

ICRC Faaliyet Raporu (2019). https://www.icrc.org/sites/default/files/wysiwyg/ar2019_facts_and_figures.pdf Erişim Tarihi: 25.11.2020

Çorlu Valiliği, <http://www.corlu.gov.tr/ekonomi>, Erişim Tarihi: 22.11.2020

Çorlu Haber, <https://www.corluhaber.com.tr/corlu-nun-yeni-nufusu-belli-oldu/7489/> Erişim Tarihi: 22.11.2020